

„FINANTSALASE KIRJAOSKUSE UURING EESTI ELANIKE SEAS“

Tellija: Rahandusministeerium

TALLINN

Juuli 2015

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	3
UURINGUFIRMA POOLSED SOOVITUSED	9
UURINGU TAUST	11
Uuringu metoodika.....	12
Vastajate profiil	14
Segmendid	15
UURINGU PÕHITULEMUSED.....	16
1. Finantsteenuste kasutamine	16
1.1. Kasutatavad finantsteenused	16
1.2. Finantsteenuste valimine	18
1.3. Kohustuslik kogumispension ja selle valimine	21
2. Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine	22
2.1. Praegune toimetulek	22
2.2. Rahaasjade korraldamine ja planeerimine	26
2.3. Säästmine	31
2.4. Investeerimine	34
2.5. Hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega	35
2.6. Rahalised eesmärgid.....	38
2.7. Pensionipõlve rahaline kindlustamine	42
3. Teadlikkus finantsküsimumustes.....	45
3.1. Hinnangud rahaga ümberkäimise oskustele	45
3.2. Tegelik finantsteenuste alane teadlikkus	46
3.3. Hinnangute ja tegeliku teadlikkuse seotus.....	49
4. Elanikkonna segmentide kirjeldus.....	50
4.1. Finantsteenuste kasutamine	51
4.1.1. Kasutatavad finantsteenused	51
4.1.2. Finantsteenuste valimine	53
4.2. Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine	55
4.2.1. Praegune toimetulek	55
4.2.2. Rahaasjade korraldamine ja planeerimine	57
4.2.3. Säästmine	59
4.2.4. Investeerimine.....	61
4.2.5. Hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega	62
4.2.6. Rahalised eesmärgid.....	64
4.2.7. Pensionipõlve rahaline kindlustamine	65
4.3. Teadlikkus finantsküsimumustes.....	67
5. Võrdlus varasemate uuringutega	68
5.1. Finantsteenuste kasutamine	68
5.2. Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine	70
5.2.1. Praegune toimetulek	70
5.2.2. Rahaasjade korraldamine ja planeerimine.....	72
5.2.3. Säästtud	73
5.2.4. Hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega	74
5.2.5. Pensionipõlve rahaline kindlustamine	75
5.3. Teadlikkus finantsküsimumustes.....	76

KOKKUVÕTE

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll viis juunis 2015 Rahandusministeeriumi tellimusel läbi avaliku arvamuse uuringu, mis käsitles Eesti elanike finantskirjaoskust ja finantsteenuste alast teadlikkust. Uuringu käigus **küsitleti 1137 Eesti elanikku vanuses 18–80 eluaastat**. Käesoleva uuringu tulemusi võrreldi 2010. ja 2012. aastal läbi viidud sarnaste uuringutega ning aruandes kajastatakse võrdlust vanuserühmas 18–74 ainult võrreldavate küsimuste lõikes.

Finantsteenuste kasutamine

- **Peaaegu kõikidel vastajatel (98%) on olemas mõni uuringus käsitletud finantsteenus.** Kõige enam levinumateks finantsteenusteks osutusid arvelduskonto (96% elanikest) ja kohustuslik kogumispension (50% elanikest). Kohustuslik kogumispension on olemas 63% tööealistest (18–62-aastastest). Igali viiendal (20%) vastajal on olemas elukindlustus, samas kui mõni muu kindlustus (nt kodu-, vara-, kasko- või reisikindlustus) on olemas umbes igal kolmandal (36%) vastajal. Kõige enam on viimase 2 aasta jooksul inimesed endale soetatud mõne kindlustuse või järelmaksu.
- **Üle poolte elanikest eelistavad finantsteenust valides esmalt kaaluda mitmete erinevate võimaluste vahel:** 43% kaalus erinevate pakujate mitmete võimaluste vahel ning 19% kaalus ühe teenusepakkuja erinevaid võimalusi. Veerand elanikest (27%) ei kaalunud finantsteenust valides üldse alternatiivseid võimalusi. Erinevate võimaluste vahel valijaid on keskmisest rohkem kõrghariduse, ettevõtja staatuse, kõrgema sissetulekuga, 20–60-aastaste ja maal elavate vastajate hulgas. Kõige enam võrreldakse erinevaid pakumisi enne mõne laenu, autoliisingu või kindlustuse soetamist.
- **Levinuimaks infokanaliks finantsteenuse soetamisel on konkreetse teenusepõhisel infol tehtud otsused:** 44% vastanutest tegi otsuse müügiesindaja või klienditeenindaja käest saadud info ning 31% internetist leitud informatsiooni põhjal. Kõrgema haridusega vastajate seas on rohkem neid, kes otsivad internetist teenusepõhist infot, põhinevad rohkem isiklikele varasematele kogemustele ning sõltumatute nõustajate ostusoovitustele, samas kui põhiharidusega inimesi mõjutab teenuse valimisel rohkem televisioonis, raadios või ajalehtedes esinev reklaam.
- **Pooltel Eesti elanikel on hetkel olemas kohustuslik pensionisammas.** II pensionisamba kasutajaid on enam 18–49-aastaste, eesti rahvusest ja kõrgema haridusega inimeste hulgas. Pensionifondi valiku aluseks on üle pooltel (55%) oma kodupanga tehtud pakkumine.
- **2010. ja 2015. aastal** läbi viidud uuringute tulemuste võrdlus näitab, et inimeste teadlikkus finantsteenustest on **kasvutendentsis**.
- **Finantsteenuste olemasolus märkimisväärsed erinevusi 2010., 2012. ja 2015. aasta lõikes märgata ei ole.** Viimaste aastate jooksul on veidi kasvanud arvelduskontot, autoliisingut, kohustuslikku kogumispensioni (II sammas) ja elukindlustust omavate inimeste hulk ning mõningal määral vähenenud krediitkaardi kasutajate ja kinnisvara tagatisega pangalaenu (va eluasemelaenu) omavate inimeste osakaal.

Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine

- **Peamise sissetulekuallika kaotades suudaks oma elamiskulusid katta, ilma raha laenamata või kodust välja kolimiseta, üle 3 kuu ligi kolmandik (32%) elanikest.** Teine kolmandik vastajatest tuleks sissetulekuallika kaotuse korral toime **vähem kui üks kuu**. Umbes **iga kümnes Eesti elanik saaks sissetuleku kaotades hakkama alla ühe nädala**. Majanduslikult kindlustatumad on pigem vanemad vanusegrupid. Sissetulekuallika kaotuse korral on teistest keerulisem oma elamiskulude katmisega toime tulla mittetöötavatel, madalama sissetulekuga, muust rahvusest ning alg- ja põhiharidusega vastajatel.
- **Iga neljandal (24%) vastajal on viimase aasta jooksul juhtunud, et nende sissetulek ei ole täielikult katnud elamiskulusid.** Keskmisest märksa enam on seda esinenud mitte-eestlastel, töövõimetuspensionäridel ja tööotsijatel. Ligikaudu pooled toimetulekuraskustes olevad vastajad (52%) kärpisid oma kulutusi ning püüdsid vähem kulutada. Veidi alla poole elanikest (46%) märkisid, et laenasid toitu või raha perelt, sugulastelt või sõpradelt ning 29% maksid arve tähtjast hiljem või jättis mõne makse üldse tegemata.
- Siiski saab väita, et **Eesti elanike majanduslik toimetulek on viimase 5 aasta jooksul veidi paranenud** – vähenenud on nende elanike osakaal, kellel on juhtunud, et viimase 12 kuu jooksul nende sissetulek ei ole täielikult katnud nende elamiskulusid. **Peamised tegevused oma rahalise toimetuleku parandamiseks olid nii 2010., 2012. kui ka 2015. aastal aga samad** – püüti kulutusi kärpida, laenati vajalik lähedastelt või maksti arveid tähtjast hiljem. Rahalistes raskustes vastajad on varasemast veidi aktiivsemad oma kulutusi kärpima, sugulastelt või sõpradelt laenama, töökohal ületunde tegema või midagi endale kuuluvat müüma. Samuti on võrreldes 2010. aastaga ligi poole võrra tõusnud nende inimeste osakaal, kes maksid oma arved tähtjast hiljem või jätsid mõne makse tegemata.
- **Valdav osa vastajatest on oma leibkonnas kaasatud igapäevaste rahaasjade korraldamisse:** 45% vastutab ise rahaasjade korraldamise eest, 46% teeb neid otsuseid koos kellegi teisega. 18–29-aastaste ja alg- või põhiharidusega inimeste seas on enam neid, kes ise rahaasjade korraldamise juures ei osale ja vastutajaks on keegi teine. Kõige enam tehakse otsuseid üheskoos suuremates peredes ja leibkondades, kus on alaealised lapsed.
- **Ühine eelarve on olemas 43% leibkondadest.** Eelarve on pigem olemas leibkondadel, kus on rohkem kui 2 liiget, kus on alla 18-aastaseid lapsi ning kus sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta on suurem.
- **5 aasta jooksul** on Eesti elanikud hakanud rohkem oma sissetulekute ja väljamineku kohta eelarvet pidama – **leibkondade eelarve olemasolu on tõusnud 33%-lt 44%-le.**
- **Kõige enam planeerivad Eesti elanikud oma rahaasju ühe kuu kaupa** (37% vastajatest). Igapäevaselt planeerib oma rahaasju 14% elanikest. Samas iga viies vastaja (19%) ei planeeri oma rahaasju üldse mingiks perioodiks ette. Rahaasju planeerima on keskmisest aktiivsemad inimesed, kes on naissoost, kõrgharidusega, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kohta on üle 500 euro, kellel on alla 18-aastaseid lapsi ja kelle leibkond koosneb kolmest või enamast liikmest.
- **Umbes 2/3 elanikest on viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud.** Mida kõrgem on inimese sissetulek ja haridustase, seda suurema tõenäosusega on ta viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud.

- Viimase 5 aasta võrdluses on märgata, et inimeste hoiakud seoses raha säästmisega on veidi muutunud – suurenenud on nende inimeste osakaal, kes leiavad, et neile pakub rohkem rahuldust raha säästmine kui kulutamine ning samuti on inimesed hakanud rohkem muretsema oma tuleviku pärast. Samas viimase viie aasta jooksul ei ole märgata seoses raha säästmisega elanike finantskäitumises muutuseid – **jätkuvalt ligi kolmandik elanikkonnast ei ole viimase aasta jooksul raha kogunud**. Seega muutus on toimunud mõtte ja hoiaku tasandil, kuid see ei avaldu veel inimeste käitumises.
- **Pooled vastajad (51%) ei suudaks teha enda kuusissetuleku suurust väljaminekut ilma laenamata või lähedastelt abi palumata**. Oma kuusissetuleku suuruse väljamineku on võimelised tegema pigem üle 30-aastased, eesti rahvusest, kõrgharidusega, ettevõtjad või palgatööl olevad vastajad. Samas kui alla 30-aastaste, muust rahvusest, alg- või põhiharidusega vastajate hulgas on suurem nende osakaal, kes kuupalga suurust väljaminekut laenamata teha ei suudaks.
- **Valdav osa vastajaid teab kinnisvarasse (93%) ning väärismetallidesse (85%) investeerimise võimalustest, samas kui alla poole vastajatest teadis erinevaid ühisrahastamise vorme**, mille eesmärgiks on ettevõtjatele ja eraisikutele laenu andmine või investeerimine kinnisvarasse. Kinnisvara ja väärismetallid on ka investeerimisviisid, kuhu hetkel investeerib kõige enam elanikke. 16% elanikest investeerib vähemalt ühel uuringus käsitletud viisil. Samas kui 64% vastajatest ei ole huvitatud mitte ühelgi loetletud viisil investeerimisest.
- **Pooltel elanikest (50%) on olemas mõni rahaline eesmärk**. Rahalisi eesmäärke omavad enam 18–29-aastased ja kõrgema haridustasemega vastajad. Enimnimetatud rahaliste eesmärkidena toodi välja kinnisvara remontimist või renoveerimist (15%), laenu, võla või liisingu tagasimaksmist (14%), mootorsõiduki ostmist või remonti (14%) ning oma kodu soetamist (13%). Üle poolte (54%) vastajatest on oma eesmärgi saavutamiseks vähendanud kulutusi ning üle kolmandiku vastajatest on selleks koostanud tegevusplaani (39%) või kogunud raha (38%).
- Suhteliselt vähe on neid, kes leiavad, et nende pensionipõlv on majanduslikult kindlustatud. **7% vastanutest on täiesti kindel, et neil on pensionipõlveks rahaasjad hästi planeeritud, samas ligi viiendik elanikest (22%) ei ole selles üldse kindel**. Iga kümnendal vastajal ei ole oma pensionipõlveks üldse mingeid plaane ning nende osakaal on suurem 18–29-aastaste, madalama haridusega ja mittetöötavate vastajate seas. Eesti elanikud näevad kõige enam oma pensionipõlve rahaallikana riiklikku pensionit (80%) ja kohustuslikku kogumispensionit (52%). Kolmandik vastajatest (33%) kavatseb pensionipõlves jätkata töötamist. Huvitav on see, et 50–59-aastased vastajad tõid nooremate ja vanemate vastajatega võrreldes enam välja pensioniealisena töötamist ja tuge lastelt või elukaaslaselt. Samas kui 60–80-aastaste vanusegrupis oli nende osakaal kõige väiksem, kes pensionipõlves ootasid tuge elukaaslaselt või kavatsesid pensioniealisena töötada. Seega kuigi enne pensionile jäämist on inimestel ootus pensionipõlves töötamist jätkata ja toetuda lähedastele, siis tegelikkuses see ootus ei pruugi täituda.
- Loogiline tulemus on, et läbi kolme võrreldava aasta on pensionipõlve rahalise allikana kõige rohkem välja toodud riiklikku pensionit. Võrreldes eelmiste aastatega on aga pensionipõlve rahastamisse rohkem hakanud kuuluma riiklik ja kohustuslik kogumispension ning vähem lähedaste toetus.

Teadlikkus finantsküsimustes

- **Üle poolte vastajatest (56%) hindab oma üldiseid rahaga ümberkäimise oskuseid võrreldes teiste täiskasvanutega Eestis keskmiseks.** Väga kõrgeks või küllaltki kõrgeks hindab oma finantsalaseid oskuseid 30%, samas kui küllaltki madalaks või väga madalaks 11% elanikest. Enda oskuseid rahaga ümberkäimisel kalduvad teistest elanikest kõrgemaks hindama kõrgharidusega, ettevõtja staatusega, eesti rahvusest, parema majandusliku toimetulekuga ja leibkonnaliikme kohta kõrgema sissetulekuga vastajad.
- Intressi, inflatsiooni ja investeerimise mõistmist hinnati uuringus ka läbi praktiliste ülesannete. Kõige keerulisemaks osutusid inflatsiooni ja intressi puudutavad küsimused. Õigete vastuste osakaal oli suurem kõrgharidusega ning leibkonnaliikme kohta suurema sissetulekuga vastajate hulgas.
- Enamik vastajaid (85%) oskas õigesti hinnata, et suurema tootlusega investering on üldjuhul ka kõrgema riskiga. Peaaegu sama suur enamus (87%) mõistis, et kõrge inflatsioonitase tõstab elamiskulusid. Vastajate jaoks oli keerulisem aru saada aktsiaturul investeerimisriskide maandamisest – 65% vastajatest hindas õigesti, et aktsiaturul on võimalik vähendada investeerimisriski, ostes mitmeid erinevaid aktsiaid ja osakuid, veerand vastajat ei osanud väitele hinnangut anda ja iga kümnes vastas valesti.
- Vastajad, kes hindasid oma finantsalaseid oskuseid teistest täiskasvanutest kõrgemaks, andsid ka suuremal hulgal õigeid vastuseid testivormis esitatud küsimustele ning oskasid keskmisest paremini hinnata inflatsiooni ja investeerimisega seotud väiteid.
- **Eesti elanike finantskirjaoskuse tase näitab tõusutendentsi.** Viimase viie aasta jooksul paranenud inimeste arusaam intressist ja selle arvutamisest ning teadlikkus investeerimisest.

Segmendid

Uuringu tulemuste analüüsis vaadati eraldi nelja erinevat vastaja gruppi.

- **18–19-aastased (N=101, 9% vastajatest)**

43% sellesse segmenti kuulujatest elab neljaliikmelises või suuremas leibkonnas, 36% nendest elab 3-liikmelises ja 14% 2-liikmelises leibkonnas. Samas kui ainult 8% nendest elab üksi ja 4% koos elukaaslasega. Oma noorte vanuse tõttu on nad põhi- või keskharidusega. 70% 18–19-aastaste segmendist õpivad, 15% nendest töötab ja 12% otsib tööd. Ligi pooled (47%) noortest vastajatest ei oska oma leibkonna netosissetulekut öelda või keeldusid vastamast. Suur osa nendest ei ole finantsiliselt iseseisvad ning enamus nendest on kas täielikult või osaliselt ülalpeetavad. Kuna suuremal osal ei ole iseseisvaid sissetulekuid, puudub ka otsene vajadus oma finantskirjaoskust edendada. 18–19-aastased noored ei ole veel suures osas tööturule sisenenud ja suur osa nendest kuulub vanematega samasse leibkonda – 75% nendest elab koos vanematega. Oma otsuseid teevad nad spontaansemalt ja nad ei muretse niivõrd majandusliku toimetuleku pärast. Tegemist on majanduslikult kõige vähem kindlustatud segmendiga. 18–19-aastastest 64% ei osale oma leibkonna igapäevaste rahaasjade korraldamises ja finantsotsuste tegemises. Nende teadlikkus finantsteenustest on teistest sihtrühmadest madalam ja nende hulgas on kõige vähem finantsteenuste kasutajaid. Noorte seas

enamlevinumaks teenuseks on arvelduskonto ja kohustuslik kogumispension. Finantsteenust valides kaaluvad nad teiste segmentidega võrreldes vähem muid võimalusi ning toetuvad enam sõprade või pereliikmete nõuannetele. Samuti on nad vähem aktiivsemad ise teenusepõhist infot otsima ja sõltumatute nõustajate ostusoovitustele tuginema. Noored planeerivad oma rahaasju ette pigem lühemaks perioodiks. Sellesse segmenti kuulujatel on kõige vähem sääste. 18–19-aastased on teistest sihtrühmadest enam raha säästes või investeerides valmis võtma riske. Rahalisi eesmärke on neil teiste segmentidega võrreldes vähem ja nad on teistest passiivsemad oma eesmärgi saavutamiseks midagi ette võtma. Ligi veerandil noortest on üheks olulisemaks rahaliseks eesmärgiks mootorsõiduki ostmise või remontimine. Kolmandikul (30%) ei ole oma noore vanuse tõttu pensionipõlveks veel mingeid plaane. Noored hindavad oma rahaga ümberkäimise oskuseid kõige madalamalt.

- **Inimesed, kes teevad rahaasjades pikaajalisi, st üle 2 aasta kestvaid plaane ja investeerivad** (edaspidi „pikaajalised planeerijad ja investeerijad“) (N=316, 28% vastajatest)

Pikaajalisi plaane tegevaks ja investeerivaks inimeseks loetakse vastaja, kel on hetkel olemas kas elukindlustus, lastekindlustus, investeerimiskõiguse hoius, aktsiad, võlakirjad, investeerimisfondi osakud, tuletisinstrumendid või vabatahtliku pensionifondi osakud (III sammu). Selles segmendis on kõige enam keskealisi ja vähem alla 30- ja üle 60-aastaseid – ligi pooled (49%) sellesse segmenti kuulujatest on 30–49-aastased. 29%-l pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest on nelja või enamaliikmeline leibkond, 24%-l on kolmeliikmeline, 30% kaheliikmeline leibkond ning 17% elab üksi. Ligi kolmveerand (73%) siia segmenti kuulujatest on eestlased ning siin on eestlaste osakaal võrreldes teiste segmentidega märgatavalt suurem. Pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest poole (50%) moodustavad keskharidusega inimesed ning 44% omab mingit laadi kõrgharidust. Pikaajaliste planeerijate ja investeerijate seas on teiste segmentidega võrreldes enim palgatöölisi (64%), kuid siin on ka 17% ettevõtjaid, 7% vanaduspensionäre ning 4% õpilasi või üliõpilasi. 42% siia segmenti kuulujatest on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta üle 500 euro kuus, samas kui 17% nendest keeldus sissetuleku avaldamisest või ei osanud seda öelda. Tegemist on erinevaid finantsteenuseid intensiivselt kasutava ja tundva segmendiga. Nende faktiteadmised ja praktilised oskused on kõrged. Nende majanduslik toimetulek on hea, kuid mitte nii hea kui ettevõtjatel. Pikaajalised planeerijad ja investeerijad eristuvad teistest segmentidest selle poolest, et nende hulgas on mõnda kindlustust või pensionisammast omavate inimeste osakaal suurim. Neil on keskmisest rohkem sääste, nad on huvitatud investeerimisest ja on aktiivsed oma rahalisi eesmärke saavutama. Iga kümnes sellesse segmenti kuulujast on täiesti kindel, et tal on pensionipõlveks rahaasjad hästi plaanitud. Kuna segmendid on kattuvad, siis siia kuulub 3,5% 18–19-aastaseid, 45% eelarve koostajatest ja 17% ettevõtjatest. See oli ka ainukene segment, mis kattus täielikult 2012. aasta uuringus huviorbiidis olnud segmendiga. Võrreldes 2012. aastat ja käesolevat aastat, siis **pikaajaliste planeerijate ja investeerijate osakaal on kolme viimase aasta jooksul tõusnud 4 protsendipunkti võrra (24%-lt 28%-le).**

- **Inimesed, kes peavad pidevalt arvestust oma kulude ja tulude üle ning planeerivad rahaasju** (edaspidi „eelarve koostajad“) (N=446, 39% vastajatest)

Pidevalt oma kulude ja tulude üle arvestust pidavateks inimeseks loetakse vastaja, kes ise või koos kellegi teisega vastutab igapäevaste rahaasjade korraldamise eest ja kelle leibkonnal on koostatud eelarve. Eelarve koostajatest 23% elab üksi, 36% nendest on kaheliikmeline leibkond, 22% kolmeliikmeline ja 20% nelja- või enamaliikmeline leibkond. Siia segmenti kuulub teiste segmentidega võrreldes rohkem mitte-eestlaseid (46%). 57% siia segmenti kuulujatest omab kesk- või keskeriharidust ja 33% on mingit laadi kõrgharidus. Eelarve koostajate seas on 59% palgatöölisi, 19% vanaduspensionäre ja 12% ettevõtjad. 31% siia segmenti kuulujatest on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta üle 500 euro kuus ja 36% 300–500 eurot kuus. Sellesse segmenti kuulub keskmisest rohkem üle 60-aastaseid ning naissoost vastajaid. Võrreldes pikaajaliste planeerijate ja investeerijatega ning ettevõtjatega, on see segment majanduslikult vähem kindlustatud ja nende sissetulek leibkonnaliikme kohta on teistest madalam. Kõigil siia sihtrühma kuulujatel on olemas leibkonna eelarve ning nad planeerivad kõige sagedamini oma rahaasju 1 kuu peale lähtuvalt sissetuleku laekumisest. Eelarve koostajatel on teistega võrreldes ka suhteliselt vähem sääste. Sihtrühmas on keskmisest enam neid, kes enne millegi ostmist kaaluvad hoolikalt, kas nad saavad seda endale lubada ning nad kipuvad enam muretseda oma tavapäraste elamiskuludega hakkamasaamise pärast. Nad on aktiivsed oma rahalisi eesmärke saavutama ning on teisest vähem kindlad, et neil on rahaasjad pensionipõlveks hästi planeeritud. Nende finantskirjaoskus on madalam kui ettevõtjatel ning pikaajalistel planeerijatel ja investeerijatel.

- **Ettevõtjad (N=129, 11% vastajatest)**

Sellesse segmenti kuuluvad ettevõtjad ja iseendale tööandjad (sh FIE). Üle poole (53%) sellesse segmenti kuulujatest on 40–59-aastased. 29% nendest elab kaheliikmelises leibkonnas, 26% kolmeliikmelises ja samuti 26% nelja- või enamaliikmelises leibkonnas, samas kui 19% ettevõtjatest elab üksi. 43%-l nendest on kesk- või keskeriharidus ja 54% omab mingit laadi kõrgharidust. 40% ettevõtjate segmenti kuulujatel on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta üle 500 euro kuus, 32% on see alla 500 euro ning 28% siia segmenti kuulujatest keeldus oma netosissetulekut avaldamast või ei osanud seda öelda. Nende teadlikkus finantsteenustest on kõrge ja nad on aktiivsed finantsteenuste kasutajad ning majanduslikult kindlustatud. Ettevõtjate seas on enim neid, kes kaaluvad finantsteenust valides erinevate võimaluste vahel. Märgata on, et ettevõtjad kalduvad keskmisest enam teenust valides tuginema sõltumatute nõustajate ostusoovitustele ja enda varasematele kogemustele. Ettevõtjate suuremat majanduslikku kindlustatust kinnitab ka asjaolu, et peamise sissetulekuallika kaotades suudavad nad ilma laenamata või kodust välja kolimata oma elamiskulusid teiste sihtrühmadega võrreldes pikema aja jooksul katta. Ettevõtjad planeerivad oma rahaasju teiste segmentidega võrreldes pikema perioodi peale. Samuti on neil kõige enam sääste ja nad on huvitatud investeerimisest. Ettevõtjad on teistest sihtrühmadest parema finantskirjaoskusega. Nende seas on enim neid, kes püstitavad pikaajalisi rahalisi eesmärke ja püüavad neid saavutada. Nad on rahulolevamad oma praeguse majandusliku olukorraga. Ettevõtjad on teistest enam kindlad, et neil on rahaasjad pensionipõlveks hästi planeeritud. Nad hindavad oma rahaga ümberkäimise oskuseid teistest kõige kõrgemalt.

UURINGUFIRMA POOLSED SOOVITUSED

Head trendid. 2015. aastal läbiviidud uuringu tulemustest võib järeldada, et Eesti inimeste finantskäitumine laias spektris on muutunud ratsionaalsemaks ja rahaasjade kavandamine ettenägemaks. Pidevalt on suurenenud perede osakaal, kes koostavad leibkonna eelarvet, ehk peavad arvet oma tulude ja kulude üle – 2015. aastal 44%, 2012. a. 39% ja 2010. a. 33% vastajatest. Kasvuruumi on tulude ja kulude arvepidamises samuti, sest jätkuvalt on neid peresid rohkem, kes leibkonna eelarvet ei koosta kui neid, kellel eelarve on olemas. Eriti levinud on see suundumus üksikute inimeste seas (63% ei koosta leibkonna eelarvet, 2015. a.) 2015. aasta uuringu järgi on vaid 24% vastajatest aasta jooksul sattunud olukorda, kus igakuised sissetulekud ei kata vajalikke kulutusi. 2012. aastal oli hättajääjaid 38% ja 2010. aastal 42% vastajatest. Suurenenud on inimeste osakaal, kes planeerivad oma rahasaju ette vähemalt üheks aastaks, 2015. aastal 11% vastajatest, 2012. aastal 7% ja 2010. aastal 8%. Inimesed orienteeruvad üha paremini pensionisammaste tähenduses. 2015. aastal teadis 79% inimestest, et hakkavad saama pensioni esimesest sambast (2012. a 56% ja 2010. a 67%). Kohustusliku teise pensionisamba olemasolu märgivad 2015. a. 56%, 2012. a. 45% ja 2010. a. 47% vastajatest. Kaudselt võib ratsionaalse mõtlemise suurenemisena vaadata ka seda, et inimesed peavad enda jaoks vajalikuks jätkata töötamist ka pensionieas, 2015. a. 35%, 2012. a. 27% ja 2010. a. 28% vastajatest. Kindlasti on inimeste finantskäitumist teatud määral mõjutanud ka erinevad riiklikud tegevused, sh vastavad meediakampaaniad. Arvestades asjaolu, et uuringust selgus, et nn riskirühmi mõjutab teenuse valimisel rohkem televisioonis, raadios või ajalehtedes esinev reklaam ning mõnevõrra vähem internetist leitav teave, siis tuleb jätkata vajalikku teavitustööd ka nende kanalite kaudu.

Muretrendid. Jätkuvalt ei suuda kolmandik inimesi aasta jooksul üldse raha säästa, 2015. a. 34%, 2012. a. 33% ja 2010. a. 35%. Endiselt ei planeeri ligi viiendik inimestest oma rahaasju üldse, 2015. a. 18%, 2012. a. 17% ja 2010. a. 19%. Töö või muu püsiva sissetuleku kaotamise risk on jätkuvalt suur, sest inimeste rahapuhvrid säästudenäena on väikesed. 2015. a. suudaksid 33% vastajatest toime tulla vähem kui üks kuu, 2012. a. oli selliseid inimesi 30% ja 2010. a. 17%. Seega on säästmise teema eriti relevantne vastavate finantsteemaliste koolituste, veebikeskkondade ja teiste teavitustegevuste planeerimisel.

Mõistetest. Elanike finantskirjaoskuse suurendamine on oluline, samas keeruline ja edu saavutamine on aeglane. Mida selgemaid sõnumeid kasutada, seda enam inimesed asjade üle mõtlema hakkavad. Mõistetena on **rahatarkus** kindlasti parem kui **finantskirjaoskus**. Targad tahavad olla kõik, ühtmoodi igas vanuses ning igasuguse haridusega inimesed. Lihtsam on propageerida rahatarkust kui finantskirjaoskust.

Sihtrühmadest. Oluline on analüüsida sügavuti, koos põhjuslike seostega, võimalikult paljusid erinevaid elanike sihtrühmi. Elanike rahatarkuse kasvatamine eeldab selget visiooni, millisele sihtrühmale ja kuidas tarkust pakkuda. Näiteks vanuserühm 18–19 aastased (2015. a. uuring) on homogeenne sihtrühm, nende hoiakud ja käitumismustrid eristuvad selgemini. 18–26 aastaste sihtrühm (2012. a. uuring) on heterogeenne, sest selles vanuses toimuvad noorte elus suured muudatused. Enamik noori iseseisvuvad, alustavad omaette elu vanematest eraldi, loovad pere, peredesse sünnivad esimesed lapsed jne. Nendest suurtest elumuutustest tulenevalt, muutuvad kiiresti ja järsult ka inimeste arusaamised finantsteenustest (pangalaenud, raha säästmine jm) ja

vajadused rahatarkuse järele. Sedavõrd heterogeensete elanike sihtrühmade hoiakute analüüs ei pruugi anda selgeid visioone, kuidas sihtrühma käitumist mõjutada, millist rahatarkust neile pakkuda.

Huvipakkuv sihtrühm, mida finantskirjaoskuse uuringutes eraldi ei ole analüüsitud, on „eluasemelaenu kasutajad“. Nimetatud sihtrühm pakub kindlasti suuremat analüütilist huvi. Näiteks küsimus, kuivõrd muutub „laenuperede“ finantsdistsipliin. Kas inimesed, kes seovad ennast ja kaudselt oma pere pikaajaliste laenukohustustega, suudavad ka mõjutada oma laste hoiakuid raha säästmise osas, tulude ja kulude planeerimise küsimustes jne. Ehk siis, kas laenuperede laste rahatarkus on suurem, rahakulutamisharjumused muutunud, näiteks (tasku)raha kulutamise osas jne.

Individuaalne lähenemine rahatarkuse õpetamisel. Rahatarkuse õpetamisprotsessis, eelkõige täiskasvanute sihtrühmas, on oluline individuaalne lähenemine. Rahatarkuse õpetamise esimene prioriteet ei ole teadlikkus erinevatest finantsteenustest, vaid inimese oskus iseennast, oma võimekust ja võimalusi kriitiliselt analüüsida. Juristidel on hea praktika, kus juuratudengid konsulteerivad vabatahtlikena soovijaid individuaalselt. Seda on kasutatud kampaaniate raames, näiteks kohalikes omavalitsustes seadusetundmise päevadel vms. Konsulteeritakse eelkõige perekonnaõiguse -, asjaõigusseaduse -, pärimisõiguse – ja muudes küsimustes. Sama praktikat saab kasutada ka näiteks rahatarkuse päevadel ja kampaaniates, kus inimestel on võimalik koos spetsialistidega saada tasuta konsultatsiooni oma võimaluste ja valikute tegemistest ükskõik millises elukaare faasis. Näiteks millised on vanemate tegelikud riskid kui täiskasvanud lapsed soovivad vanemate kinnisvara panna pikaajaliste eluasemelaenude tagatiseks jm lihtsad, kuid elutähtsad finantskäitumise küsimused.

UURINGU TAUST

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll viis 2015. aasta juunis läbi üleriigilise avaliku arvamuse küsitluse, mis käsitles Eesti elanikkonna finantsalaseid teadmisi, käitumisi ja hoiakuid. Käesolev uuring on eelnevate finantskirjaoskuse taset mõõtvate uuringute kordusuuring, mille tulemusi kasutatakse ka 2015. aasta OECD¹ rahvusvahelise finantskirjaoskuse võrdlusuuringus. Antud uuringu kaheks peamiseks **uurimisülesandeks** oli hinnata ankeetküsimustiku ja ettemääratud sihtrühmade alusel Eesti elanike teadmisi, hoiakuid ja käitumist rahaasjades ning võrrelda Eesti elanike finantskirjaoskuse taset 2010. ja 2012. aasta uuringutulemustega. Käesoleva uuringu küsimustik koosneb OECD poolt etteantud küsimustest ning Eesti spetsiifilisest osast. Antud uuringu tellijaks oli Rahandusministeerium.

Uuringu teoreetiline lähtekoht tuleneb OECD definitsioonist, mille kohaselt on **finantskirjaoskus** oskuste, teadmiste, hoiakute ja käitumise kogum, mis on vajalik rahaasjades arukate otsuste tegemiseks ja oma pere majandusliku heaolu tagamiseks. Finantsotsustel on inimese igapäevaelus tähtis osa ning see mõjutab nii inimese elukvaliteeti kui majanduslikku turvalisust. Edukate finantsotsuste eelduseks on inimeste teadlikkus finantsteenuste tingimustest ning kaasnevatest riskidest, õigustest ja kohustustest. Eesti elanike finantskirjaoskuse edendamiseks on Rahandusministeerium koostöös teiste partneritega valmistanud ette riikliku programmi² Eesti elanikkonna finantskirjaoskuse taseme hindamiseks ning parandamiseks. 2013. aastal vastu võetud ja hetkel rakenduses oleva programmi peamisteks eesmärkideks on arendada inimeste teadlikkust finantsteenustest ja rahaasjade planeerimise vajalikkusest.

Käesolev uuring annab ülevaate järgmistest finantskirjaoskusega seotud teemadest:

- kasutatavad finantsteenused, nende valimine ja peamised infoallikad;
- Eesti elanikkonna majanduslik toimetulek;
- rahaasjade korraldamine ja planeerimine, säästmine ja investeerimine;
- hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega;
- elanikkonna rahalised eesmärgid;
- pensionipõlve rahaline kindlustamine;
- elanike hinnangud oma teadmistele ja nende tegelikud teadmised finantsalastes küsimustes.

Käesolev **aruanne** tutvustab uuringu metoodikat, annab ülevaate uuringu peamistest tulemustest ning esitab tulemuste kokkuvõtte ja soovitusel. Aruande lisadena esitatakse elanikkonna küsitluse eestikeelne ankeet, loetelu avatud küsimustele antud vastustest, andmetabelid erinevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes, finantsteenuste kasutajatüüpide võrdlusgraafikud ning ülevaade varasemate finantsteemaliste uuringutega teostatud võrdlusest.

¹ OECD – Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (Organisation for Economic Cooperation and Development).

² Eesti elanike finantskirjaoskuse edendamise programm aastateks 2013–2020.

Uuringu metoodika

Ajavahemikul 06.–22. juuni 2015 viis uuringufirma Saar Poll OÜ läbi üleriigilise avaliku arvamuse küsitluse, kus suulise intervjuu vormis ja paberankeedi abil küsitleti **1137 inimest vanuses 18–80** eluaastat. Vastajate valikuks kasutati proportsionaalse juhuvalimi meetodit ning uuringus osalejate proportsioonid vastavad tegelikule elanikkonna statistikale. Intervjuud viidi läbi Saar Polli kogenud küsitlejate poolt ning need toimusid eesti ja vene keeles. Intervjuud toimusid 166 küsitluspunktis, igas punktis keskmiselt 7 intervjuud.

Saadud küsitlustulemi ja statistilise mudeli võrdlemisel ilmnenud erisuste vähendamiseks kaaluti saadud tulemit alljärgnevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes (Tabel 1). Sotsiaal-demograafiliste tunnuste mudeli koostamisel on kasutatud rahvastikustatistika andmeid seisuga 30.01.2014.

Tabel 1. Valimi iseloomustus sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel (N³=1137)

	Mudel (%)	Saadud küsitlustulem (%)	Kaalutud küsitlustulem (%)
SUGU			
Mees	46,7	46,7	46,7
Naine	53,3	53,3	53,3
VANUS			
18–19*	2,7	8,9	2,7
20–29	18,5	13,1	18,5
30–39	17,8	15,9	17,8
40–49	17,3	17,0	17,3
50–59	17,7	17,2	17,7
60–74	20,3	20,8	20,3
75–80	5,8	7,2	5,8
RAHVUS			
Eestlane	68,0	66,9	68,0
Muu rahvus	32,0	33,1	32,0
ELUKOHT**			
Linnaline asula	69,0	71,6	69,0
Maa-asula	31,0	28,4	31,0
REGIOON***			
Põhja-Eesti	43,1	45,6	43,1
Lääne-Eesti	11,3	10,5	11,3
Kesk-Eesti	9,5	9,1	9,5
Kirde-Eesti	11,8	11,5	11,8
Lõuna-Eesti	24,4	23,4	24,4

* Valimi koostamisel oli nõudeks, et minimaalne küsitletute arv peab olema igas segmendis vähemalt 100 vastajat. Seetõttu suurendati 18–19-aastaste arvu oluliselt võrreldes sellevanuste tegeliku osakaaluga Eesti elanikkonnast.

** Elukohatüübi puhul on lähtutud Statistikaameti määratlusest. Linnaliste asulate hulka on arvestatud linnad, vallasisesed linnad ja alevid, maa-asulate hulka alevikud ja külad.

*** Põhja-Eesti alla kuulub Harjumaa (sh Tallinn). Lääne-Eesti alla kuuluvad Hiiumaa, Läänemaa, Pärnumaa ja Saaremaa. Kesk-Eesti alla kuuluvad Järvamaa, Lääne-Virumaa ja Raplamaa. Kirde-Eesti alla kuulub Ida-Virumaa. Lõuna-Eesti alla kuuluvad Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa ja Võrumaa.

³ Siin ja edaspidi tähistab N vastajate arvu.

Käesoleva uuringu tulemused on **laiendatavad Eesti elanikkonnale vanuses 18–80 aastat**; sealjuures jääb maksimaalse valimivea suurus 95-protsendilisel usaldusnivool 2,91% piiridesse (väiksemate alagruppide vaatlemisel võib viga olla suurem). Tabel 2 annab täpsema ülevaate, millises sõltuvuses on valimi suurus (st vastanute arv), valimist arvutatud osakaal (st vastuste %) ja võimalik statistiline viga (ehk võimalik eksimine %-des). Aruandes on termineid „vastaja“, „elanik“ ja „inimene“ kasutatud sünonüümidena. Kui mõnele küsimusele vastas ainult kitsam sihtrühm (nt mõnd kindlat liiki teenust kasutavad inimesed), siis on see tekstis, joonistel ja tabelites eraldi ära märgitud.

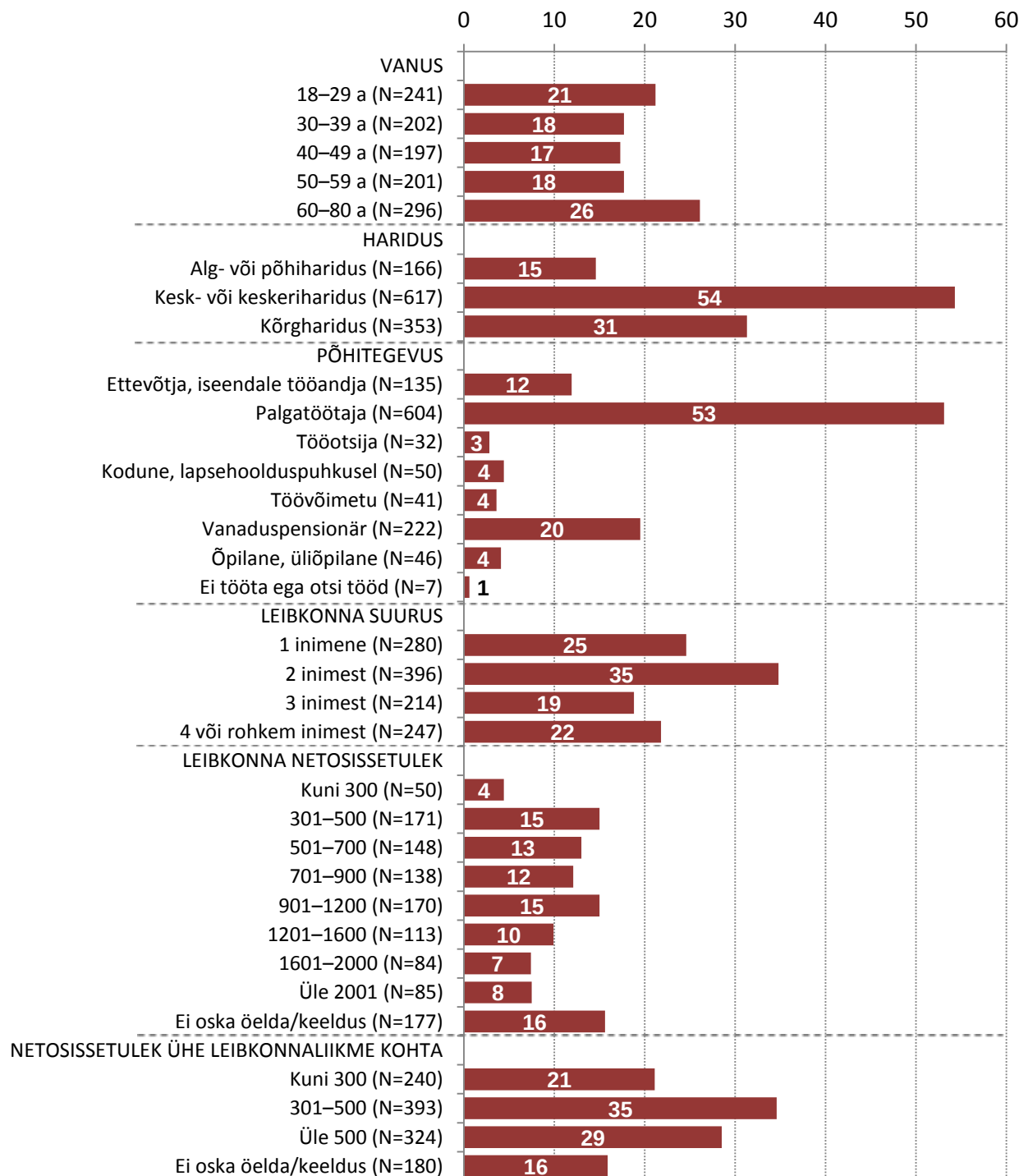
Tabel 2. Valimivea piirid

Vastuste osakaal/ Valimi suurus	50%	48% või 52%	40% või 60%	35% või 65%	30% või 70%	25% või 75%	20% või 80%	15% või 85%	10% või 90%	5% või 95%	3% või 97%	2% või 98%
10	30,99	30,97	30,36	29,56	28,40	26,84	24,79	22,13	18,59	13,51	10,57	8,68
20	21,91	21,90	21,47	20,90	20,08	18,98	17,53	15,65	13,15	9,55	7,48	6,14
30	17,89	17,88	17,53	17,07	16,40	15,49	14,31	12,78	10,74	7,80	6,10	5,01
40	15,49	15,49	15,18	14,78	14,20	13,42	12,40	11,07	9,30	6,75	5,29	4,34
50	13,86	13,85	13,58	13,22	12,70	12,00	11,09	9,90	8,32	6,04	4,73	3,88
60	12,65	12,65	12,40	12,07	11,60	10,96	10,12	9,03	7,59	5,51	4,32	3,54
70	11,71	11,71	11,48	11,17	10,74	10,14	9,37	8,36	7,03	5,11	4,00	3,28
80	10,96	10,95	10,73	10,45	10,04	9,49	8,77	7,82	6,57	4,78	3,74	3,07
90	10,33	10,32	10,12	9,85	9,47	8,95	8,26	7,38	6,20	4,50	3,52	2,89
100	9,80	9,79	9,60	9,35	8,98	8,49	7,84	7,00	5,88	4,27	3,34	2,74
110	9,34	9,34	9,15	8,91	8,56	8,09	7,47	6,67	5,61	4,07	3,19	2,62
120	8,95	8,94	8,76	8,53	8,20	7,75	7,16	6,39	5,37	3,90	3,05	2,50
130	8,59	8,59	8,42	8,20	7,88	7,44	6,88	6,14	5,16	3,75	2,93	2,41
150	8,00	8,00	7,84	7,63	7,33	6,93	6,40	5,71	4,80	3,49	2,73	2,24
200	6,93	6,93	6,79	6,61	6,35	6,00	5,54	4,95	4,16	3,02	2,36	1,94
250	6,20	6,19	6,07	5,91	5,68	5,37	4,96	4,43	3,72	2,70	2,11	1,74
300	5,66	5,65	5,54	5,40	5,18	4,90	4,53	4,04	3,39	2,47	1,93	1,58
350	5,24	5,23	5,13	5,00	4,80	4,54	4,19	3,74	3,14	2,28	1,79	1,47
400	4,90	4,90	4,80	4,67	4,49	4,24	3,92	3,50	2,94	2,14	1,67	1,37
500	4,38	4,38	4,29	4,18	4,02	3,79	3,51	3,13	2,63	1,91	1,49	1,23
600	4,00	4,00	3,92	3,82	3,67	3,46	3,2	2,86	2,40	1,74	1,36	1,12
800	3,46	3,46	3,39	3,30	3,17	3,00	2,77	2,47	2,08	1,51	1,18	0,97
1000	3,10	3,10	3,03	2,95	2,84	2,68	2,48	2,21	1,86	1,35	1,06	0,87
1100	2,95	2,95	2,89	2,82	2,71	2,56	2,36	2,11	1,77	1,29	1,01	0,83
1200	2,83	2,83	2,77	2,70	2,59	2,45	2,26	2,02	1,70	1,23	0,96	0,79

Vastajate profiil

Joonis 1 annab täpsema ülevaate vastajate profiilist: haridustasemest, põhitegevusest, leibkonna suurusest ja ühe kuu netosissetulekust. 25% vastajatest elab üksi, samas kui koos elukaaslase või abikaasaga elab 55% vastajatest. Alla 18-aastaste (enda või elukaaslase) lastega elab koos 29% vastanutest ja 18-aastaste või vanemate (enda või elukaaslase) lastega 11% vastajatest. Lisaks elab 11% vastajatest koos enda või elukaaslase vanematega ning 7% koos teiste sugulastega.

Joonis 1. Vastajate ülejäänud taustaandmed (%; N=1137)

Segmendid

Lisaks tavapärasele analüüsile sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel, käsitleb käesolev aruanne erinevaid finantskirjaoskuse edendamise programmi planeerimise seisukohast huvipakkuvaid **elanikkonna segmente**. Tagamaks uuringu tulemuste esinduslikkust Eesti elanikkonna suhtes, on nii aruandes kui selle aluseks olevates andmetabelites tulemused sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes paika kaalutud. Erandiks on segmentide kohta esitatud tulemused, kus andmed on esitatud kaalumata kujul. Valimi koostamisel oli nõudeks, et minimaalne küsitletute arv peab olema igas segmendis vähemalt 100 vastajat.

Käesolevas aruandes on huviorbiidis 4 elanikkonna segmenti:

- 1) 18–19-aastane noored (N=101; vastajaist 9%);
- 2) inimesed, kes teevad rahaasjades pikaajalisi, st üle 2 aasta kestvaid plaane ja investeerivad⁴ „pikaajalised planeerijad ja investeerijad“ (N=316; vastajaist 28%);
- 3) inimesed, kes peavad pidevalt arvestust oma kulude ja tulude üle ning planeerivad rahaasju⁵ „eelarve koostajad“ (N=446; vastajaist 39%);
- 4) ettevõtjad (N=129; vastajaist 11%).

Uuritavate segmentide puhul tuleb meeles pidada, et need on omavahel kattuvad (st mõni vastaja võib korraga kuuluda mitme erineva siinse segmendi alla) ning samas ei kata need ära kogu uuritavat sihtrühma (st mõni vastaja ei kuulu ühegi siinse segmendi alla). Esimene ja neljas segment on ülejäänutest oluliselt väiksemad ja seega tuleb tulemusi analüüsides meeles pidada, et nende segmentide puhul on statistilise vea võimalus selle võrra suurem.

Käesolevas aruandes on tulemusi segmentide lõikes esitatud ainult nende teemade puhul, kus see on lähtuvalt küsimuse ülesehitusest mõistlik ja segmentide vaheline võrdlus annab lisaväärtust taustatunnuste alusel esitatud tulemustele. Põhjalik segmentide kirjeldus esitatakse aga eraldi peatükina (vt peatükk 4).

⁴ Pikaajalisi plaane tegevaks ja investeerivaks inimeseks loetakse vastaja, kel on hetkel olemas kas elukindlustus, lastekindlustus, investeerimisriskiga hoius, aktsiad, võlakirjad, investeerimisfondi osakud, tuletisinstrumendid või vabatahtliku pensionfondi osakud (III sammas).

⁵ Pidevalt oma kulude ja tulude üle arvestust pidavateks inimeseks loetakse vastaja, kes ise või koos kellegi teisega vastutab igapäevaste rahaasjade korraldamise eest ja kelle leibkonnal on koostatud eelarve.

UURINGU PÕHITULEMUSED

1. Finantsteenuste kasutamine

Esimene peatükk annab ülevaate Eesti elanikkonna kasutatavatest finantsteenustest. Lisaks selgub, millest lähtuvalt erinevate teenuste vahel valikut langetatakse ning kust teenuste kohta enim infot leitakse.

1.1. Kasutatavad finantsteenused

Joonis 2 annab esmase ülevaate, millised on 18–80-aastaste Eesti elanike kokkupuuted erinevate finantsteenustega, eristades sealjuures teenusest teadlikkust, selle hetke olemasolu ja kas teenus on soetatud viimase 2 aasta jooksul. Käesolevas uuringus küsiti vastajailt 19 erineva finantsteenuse olemasolu kohta. Vastajatel paluti teenuste loetelust välja tuua teenused, millest nad on kuulnud ja mis neil käesoleval hetkel (üks või koos kellegi teisega) olemas on.

Enamik vastajatest on teadlikud erinevate kindlustuste, laenude, järelmaksude ja pensionisammaste olemasolust, veidi üle poole vastajatest on kuulnud võlakirjadest, lastekindlustusest ning investeerimisfondi osakutest ja investeerimisriskiga hoiusest. Kõige vähem on vastajad kursis tuletisinstrumentide olemasoluga.

Peaaegu kõikidel vastajatel on olemas mõni uuringus väljatoodud finantsteenuse, vaid 2% vastajatest ei oma hetkel mitte ühtegi teenust. Uuringus käsitletud finantsteenustest osutus ülekaalukalt kõige levinumaks arvelduskonto – see oli olemas 96% vastajatest. Teiseks levinumaks finantsteenuseks on kohustuslik kogumispension, mis on hetkel olemas pooltel (50%) vastajatest. Igale viiendal (20%) vastajal on olemas elukindlustus, samas kui mõni muu kindlustus (nt kodu-, vara-, kasko- või reisikindlustus) on olemas umbes igal kolmandal (36%) vastajal. 28% vastajatest on olemas krediitkaart ning ligikaudu igal neljas vastajal omab pangas hoiukontot (24%).

Kui vaadata Eesti elanikkonna maksesuutlikkust ja laenukoormust, siis on näha, et **järelmaksu maksab 15% vastajatest.** Eluasemelaen on olemas 14% elanikest ning samuti on 14% elanikest olemas autoliising. Tagatiseta pangalaen, väikelaen või tarbimislaen, on olemas 10% elanikkonnast.

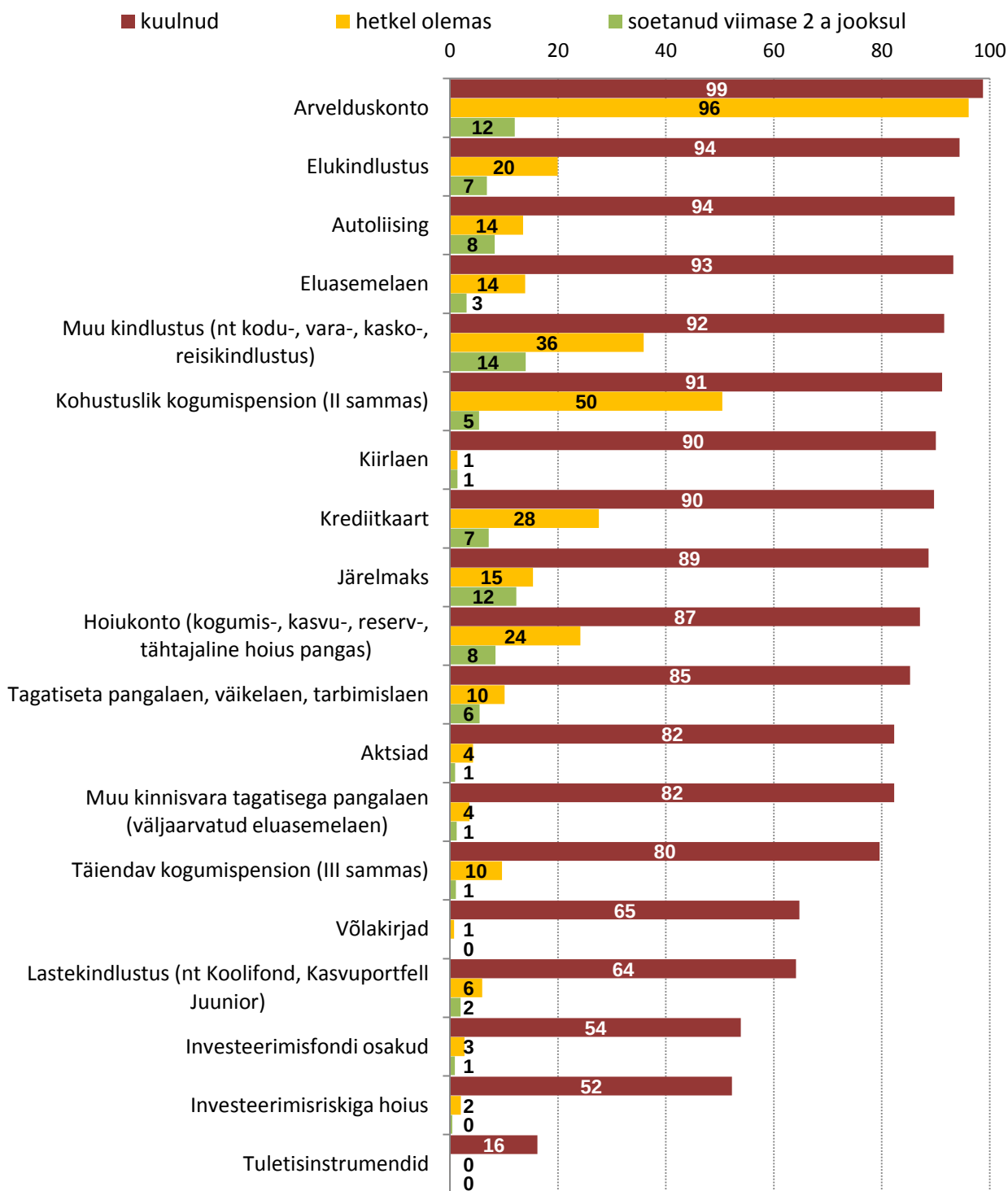
Väiksemal osal vastajatest on olemas mõni muu kinnisvara tagatisega pangalaen (v.a eluasemelaen) (4%) ja/või kiiralaen (1%). Vaadates finantsteenuste olemasolu sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes, siis väga suuri erinevusi märgata ei ole. Siiski on näha, et järelmaksu kalduvad enam kasutama maa-asulates elavad vastajad (22%) kui linnaelanikud (13%) ning samuti on maa-asulates elavate inimeste seas veidi rohkem neid, kes kasutavad krediitkaarti (vastavalt 31% ja 26%). Rahvuste lõikes on märgata, et **eestlaste seas on veidi rohkem neid, kellel on olemas kohustuslik kogumispension (54%) või täiendav kogumispension (12%),** samas kui mitte-eestlaste seas on need osakaalud vastavalt 43% ja 4%.

Antud küsimuste puhul peab arvestama ka asjaoluga, et teenustest kuulnute ja teenuseid käesoleval hetkel omavate vastajate tegelik osakaal võib olla veidi suurem. Võimalus on, et vastaja ei pruugi ära tunda teenuse nimetust või ei ole teenuse olemasolust teadlik (nt kohustuslik kogumispension).

Lisaks paluti vastajatel välja tuua, milliseid finantsteenuseid on nad isiklikult või koos kellegi teisega endale viimase 2 aasta jooksul soetanud, hoolimata asjaolust, kas nad seda teenust hetkel veel omavad või mitte.

Kõige enam on viimase 2 aasta jooksul vastajad endale soetanud mõne kindlustuse (nt kodu-, vara-, kasko- või reisikindlustuse) (14%), järelmaksu (12%) ja arvelduskonto (12%). Viimase 2 aasta jooksul ei ole soetanud endale uuringus etteantud finantsteenuste hulgast mitte ühtegi teenust umbes pooled vastajad (53%). Tulemuste analüüsimisel on märgata, et vastajad on endale pigem teenused soetanud varem kui 2 aastat tagasi. Eriti kehtib see selliste teenuste kohta nagu arvelduskonto ning kohustuslik ja täiendav kogumispension.

Joonis 2. Millistest finantsteenustest Te olete kuulnud, millised Teil isiklikult või koos kellegi teisega on hetkel olemas ja millised olete viimase 2 aasta jooksul soetanud? (%; N = kõik vastajad)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

1.2. Finantsteenuste valimine

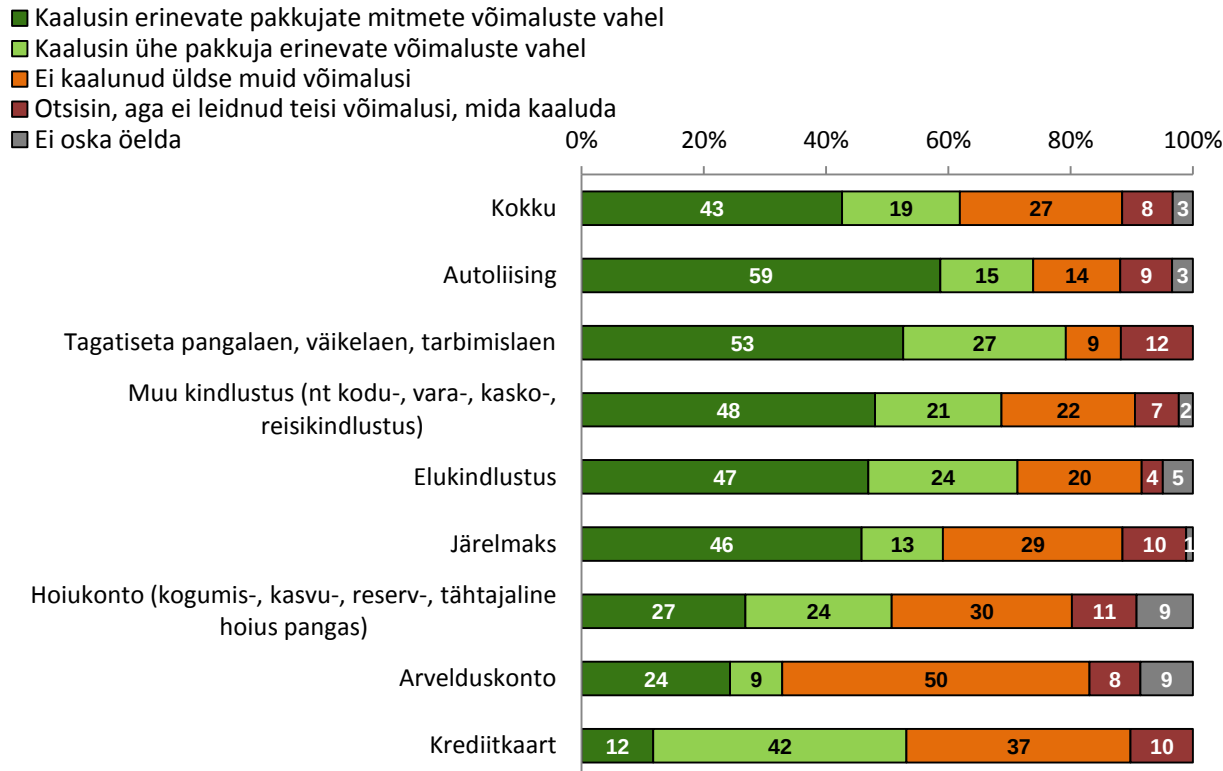
Vastajate hulgas, kes on viimase 2 aasta jooksul endale vähemalt ühe finantsteenuse soetanud, on kõige rohkem neid, kes on viimasena endale võtnud mõne kindlustuse (nt elu-, laste-, kodu-, vara-, kasko- või reisikindlustus) (24%), järelmaksu (18%), autoliisingu (12%) või arvelduskonto (11%). Joonisel 3 on välja toodud viimase 2 aasta jooksul kõige viimasena soetatud teenus ja valiku tegemise alus.

Üle poolte elanikest eelistavad finantsteenust valides esmalt kaaluda mitmete erinevate võimaluste vahel: 43% kaalus erinevate pakujate mitmete võimaluste vahel ning 19% kaalus ühe teenusepakkuja erinevaid võimalusi. Ise teadlikult valiku teinud isikute kõrval on ka hulgaliselt neid, kes ei kaalunud üldse muid võimalusi (27%). Viimane kümnendik vastajatest kas proovis erinevaid võimalusi leida, kuid ei leidnud (8%) või ei osanud küsimusele vastata.

20–60-aastased eelistavad vanemaealistest ja alla 20-aastastest märksa sagedamini erinevatelt teenusepakkujalt pakumisi küsida ja tooteid võrrelda. Lisaks vanuselistele eripäradele ilmneb uuringust, et **erinevate pakujate mitmete võimaluste vahel valijaid on keskmisest rohkem kõrgharidusega, ettevõtja staatusega, kõrgema sissetulekuga ja maal elavate vastajate hulgas.**

Kõige rohkem võrreldakse erinevaid pakumisi enne mõne laenu, autoliisingu või kindlustuse soetamist. Samas kõige vähem kaalutakse teisi pakumisi krediitkaardi ja arveldus- või hoiukonto tegemisel.

Joonis 3. Milline järgmistest väidetest iseloomustab kõige paremini seda, kuidas Te viimati oma valiku tegite? (N=521; vastajad, kes on viimase 2 aasta jooksul soetanud vähemalt ühe teenuse)

* Joonisel on välja toodud kõige sagedamini viimasena valitud teenused, kus vastajate arv kokku on vähemalt 30.

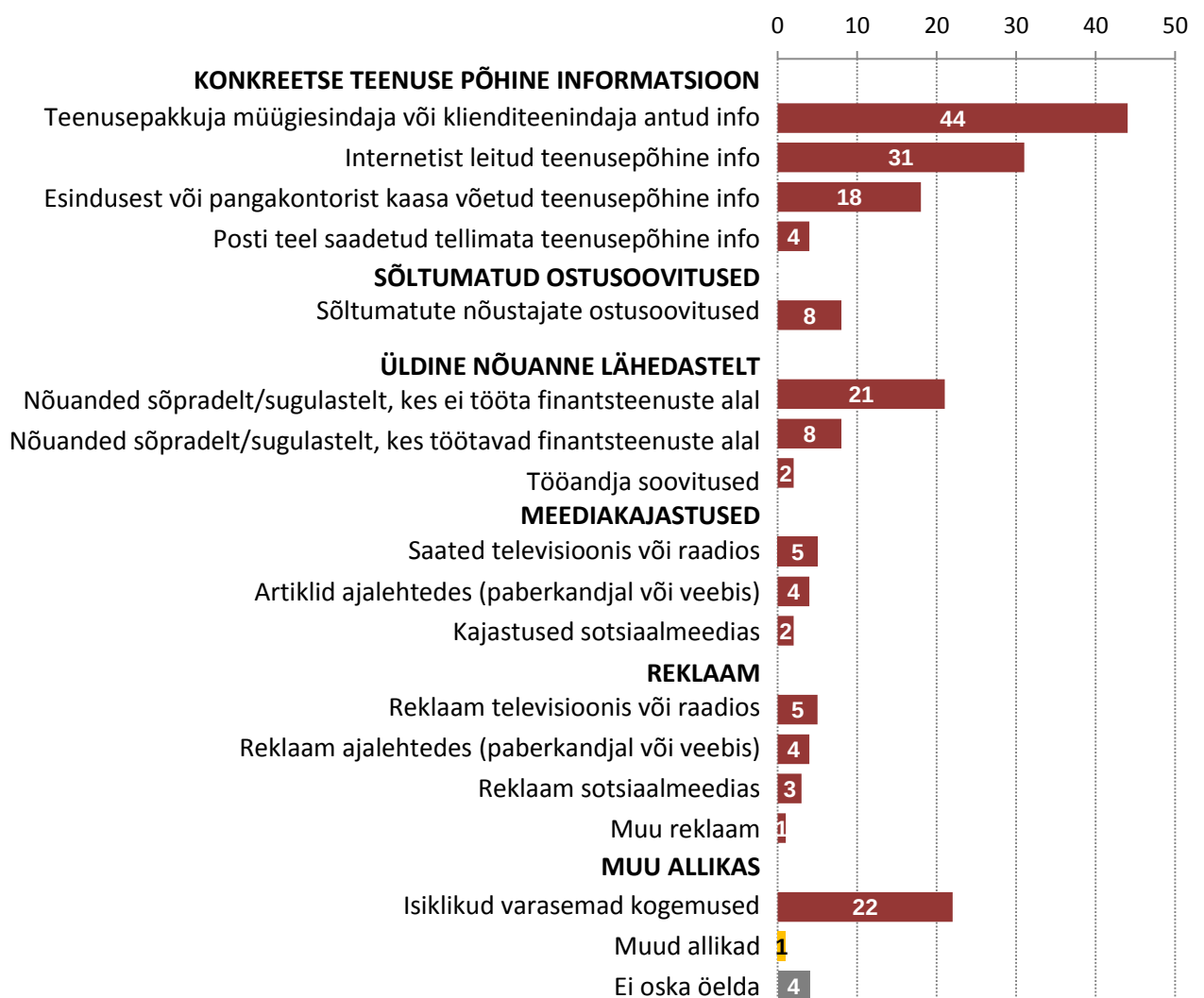
*Siin ja edaspidi on mitme alamgrupi näitajaid kokku liites võetud aluseks ümardamata andmed, sest see tagab andmete täpsema esitamise. Viimane võib aga tingida olukorra, kus kokku liidetud koondarv ja graafikul olevate täisarvuni ümardatud alamgruppide summa erinevad protsendi võrra.

Joonis 4 tutvustab finantsteenuste valikuprotsessi kõige enam mõjutanud infokanaleid. **Levinuimaks infokanaliks finantsteenuse soetamisel on konkreetsel teenusepõhisel infol tehtud otsused:** 44% vastanutest tegi otsuse teenusepakkuja müügiesindaja või klienditeenindaja käest saadud info ning 31% internetist leitud teenusepõhise info põhjal. Olulisteks valikut mõjutavateks teguriteks on samuti varasemad kogemused (22%) ning sõprade/tuttavate nõuanded (21%).

20–60-aastased eelistavad vanemaealistest ja alla 20-aastastest märksa sagedamini finantsteenust valida müügiesindaja või klienditeenindaja poolt antud info põhjal. 20–39-aastased kasutavad internetist saadud infot rohkem kui teised vanusegrupid. Kõige enam eelistavad lähedastelt nõu küsida üle 75-aastased ja alla 20-aastased.

Kõrgema haridusega vastajate seas on rohkem neid, kes otsivad internetist teenusepõhist infot, põhinevad rohkem isiklikele varasematele kogemustele ning sõltumatute nõustajate ostusoovitustele, samas kui põhiharidusega inimesi mõjutab teenuse valimisel rohkem televisioonis, raadios või ajalehtedes esinev reklaam.

Joonis 4. Millised infoallikad mõjutasid kõige enam Teie otsust, milline teenus valida? (%; N=521; vastajad, kes on viimase 2 aasta jooksul soetanud vähemalt ühe teenuse)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Uuringus käsitletud finantsteenuste soetamise osas on kõige enam otsust mõjutanud infoallikateks müügiesindaja või klienditeenindaja antud teave ja internetist leitud teenusepõhine info, samas arvelduskonto avamisel toetutakse rohkem isiklikule varasemale kogemustele ning sõprade ja lähedaste nõuannetele (Tabel 3).

Tabel 3. Kahe aasta jooksul viimati soetatud finantsteenuse ja selle otsust mõjutanud infoallikad
(%; N=521; vastajad, kes on viimase 2 aasta jooksul soetanud vähemalt ühe teenuse)

Infoallikas / Finantsteenuse	Auto- liising	Tagatiseta pangalaen, väikelaen, tarbimislaen	Muu kindlustus	Elu- kindlustus	Järelmaks	Hoiu- konto	Arveldus- konto	Krediit- kaart
KONKREETSE TEENUSE PÕHINE INFORMATSIOON								
Teenusepakkuja müügiesindaja või klienditeenindaja antud info (sh pakkumus)	53	41	50	38	45	43	17	54
Internetist leitud teenusepõhine info	32	27	36	52	28	26	20	23
Esindusest või pangakontorist kaasa võetud teenusepõhine info, nt voldikud ja infolehed	15	28	16	37	7	19	21	23
Posti teel saadetud tellimata teenusepõhine info, nt voldikud ja infolehed	2	3	5	7	7	3	5	0
SÕLTUMATUD OSTUSOOVITUSED								
Sõltumatute nõustajate ostusoovitused	13	10	8	7	4	18	6	4
ÜLDINE NÕUANNE LÄHEDESTLT								
Nõuanded sõpradelt/sugulastelt, kes ei tööta finantsteenuste alal	26	19	20	12	21	18	24	21
Nõuanded sõpradelt/sugulastelt, kes töötavad finantsteenuste alal	12	3	10	4	4	21	5	3
Tööandja soovitused	2	4	2	0	2	0	2	0
MEEDIAKAJASTUSED								
Saated televisioonis või raadios	2	3	11	11	5	4	2	0
Artiklid ajalehtedes (paberkandjal või veebis)	5	3	5	7	6	0	7	0
Kajastused sotsiaalmeedias	0	0	5	3	5	4	0	0
REKLAAM								
Reklaam televisioonis või raadios	6	15	6	3	5	3	3	0
Reklaam ajalehtedes (paberkandjal või veebis)	2	6	5	6	8	0	3	0
Reklaam sotsiaalmeedias	4	0	5	0	5	4	3	0
Muu reklaam	0	0	0	0	3	0	2	0
MUU ALLIKAS								
Isiklikud varasemad kogemused	31	15	25	10	24	22	38	9
Muud allikad	0	0	0	3	0	0	1	0
Ei oska öelda	0	0	1	5	4	5	11	2

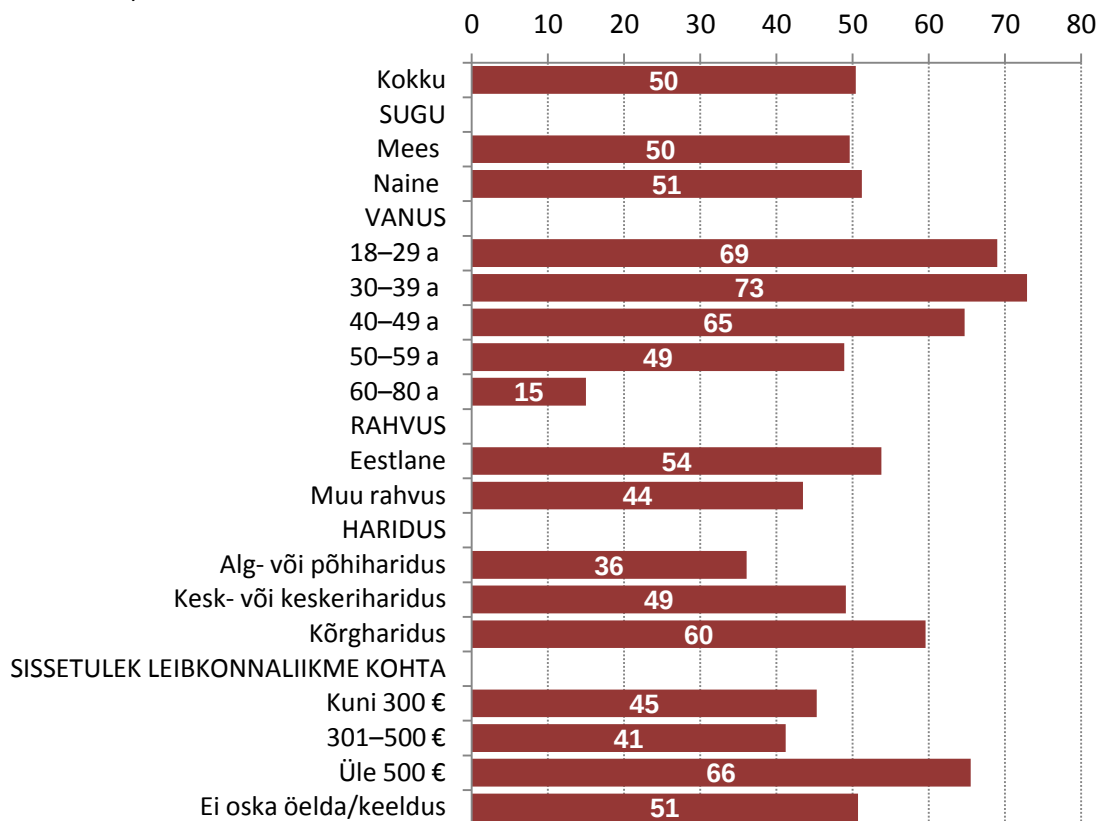
* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

** Tabelis on punasega tähistatud finantsteenuse soetamist enim mõjutanud infoallikad.

1.3. Kohustuslik kogumispension ja selle valimine

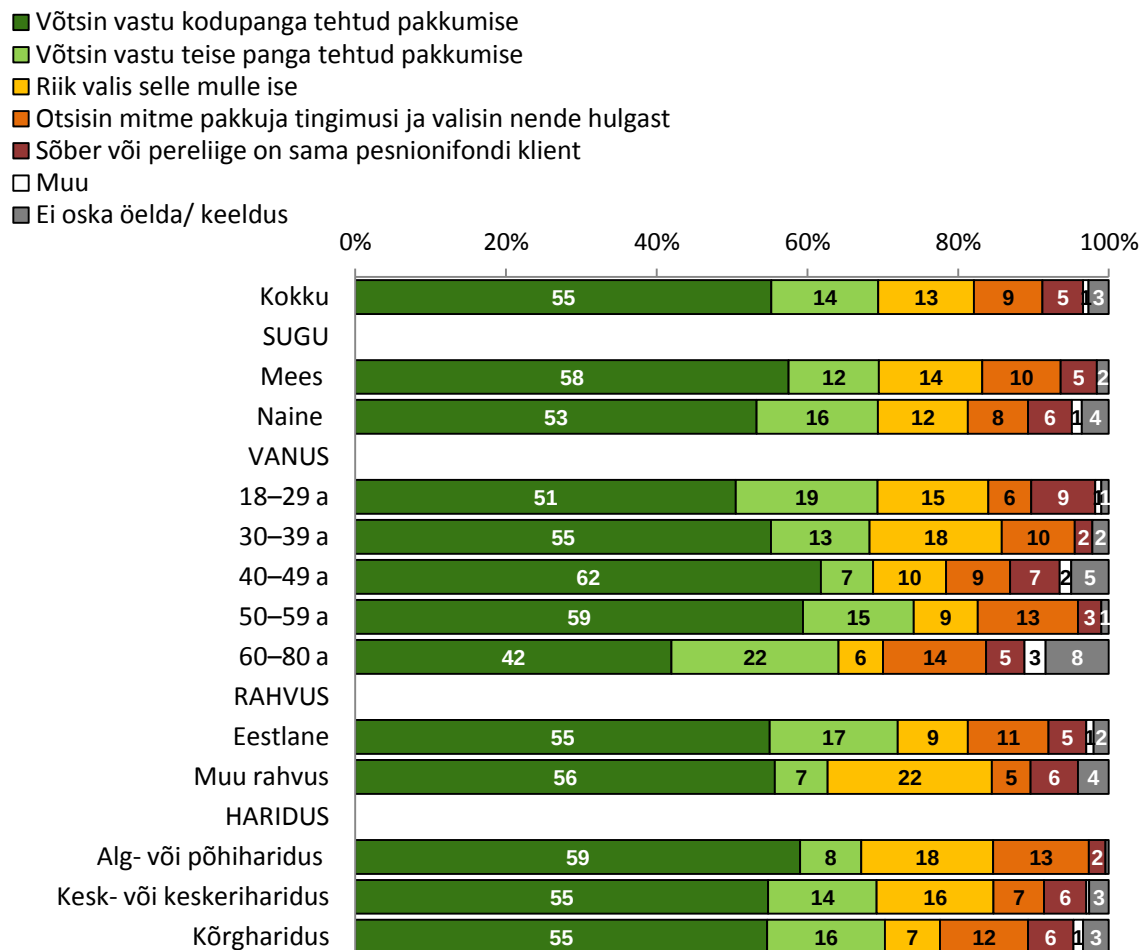
Uuringust selgus, et **pooltel Eesti elanikel on hetkel olemas kohustuslik kogumispension ehk pensioni II samm** (Joonis 5). Samas peab arvestama, et tegelik II pensionisamba omanike osakaal võib olla suurem, kuna vastaja ei pruugi erinevaid pensionisambaid omavahel eristada või ei ole selle olemasolust teadlik. Kui riiklik pensionikindlustus ehk I pensionisammas on olemas kõikidel Eesti elanikel, siis kohustusliku kogumispensioniga ehk II pensionisambaga liitumine on kohustuslik kõigile, kes on sündinud pärast 1983. aasta 1. jaanuari. Kui peale eelnimetatud aastat sündinud ise pensionifondide vahel valikut ei tee, loositakse see noortele peale esimese palgamakse laekumist automaatselt riigi poolt. Kohustuslik kogumispension on enam olemas 18–49-aastastel elanikel, eesti rahvusest vastajatel ja kõrgema haridusega inimestel. Lisaks selgus, et vastajad, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kohta on üle 500 € kuus, omavad ka suurema tõenäosusega pensioni II sammast.

Joonis 5. Kohustusliku kogumispensioni olemasolu (%); N=574; vastajad, kellel on hetkel olemas pensioni II samm)

Käesolevas uuringus käsitleti ka kohustusliku kogumispensioni valimise tagamaid. **Üle pooltel juhtudel (55%) on II samba pensionifondi valiku aluseks oma kodupanga tehtud pakkumine.** Vaid 9% kohustusliku kogumispensioni omanikest on selle valiku tegemisel võrrelnud mitme pakkuja tingimusi ning teinud teadliku ja kaalutletud valiku. Üldiselt noored palju pensionipõlve planeerimise peale ei mõtle – üle poolte (57%) 18–19-aastastest võttis kohustusliku pensionisamba valikul vastu kodupanga pakkumise, samas kui iga neljas noor (22%) lasi II pensionisamba fondi endale valida riigil. 18–29-aastased ja 60–80-aastased ning eesti rahvusest inimesed on rohkem altimad vastu võtma teiste pankade poolt tehtud pakkumisi, samas kui mitte-eestlaste seas on rohkem neid, kes lasevad kohustusliku kogumispensioni endale valida pigem riigil (Joonis 6).

Joonis 6. Mille alusel Te valisite selle II samba pensionifondi, kuhu praegu raha kogute? (N=574; vastajad, kellel on hetkel olemas pensioni II samm)

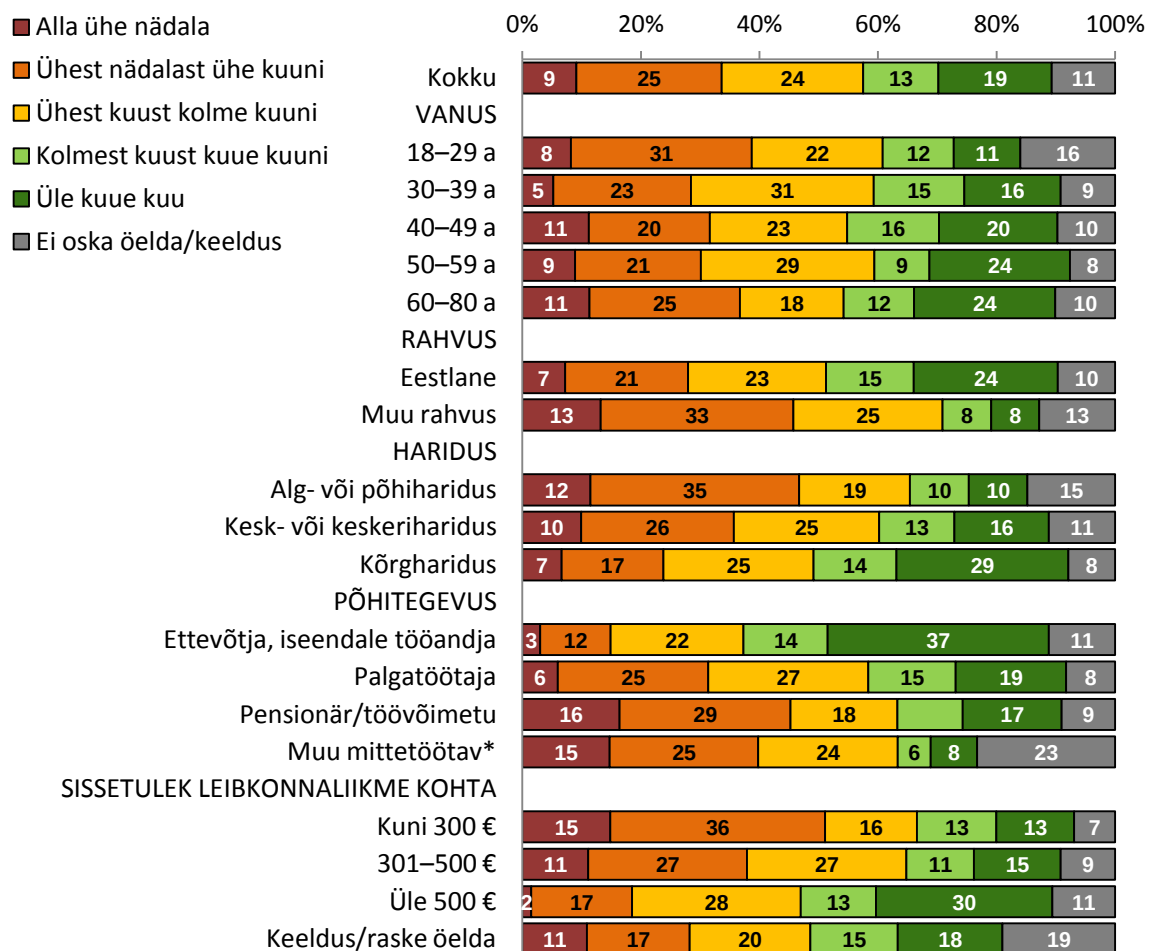
2. Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine

Järgnev peatükk annab ülevaate Eesti elanike finantsolukorrast ja rahaasjade planeerimisest, hõlmates praegust toimetulekut, rahaasjade korraldamist, säästmist ja investeerimist, rahalisi eesmärke, pensionipõlve kindlustamist ning rahaasjade korraldamisega seotud hoiakuid.

2.1. Praegune toimetulek

Kaks Eesti suuremat panka, Swedbank ja SEB pank, soovivad oma klientidele majanduslikult raskemate aegade üleelamiseks omada 3–6 kuu sissetuleku suurust rahatagavara. Käesoleva aasta uuringust aga selgus, et **peamise sissetulekuallika kaotades suudaks oma elamiskulusid katta, ilma raha laenamata või kodust välja kolimiseta, üle 3 kuu vaid ligi kolmandik (32%) Eesti elanikest (Joonis 7).** Teine **1/3 elanikkonnast tuleks sissetulekuallika kaotuse korral toime vähem kui üks kuu,** sealhulgas umbes iga kümnes Eesti elanik saaks sissetuleku kaotades hakkama alla ühe nädala. Siit võib järeldada, et Eesti elanike rahalise kindlustatuse tase on küllaltki madal.

Joonis 7. Kui Te kaotaksite oma peamise sissetulekuallika, siis kui pika aja vältel Te suudaksite oma elamiskulusid veel katta, ilma et peaksite laenama raha või kolima välja oma kodust? (N = kõik vastajad)

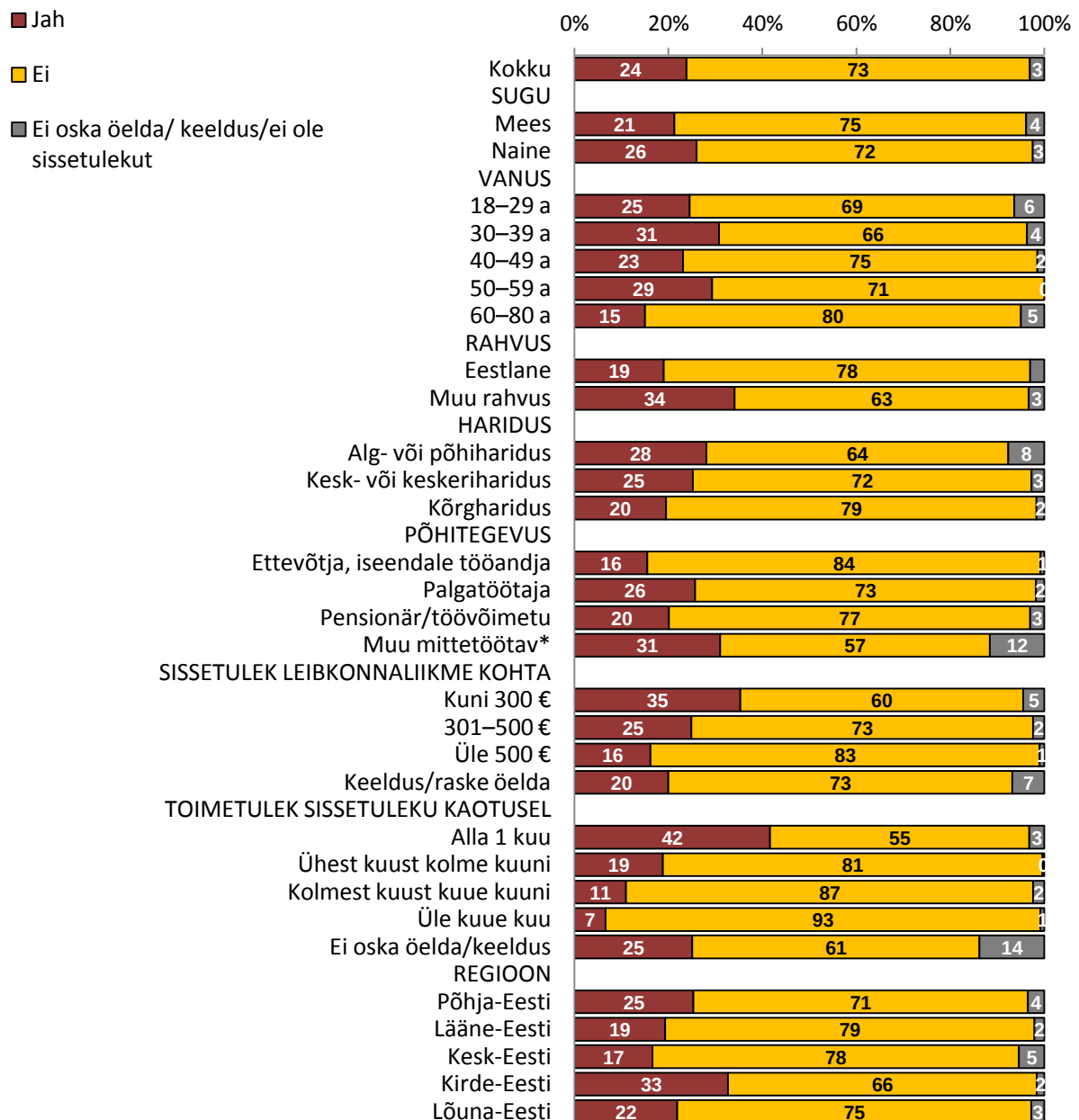
* Siia alla kuuluvad töötisjad, kodused, (üli)õpilased ja vastajad, kes ei tööta ega otsi tööd.

Majanduslikult kindlustatumad on pigem vanemad vanusegrupid – peamise sissetulekuallika kaotades suudaksid oma elamiskulusid katta üle 3 kuu 36% 40–49-aastastest, 33% 50–59-aastastest ja 36% 60–80-aastastest, samas kui nimetatud perioodil suudaksid oma elamiskulusid katta umbes veerand 18–29-aastastest. Vanematel vastajatel on arvatavasti elu jooksul olnud rohkem aega end majanduslikult kindlustada ja sääste koguda. Lisaks on sissetulekuallika kaotuse korral oma elamiskulude katmisega toime tulla teistest keerulisem mittetöötavatel, madalama sissetulekuga, muust rahvusest ning alg- ja põhiharidusega vastajatel. Kõrgharidusega vastajate ja ettevõtjate seas on kõige enam neid, kes suudaksid sissetuleku kaotuse korral oma kulude katmisega toime tulla pikema perioodi jooksul.

Eesti elanike sissetulekute ja kulude omavahelist suhet vaadates selgub, et viimase 12 kuu jooksul on 73% vastajatel sissetulek katnud täielikult nende elamiskulud. **Samas veerandil elanikkonnast (24%) on viimase aasta jooksul esinenud olukordi, kus nende sissetulek ei ole täielikult katnud elamiskulusid (Joonis 8).** Keskmisest märksa enam on seda juhtunud mitte-eestlastel, töövõimetuspensionäridel, töötisjatel ja (üli)õpilastel ning madalama toimetulekuga vastajatel. Vaadates regionaalset jaotust, siis rohkem probleeme elamiskulude katmisel esineb Kirde-Eestis. Alla 18-aastaste laste olemasolu leibkonnas siinkohal toimetulekule mõju ei avalda.

Kuigi pensionärid on üldiselt rahulolematud oma rahalise seisuga, siis tegelikke olukordi, kus sissetulekud ei kata elamiskulusid, esineb neil teistest elanikkonna gruppidest vähem (14%). Viimane on võib olla seotud juba eelnevalt mainitud asjaoluga, et neil on elu jooksul kogutud rohkem sääste või on nende elustiil kokkuhoidlikum, nende väljaminekud on väiksemad ning neil on vähem finantskohustusi. Tõenäoline on ka, et neil on endal olemas isiklik elamispind ning seetõttu ka väiksemad elamiskulud.

Joonis 8. Mõnikord inimestel juhtub, et nende sissetulek ei kata täielikult nende elamiskulusid. Kas viimase 12 kuu jooksul on Teiega isiklikult seda juhtunud? (N= kõik vastajad)

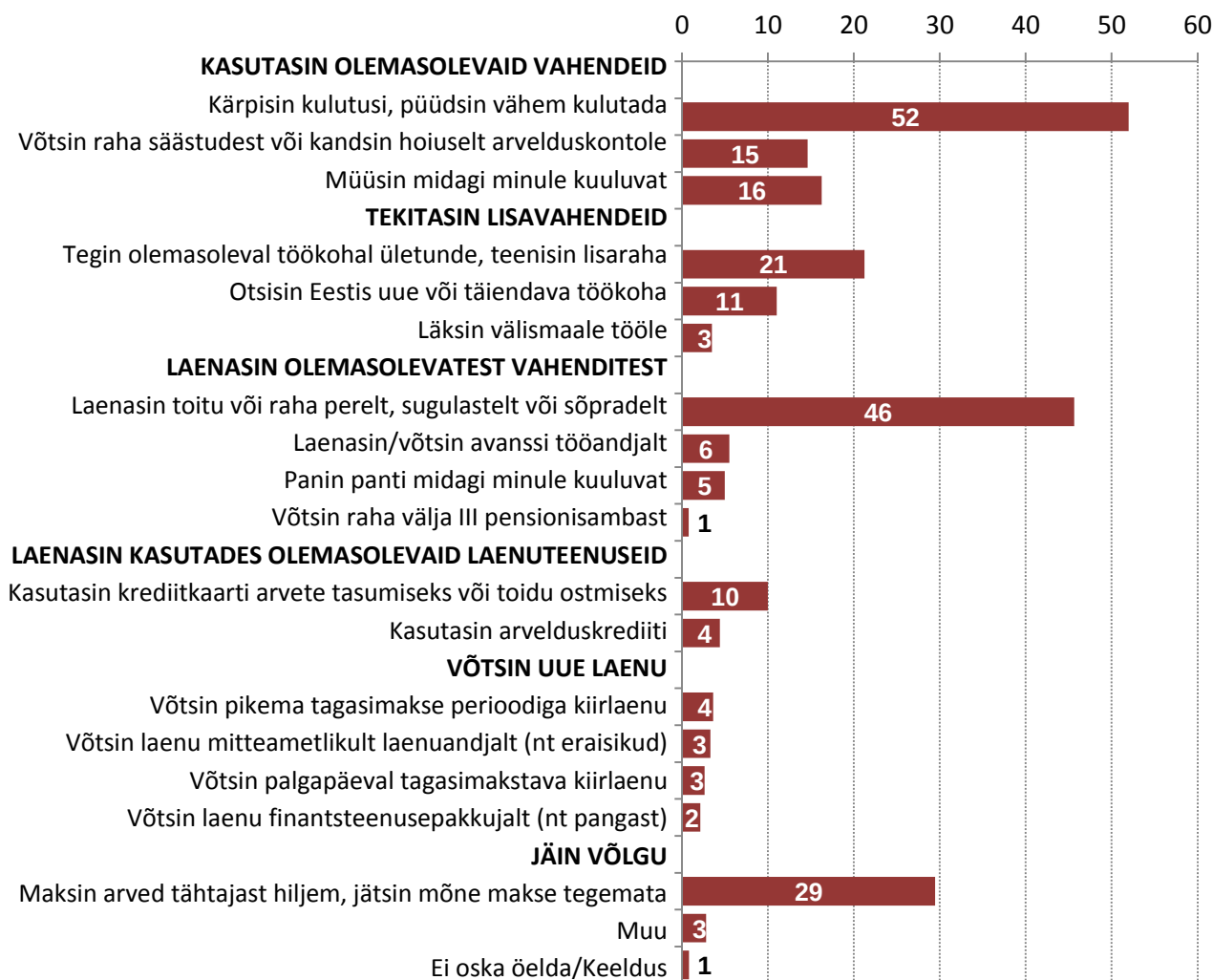
* Siia alla kuuluvad tööotsijad, kodused, (üli)õpilased ja vastajad, kes ei tööta ega otsi tööd.

Viimase aasta jooksul toimetulekuraskusi kogunud vastajatel paluti etteantud loetelust välja tuua tegevused, mida nad viimasel korral ette võtsid, kui nende sissetulek ei katnud täielikult elamiskulusid.

Ligikaudu pooled vastajad (52%) kärpised oma kulutusi ja püüdsid vähem kulutada. Veidi alla poole elanikest (46%) laenas toitu või raha perelt, sugulastelt või sõpradelt ning 29% maksis arve tähtajast hiljem või jättis mõne makse üldse tegemata (Joonis 9).

Linnalistes asulates elavad vastajad kaldusid maal asuvatest elanikest enam kärpima oma kulutusi ja laenama lähedastelt, samas kui maa-asulate elanikud kaldusid linnaelanikest veidi enam arveid tähtajast hiljem maksma. Vanusegruppide lõikes laenasid toimetulekuraskuste esinemisel lähedastelt või sõpradelt kõige enam 18–29-aastased (sh 18–19-aastastest 85%) ning vanuse kasvades püüti pigem kulutusi kärpida kui perelt või sõpradelt laenata. Mitte-eestlased kaldusid rohkem arveid tähtajast hiljem maksma, samas kui eestlased olid aktiivsemad kulutusi kärpima ja laenu võtma. Kõrgema haridusega inimesed kärpivad tõenäolisemalt majanduslikult toimetulemiseks oma kulutusi – seda tegi 58% kõrgharidusega, kuid vaid 28% põhiharidusega vastajatest. Lisaks on kõrgharidusega vastajatel rohkem sääste ning 30% nendest võttis toimetulekuraskustes raha just sealt. Põhiharidusega inimesed müüsid teistest suurema tõenäosusega midagi neile kuuluvat (17%), võtsid pikema tagasimakse perioodiga kiiralaenu (11%) või laenasid mitteametlikult laenuandjalt (9%).

Joonis 9. Mis Te viimasel korral tegite, et rahaliselt toime tulla, kui Teie sissetulek ei katnud täielikult elamiskulusid? (%; N=271; vastajad, kellel viimase 12 kuu jooksul juhtus, et sissetulek ei katnud täielikult elamiskulusid)

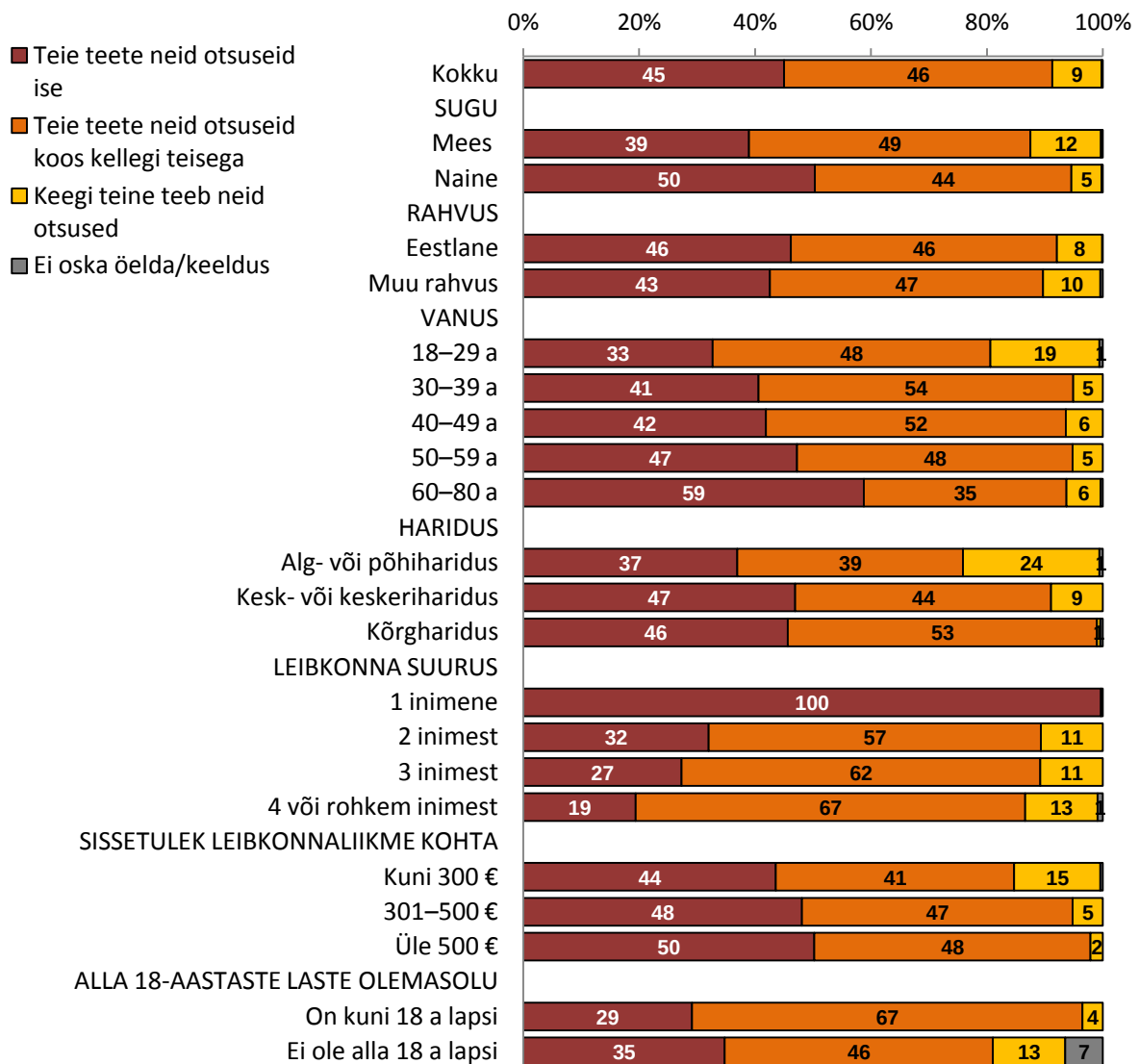

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

2.2. Rahaasjade korraldamine ja planeerimine

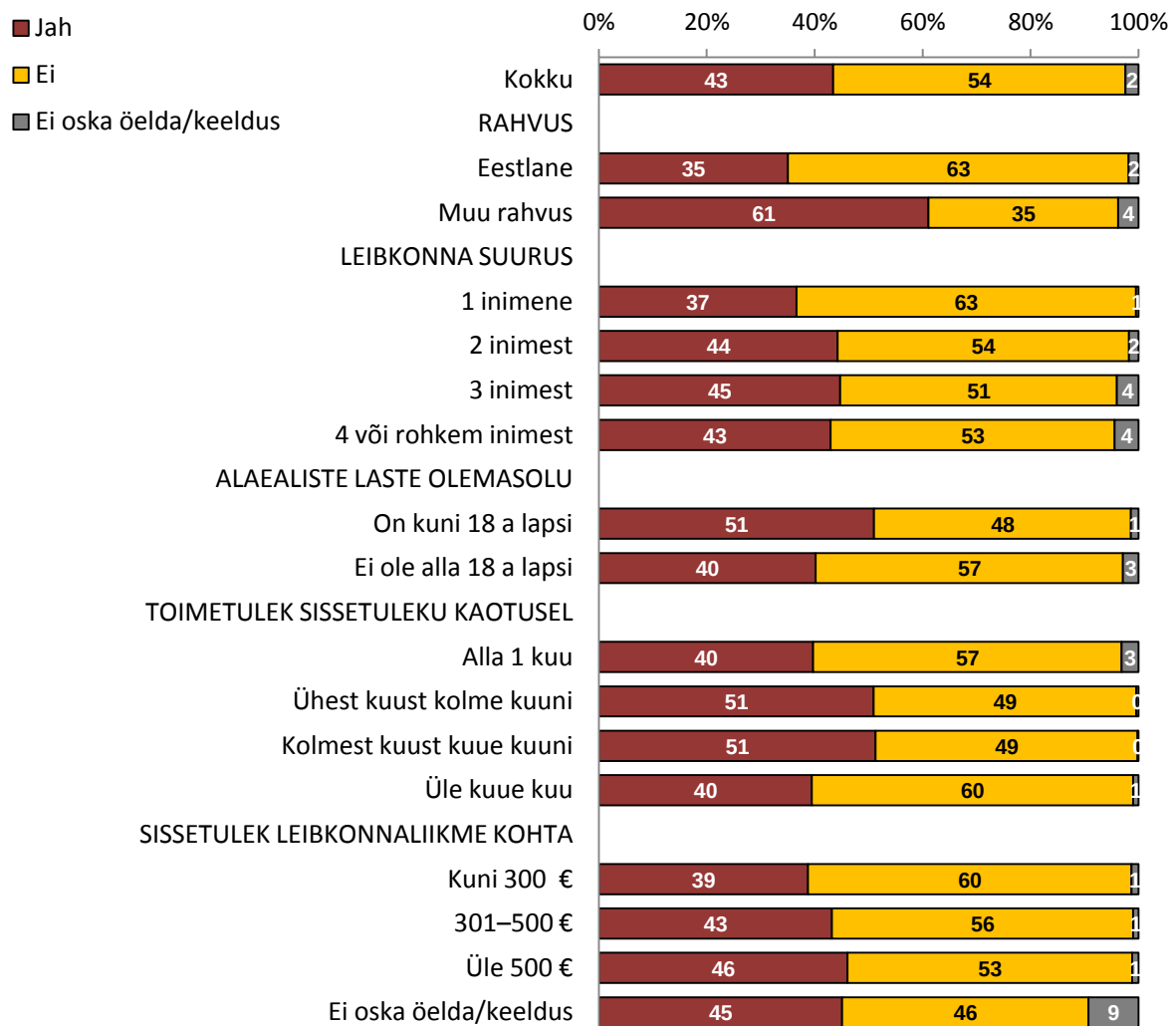
Valdav osa vastajatest on oma leibkonnas kaasatud igapäevaste rahaasjade korraldamisse: 45% vastutab ise rahaasjade korraldamise eest, 46% teeb neid otsuseid koos kellegi teisega (Joonis 10). Ilmselt sõltub vastutuse jaotus suuresti sellest, millise leibkonnaga on tegemist. Kui üksi elavad inimesed reeglina vastutavad oma rahaasjade eest ise, siis mida suurem on leibkond, seda enam on võimalusi vastutuse jagamiseks või selle kellelegi teisele usaldamiseks. Vanusegruppide lõikes on selgelt näha, et vanematesse vanusegruppidesse kuuluvate inimeste hulgas on enam neid, kes vastutavad pigem üksinda igapäevaste rahaasjade korraldamise eest. 18–29-aastased ja alg- või põhiharidusega inimeste seas on samas enam neid, kes ise rahaasjade korraldamise juures ei osale ja vastutajaks on keegi teine. Vaadates soolist eripära, siis naised kalduvad meestega võrreldes enam vastama, et igapäevaste rahaasjade korraldamise eest vastutajaks on nemad ise. Samas kõige enam tehakse otsuseid üheskoos suuremates peredes ja leibkondades, kus on alaealised lapsed.

Joonis 10. Kes Teie leibkonnas vastutab igapäevaste rahaasjade korraldamise eest? (N = kõik vastajad)

Ühine eelarve, millega otsustatakse kui suurt osa kõikide leibkonnaliikmete sissetulekust kasutatakse kulutamiseks, arvete maksmiseks ja säästmiseks, **on olemas 43% leibkondadest**. Väike osa vastajatest (2%) ei osanud hinnangut ühise eelarve olemasolu kohta anda või keeldus vastamast ning ülejäänutel see puudub (Joonis 11). Eelarve on pigem olemas leibkondadel, kus on rohkem kui 2 liiget, kus on alla 18-aastaseid lapsi ning kus sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta on suurem. Samuti on eelarve olemas pigem muust rahvusest elanikel.

Joonis 11. Kas Teie leibkonnal on koostatud eelarve? (N = kõik vastajad)

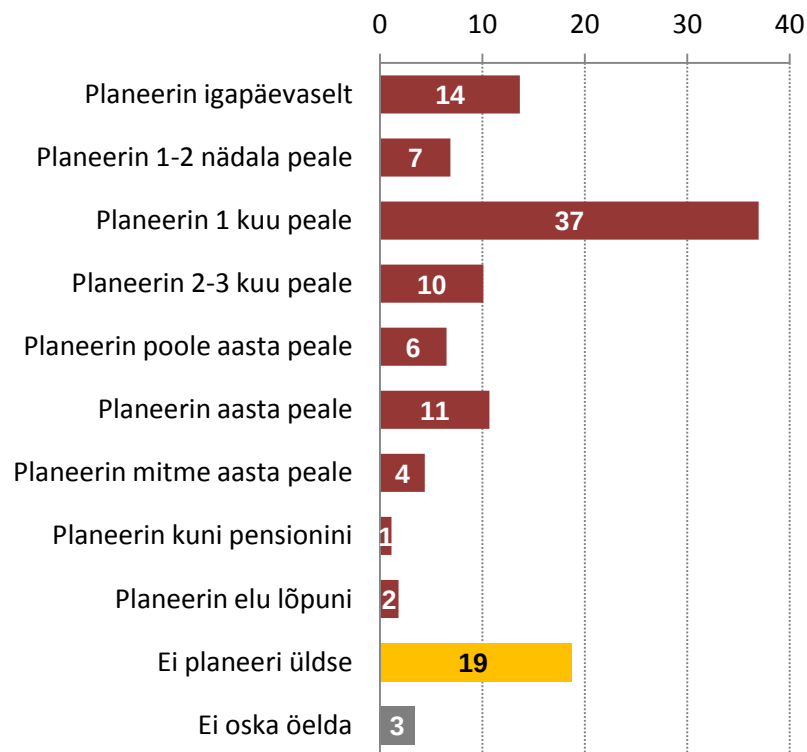

Kõige enam planeerivad Eesti elanikud oma rahaasju ühe kuu kaupa – 37% vastajatest planeerib vähemalt mingit osa oma rahaasjadest ühe kuu piires (Joonis 12). Igapäevaselt planeerib oma rahaasju 14% elanikest. Pikaajalisi plaane tehakse märksa harvemini: aasta peale planeerib 11%, ja mitme aasta peale 4% vastajast. Väike hulk inimesi (2%) planeerivad rahaasju elu lõpuni. **Samas iga viies vastaja (19%) ei planeeri oma rahaasju üldse mingile perioodile ette.**

Rahaasju planeerima on keskmisest aktiivsemad inimesed, kes on naissoost, kõrgharidusega, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kohta on üle 500 euro, kellel on alla 18-aastaseid lapsi ja kelle leibkond koosneb kolmest või enamast liikmest.

Oma rahaasju üldse mitte planeerivaid inimesi on kõige rohkem madalaima haridustasemega vastajate seas (kuni põhiharidusega vastajaist 25%). Vanusegruppide lõikes hakkab silma, et väga lühikeseks ehk vähem kui kuu aega kestvaks perioodiks planeerivad kõige enam noored inimesed (vanuses 18–29). Ootuspäraselt on just kõige eakamate inimeste hulgas kõige suurem nende osakaal, kes teevad elu lõpuni kestvaid rahalisi plaane.

Joonis 12. Kui pika aja peale ette Te oma rahaasju planeerite (oodatavad tulud, vajalikud kulud ja prognoositav rahaline seis)? (%; kõik vastajad)

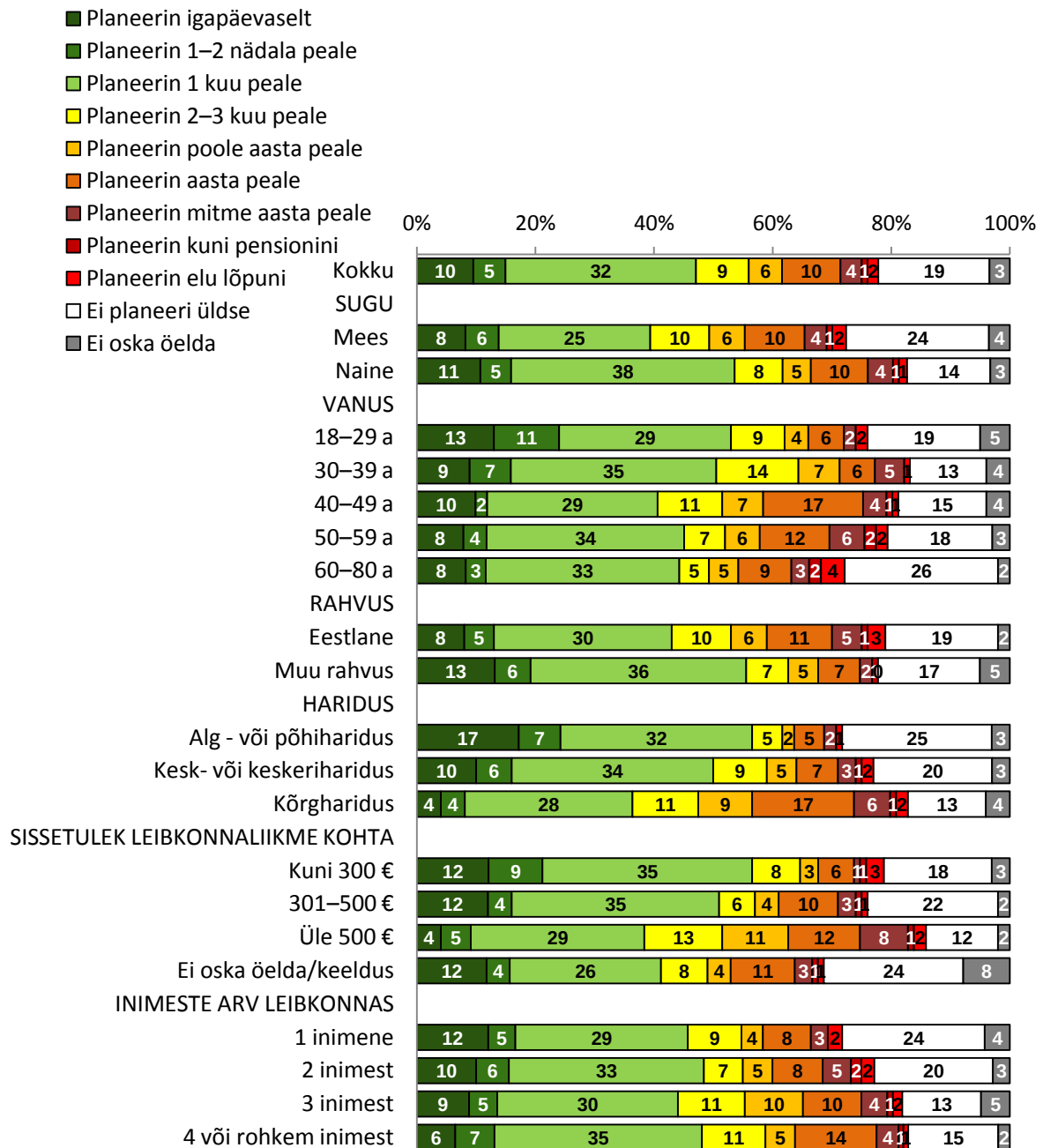

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vastaja võis siinses küsimuses anda mitu erinevat vastust, sest sõltuvalt väljaminekuliigist või muudest asjaoludest võivad planeeritavad perioodid olla erinevad. Selgema ülevaate saamiseks on järgnevalt esitatud tulemused ka sellisel kujul, kus igale vastajale on jäetud alles ainult üks vastus, mis kajastab pikimat perioodi, mille peale ta vähemalt teatud osa oma rahaasjadest planeerib (Joonis 13).

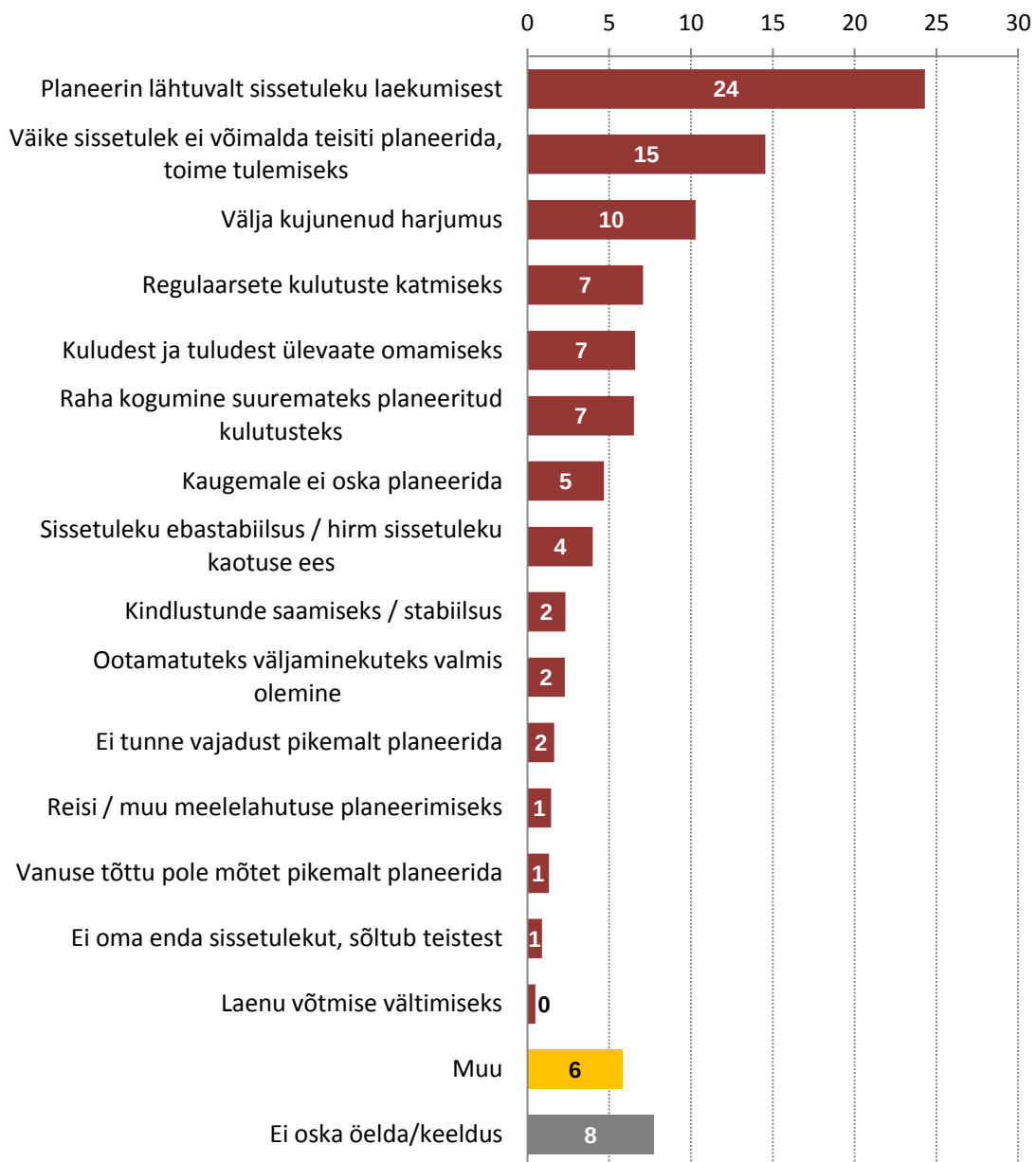
Jooniselt selgub, et **10% elanikkonnast planeerib oma rahaasju igapäevaselt ja ei tee pikemaajalisi plaane**. Ligi kolmandikul (32%) elanikkonnast on pikim periood, mille peale mingeid rahaasju planeeritakse 1 kuu. Pikema perioodi peale (1 aasta või enam) kalduvad planeerima pigem 40–59-aastased, eesti rahvusest, kõrgharidusega ja ühe leibkonnaliikme kohta kõrgema sissetulekuga vastajad.

Joonis 13. Pikim periood, mille peale mingeid rahaasju ette planeeritakse (N = kõik vastajad)

Kui arvestada, et kolmandik inimestest planeerib ühe kuu kaupa, siis ei ole üllatav, et **peamiseks planeerimisperioodi pikkust mõjutavaks teguriks on sissetulek**. Veerand (24%) elanikest põhjendavad oma planeerimisperioodi pikkust just sissetuleku laekumisega (Joonis 14). Sageli lähtutakse planeerides ka sellest, kui pikaks ajaks raha jätkub (15%) või on planeerimisperiood kujunenud harjumuseks (10%). Lisaks põhjendati planeerimisperioodi pikkust regulaarsete kulutuste katmisega (7%), kuludest ja tuludest ülevaate saamisega (7%) ning raha koguti ka suuremateks planeeritud kulutusteks (7%).

Joonis 14. Palun öelge, miks Te oma rahaasju just sellis(t)eks perioodi(de)ks planeerite (%) N=887; vastajad, kes planeerivad oma rahaasju)

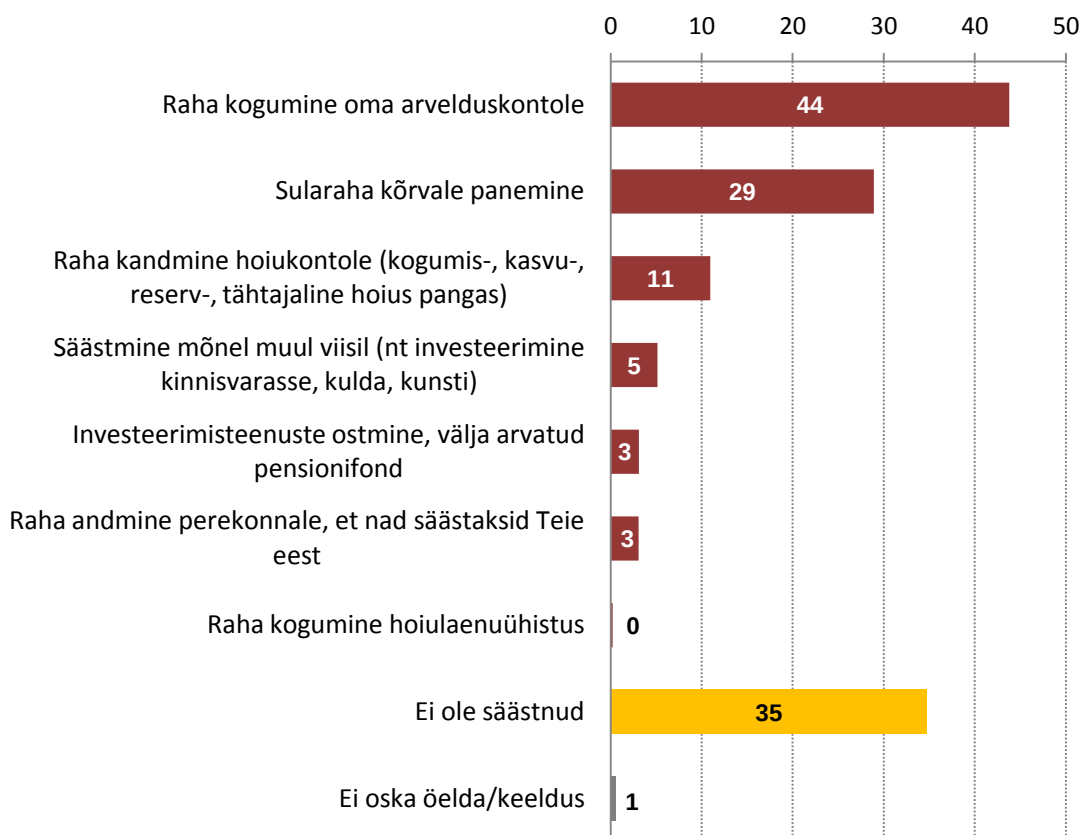
* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Sõltuvalt rahaasjade planeerimisperioodi pikkusest on põhjendused erinevad. Nagu juba mainitud, siis ühe kuu kaupa planeerivad inimesed lähtuvad ennekõike sissetulekust ja selle laekumissagedusest. Asjaolu, et väike sissetulek ei võimaldanud teisiti planeerida ja üritati majanduslikult toime tulla, on üldjuhul pigem põhjenduseks igapäevastele ja 1–2 nädala peale planeerijatele. Raha kogumist suuremateks planeeritud kulutusteks toovad enam välja aasta või enama peale plaane tegevad inimesed.

2.3. Säästmine

Käesolev alapeatükk hõlmab säästmisega seotud hoiakuid, põhilisi säästmisviise ja elanike valmisolekut suuremate kulutuste tegemiseks. Umbes **2/3 elanikest on viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud, samas kui ligi kolmandik (35%) viimase aasta jooksul raha säästnud ei ole** (Joonis 15). Valdavalt on raha kogutud arveldusarvele (44%) või pandud sularahana kõrvale (29%). Kümnnendik inimestest (11%) on kogunud raha mõnele hoiukontole. Pereliikmete kätte on raha hoiule andnud 3% vastajatest, sama palju on ka investeerimisteenuseid ostnud. Üldiselt Eesti elanikud raha kogumise võimalust hoiulaenuühistus ei kasuta.

Joonis 15. Kas Teie isiklikult olete viimase 12 kuu jooksul raha säästnud mõnel järgmistest viisidest, sõltumata sellest, kas Teil on see raha endiselt alles või mitte? (%) N = kõik vastajad

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Mida kõrgem on inimese sissetulek ja haridustase, seda suurema tõenäosusega on ta viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud (Tabel 4). Kõrge sissetuleku ja haridustasemega inimesed on ennekõike kasutanud teistest rohkem formaalseid raha kogumise viise, st kogunud raha arveldusarvele või mõnele hoiukontole. Sularaha on keskmisest enam kogunud alla 30-aastased ja muust rahvusest vastajad. Inimeste osakaal, kes ei ole viimase 12 kuu jooksul raha säästnud, on kõige suurem põhiharidusega ja maa-asulates elavate inimeste hulgas ja vastajate seas, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta on alla 300 euro kuus.

Tabel 4. Peamised raha kogumise viisid viimase 12 kuu jooksul (%; N = kõik vastajad)

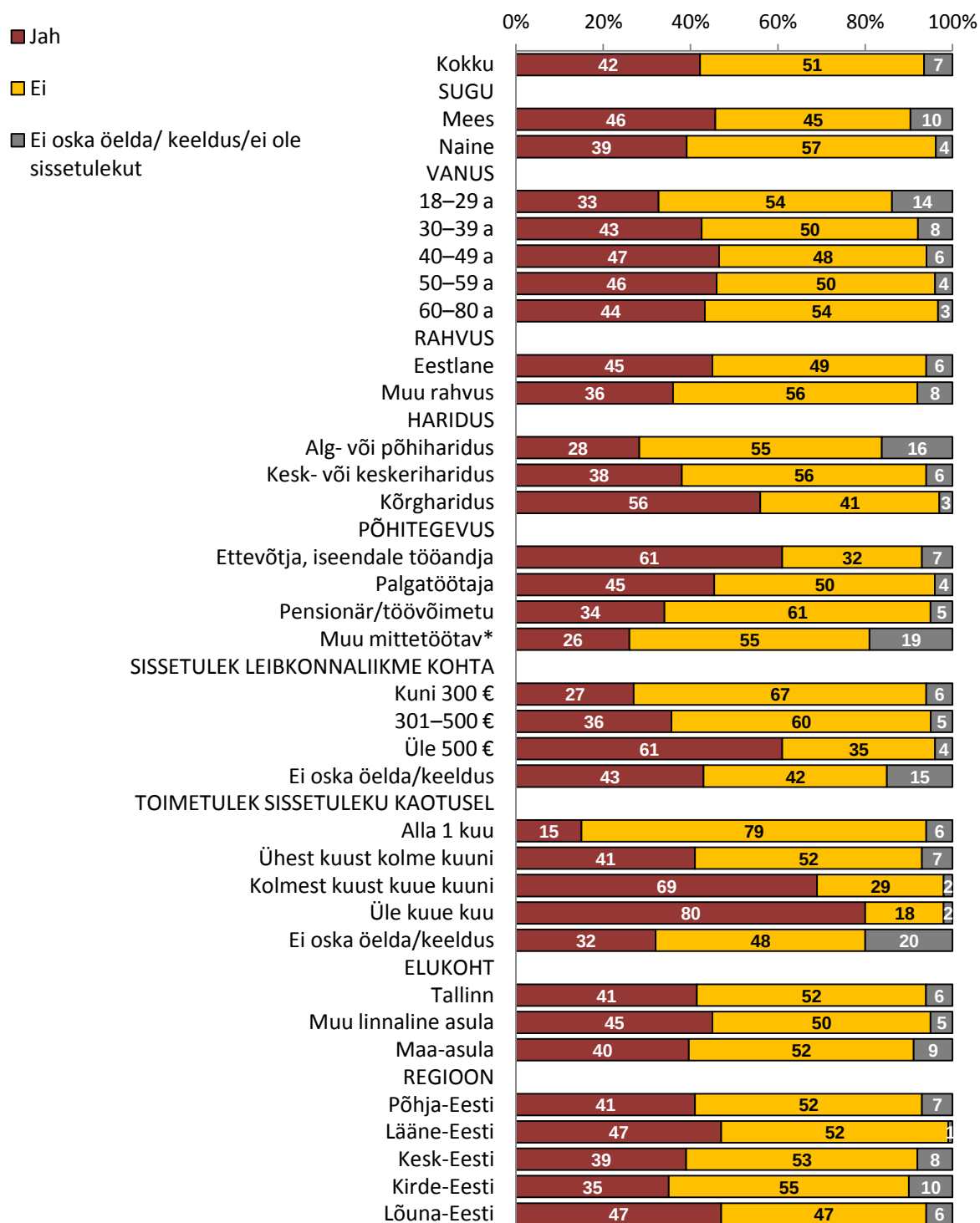
	Kogumine arveldus- kontole	Sularaha kõrvale panemine	Raha kandmine hoiukontole	Säästmine mõnel muul viisil	Ei ole säästnud
Kokku	44	29	11	5	35
Mees	44	26	11	6	35
Naine	43	31	11	4	33
18–29 a	38	36	14	7	37
30–39 a	45	27	19	5	33
40–49 a	46	31	11	8	32
50–59 a	43	28	7	4	35
60–80 a	46	24	6	4	35
Eestlane	45	26	12	5	35
Muu rahvus	41	36	9	6	33
Kuni põhiharidus	25	20	2	3	56
Kesk(eri)haridus	42	31	10	4	36
Kõrgharidus	56	29	17	9	22
Kuni 300 €	31	28	8	4	45
301–500 €	41	32	7	4	35
Üle 500 €	54	29	20	7	24
Keeldus/RÖ	47	23	23	5	38
Tallinn	50	29	12	6	30
Muu linnaline asula	40	30	11	6	33
Maa-asula	42	28	11	3	42

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

** Tabelis on punasega tähistatud rahakogumisviise viiside lõikes olulisemad sotsiaal-demograafilised näitajad.

Järgnevalt uuriti Eesti elanike säästude suurust. Vastajatel paluti hinnata, kas ta oleks suuteline ilma raha laenamata ja perekonna või sõprade abita tegema enda kuusissetulekuga võrdväärse summas oleva väljamineku. Uuringust selgus, et **pooled vastajad (51%) ei suudaks teha enda kuusissetuleku suurust väljaminekut ilma laenamata või lähedastelt abi palumata (Joonis 16)**. Sellise suurema väljamineku oleksid suutelised tegema 42% elanikest, samas kui 7% küsimusele vastata ei osanud või ei soovinud. Oma kuusissetuleku suuruse väljamineku on võimelised tegema pigem üle 30-aastased, eesti rahvusest, kõrgharidusega, ettevõtjad või palgatööl olevad vastajad. Samas kui naissoost, alla 30-aastaste, muust rahvusest, alg- või põhiharidusega vastajate hulgas on suurem nende osakaal, kes kuupalga suurust väljaminekut laenamata teha ei suudaks. Nagu võib ka arvata, siis vastajad, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta on suurem ja kes on parema toimetulekuga, on ka rohkem valmis suuremateks väljaminekuteks. Lisaks on märgata, et vastajad, kes ei osanud või ei soovinud vastata toimetuleku ja sissetuleku küsimusele, suudaksid vähem kuusissetuleku suurust väljaminekut teha. Seega on tõenäoliselt sissetuleku ja toimetuleku küsimustele mittevastanute hulgas rohkem majanduslikult vähemkindlustatud inimesi. Regionaalses lõikes on Kirde-Eesti elanikud mõnevõrra vähem valmis suuremateks kulutusteks võrreldes teiste regioonidega.

Joonis 16. Kui Teie isiklikult peaksite täna tegema suure väljamineku, mis on võrdväärne Teie enda igakuise sissetulekuga, kas Te suudaksite selle eest tasuda, ilma et laenaksite raha või paluksite perekonna või sõprade abi? (N = kõik vastajad)

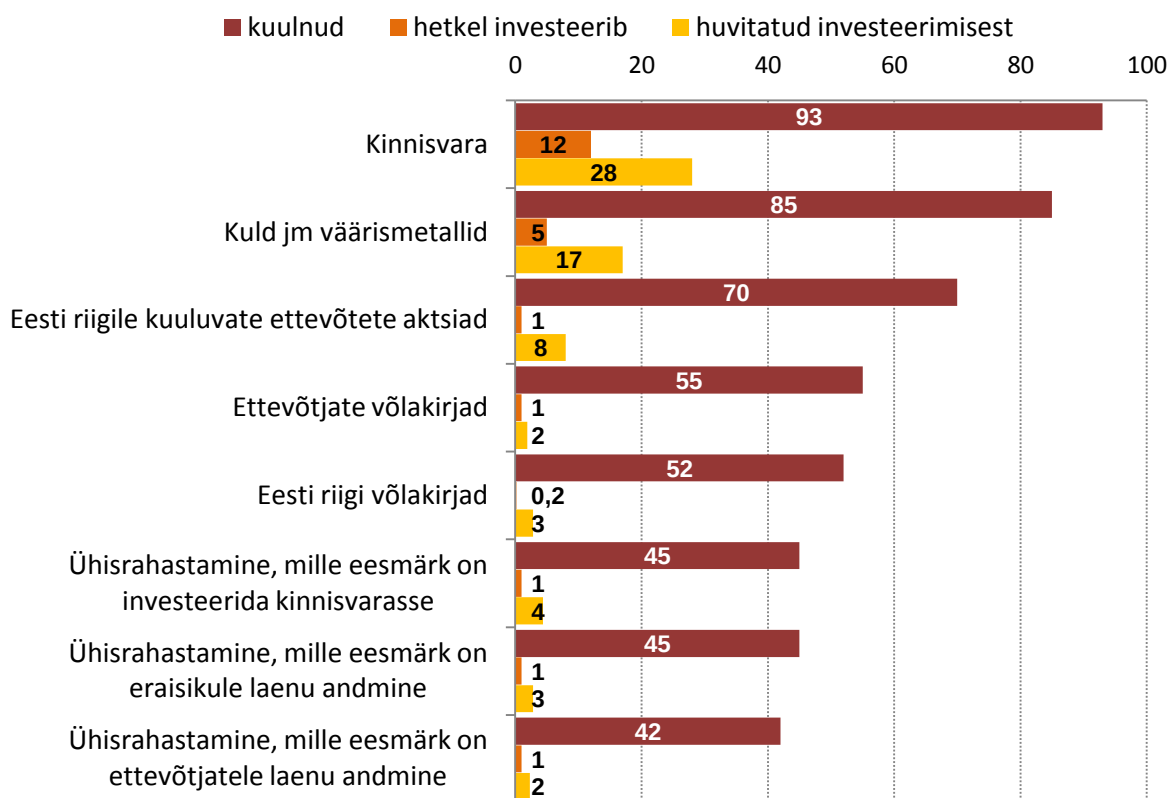
* Siia alla kuuluvad tööotsijad, kodused, (üli)õpilased ja vastajad, kes ei tööta ega otsi tööd.

2.4. Investeeringimine

Järgnevalt uuriti inimeste teadlikkust erinevatest investeerimisviisidest. Vastajatel paluti nimetada etteantud loetelust investeerimisviisid, millest nad on kuulnud, millesse nad hetkel investeerivad ning kas nad oleksid võimaluse korral huvitatud mõnel loetletud viisi investeerimisest. **Valdav osa vastajaid teab kinnisvarasse (93%) ning väärismetallidesse (85%) investeerimise võimalustest, samas kui alla poole vastajatest teadis erinevaid ühisrahastamise vorme, mille eesmärk on kas investeerida kinnisvarasse või eraisikutele ja eraettevõtjatele laenu anda. Kinnisvara ja väärismetallid on ka investeerimisviisid, kuhu hetkel investeerib kõige enam elanikke – kinnisvarasse investeerib hetkel 12% kõikidest vastajatest ja väärismetallidesse 5% vastajatest.** Need kaks investeerimise võimalust pakuvad vastajatele ka kõige rohkem huvi – 28% elanikest oleks võimaluse korral huvitatud investeerima kinnisvarasse ja 17% väärismetallidesse (Joonis 17).

Mitte-eestlased on üldiselt veidi enam teadlikumad erinevatest ühisrahastamise vormidest, samas kui eestlased on rohkem kursis selliste investeerimisviisidega nagu Eesti riigile kuuluvad ettevõtete aktsiad ning ettevõtjate ja Eesti riigi võlakirjad. Ühisrahastamise võimalustest on enam kuulnud 20–60-aastaste vanusegrupp ning Eesti riigile kuuluvatest aktsiatest kui investeerimisviisidest 30–60-aastased. Samuti on linnades elavad vastajad üldiselt teadlikumad erinevatest ühisrahastamise vormidest võrreldes maa-asulates elavate vastajatega. Haridustaseme tõustes suureneb üldiselt ka teadlikkus kõikidest loetelus olevatest investeerimisviisidest. 3% vastajatest ei olnud kuulnud mitte ühestki loetletud investeerimisviisist.

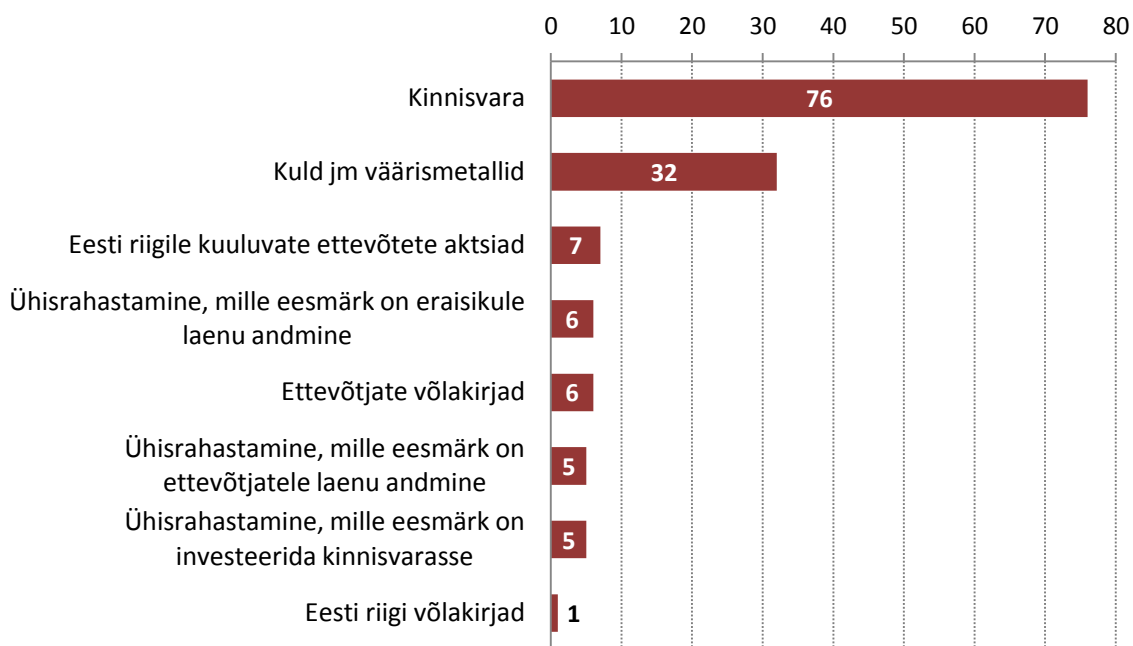
Joonis 17. Palun öelge, kas Te olete kuulnud nendest investeerimisviisidest, kas Te hetkel investeerite mõnel sellisel viisil, kas Te olete võimaluse korral huvitatud mõnel sellisel viisil investeerimisest? (%; N = kõik vastajad)

Hetkel ühelgi nimetatud viisidel ei investeeeri 84% vastajatest, ainult 16% investeerib vähemalt ühel loetletud viisil, samas kui 64% vastajatest ei ole huvitatud mitte ühelgi loetletud viisil investeerimisest. Siit võib järeldada, et hoolimata investeerimisviiside mõningasest teadlikkusest, näitab Eesti elanikkond siiski üles vähest huvi ja valmidust kuhugi investeerida. Investeerima on üldiselt rohkem valmis kesk- ja kõrgharidusega vastajad, 20–49-aastased, suurematesse leibkondadesse kuuluvad vastajad ja need, kelle leibkonna netosissetulek leibkonnaliikme kohta on üle 500 euro.

Vaadates lähemalt neid vastajad, kes vähemalt ühel eelpool nimetatud viisil on investeerinud, on märgata, et kõige levinum on kinnisvarasse investeerimine – kolmveerand investeerijatest (76%) on just seda investeerimisviisi eelistanud (Joonis 18). Kolmandik vastajatest (32%), kes hetkel mingil viisil investeerivad, on investeerinud kulda või teistesse väärismetallidesse. Vähem on investeeritud Eesti riigile kuuluvate ettevõtete aktsiatesse või erinevatesse ühisrahastamise vormidesse ja võlakirjadesse. Siinkohal tuleb tähelepanu juhtida asjaolule, et antud uuring ei eristanud, kas inimene investeeris kinnisvarasse, mis on või ei ole tema kodu.

Joonis 18. Kas Te hetkel investeerite mõnel sellisel viisil? (%; N=186; investeerijad)

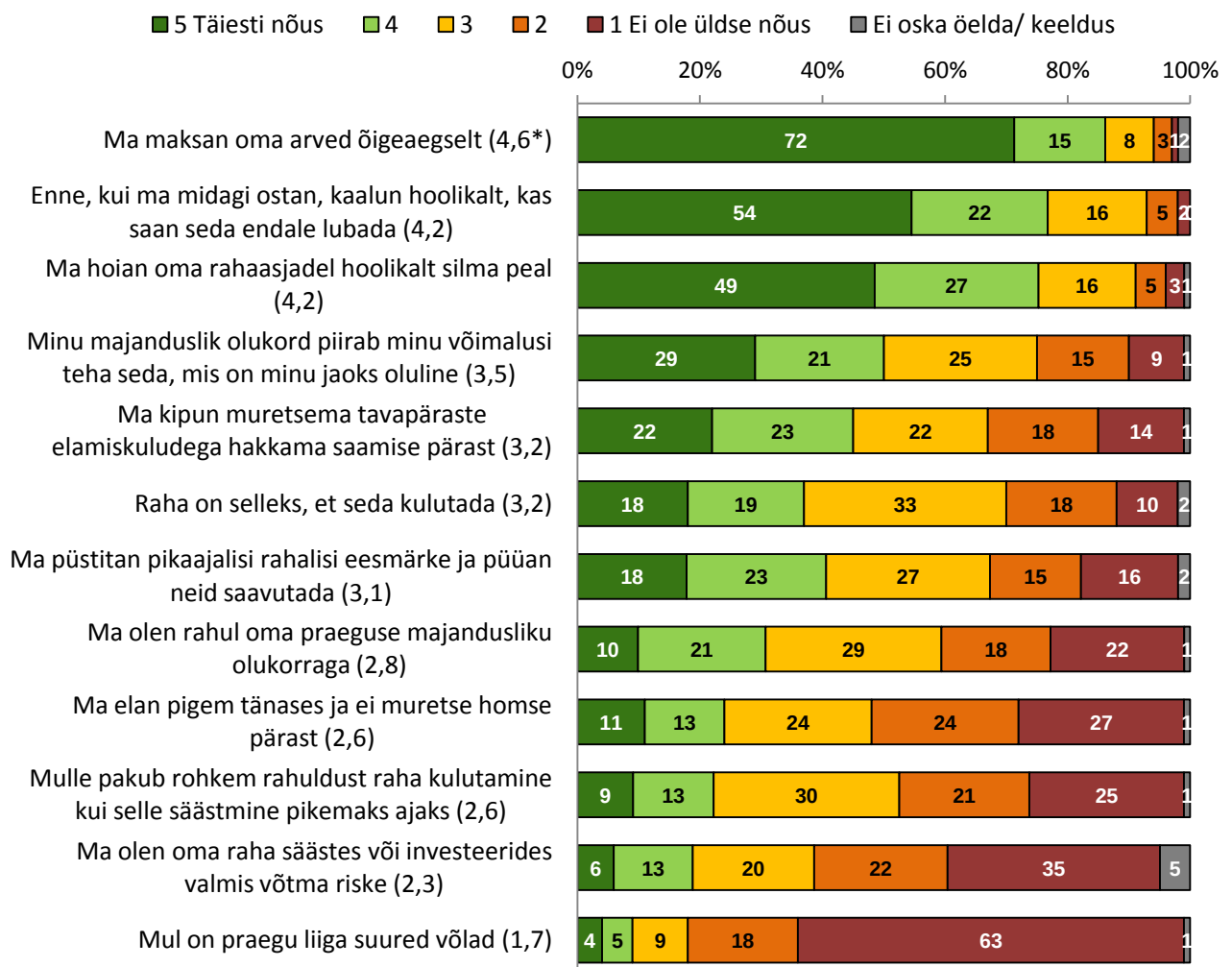
2.5. Hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega

Vastajatele esitati 12 rahaasjadega seotud väidet ning paluti hinnata, kuivõrd suurel määral on nad nõus sellega, et väidetes kajastuvad tegevused ja hoiakud langevad kokku vastaja omadega. Teistest eristusid 3 väidet, millega vastajad kõige enam nõustusid. **72% vastajatest oli täiesti nõus väitega, et nad maksavad oma arved õigeaegselt**, üle poolte vastajatest (54%) väitega, et enne millegi ostmist kaaluvad nad hoolikalt, kas nad saavad seda endale lubada ning ligi pooled (49%) olid täiesti nõus väitega, et nad hoiavad oma rahaasjadel hoolikalt silma peal (Joonis 19).

Lisaks selgub, et **pooled elanikud nõustuvad, et nende majanduslik olukord piirab neil tegemast seda, mis on nende jaoks oluline** ning samuti peaaegu pooled vastajatest kipuvad muretsema tavapäraste elamiskuludega hakkama saamise pärast. Ka siin on märgata, et Eesti elanikud ei ole pigem valmis raha säästes või investeerides võtma riske. Kõige vähem nõustusid vastajad väitega, mis puudutas suuri võlgu – **ligi kümnendik elanikest nõustus, et neil on liiga suured võlad**.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et keskmine Eesti elanik on pigem kohusetundlik ja maksab oma arveid õigeaegselt. Ta hoiab rahaasjadel hoolikalt silma peal ja enne millegi ostmist kaalub hoolikalt, kas saab seda endale lubada või mitte. Keskmine Eesti elanik pigem kipub muretsema oma majandusliku toimetuleku ja homse pärast ning ei ole rahul oma praeguse rahalise olukorraga, aga samal ajal ei püstita pikaajalisi rahalisi eesmärke ega püüa neid saavutada.

Joonis 19. Palun öelge, kuivõrd Te nõustute või ei nõustu järgmiste väidetega, kasutades skaalat 1–5, kus 5 tähendab, et Te olete täiesti nõus sellega, et väide kirjeldab Teid, ning 1 tähendab, et Te ei ole sellega üldse nõus. (%; N = kõik vastajad)

* Sulgudes oleva arvuna on välja toodud hinnangute keskmine.

Järgnevalt on vaadatud kolme kõige enam nõustatud väite ja kahe kõige vähem nõustatud väite keskmisi erinevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes. Üle 60-aastased nõustusid noorematest enam väitega, et nad maksavad oma arveid õigeaegselt.

Samuti kaldusid nad sagedamini oma rahaasju jälgima ja enne ostude sooritamist kaaluma, kas nad saavad seda endale lubada. Nooremad vastajad samas kaldusid nende väidete puhul madalamaid hinnanguid andma ja vähem oma kulutusi jälgima (Tabel 5). Loogiline tulemus on, et **18–29-aastased, ettevõtjad ja kõrgema haridustasemega vastajad on rohkem oma raha säästes või investeerides valmis võtma riske**, samas kui pensionärid ja vastajad, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta on alla 300 euro kuus on kõige vähem valmis riskeerima. Liiga suurte võlgade olemasoluga nõustusid enam 30–39-aastased, mitte-eestlased ja vastajad, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta oli madalaim, samas kui suurte võlgade olemasolu oli madalaim noorte ja pensionäride seas tõenäoliselt mõjutab tulemust asjaolu, et nimetatud vastajagruppidel puudub eluasemelaen).

Tabel 5. Keskmised hinnangud eristuvamatele väidetele sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes (N = kõik vastajad)

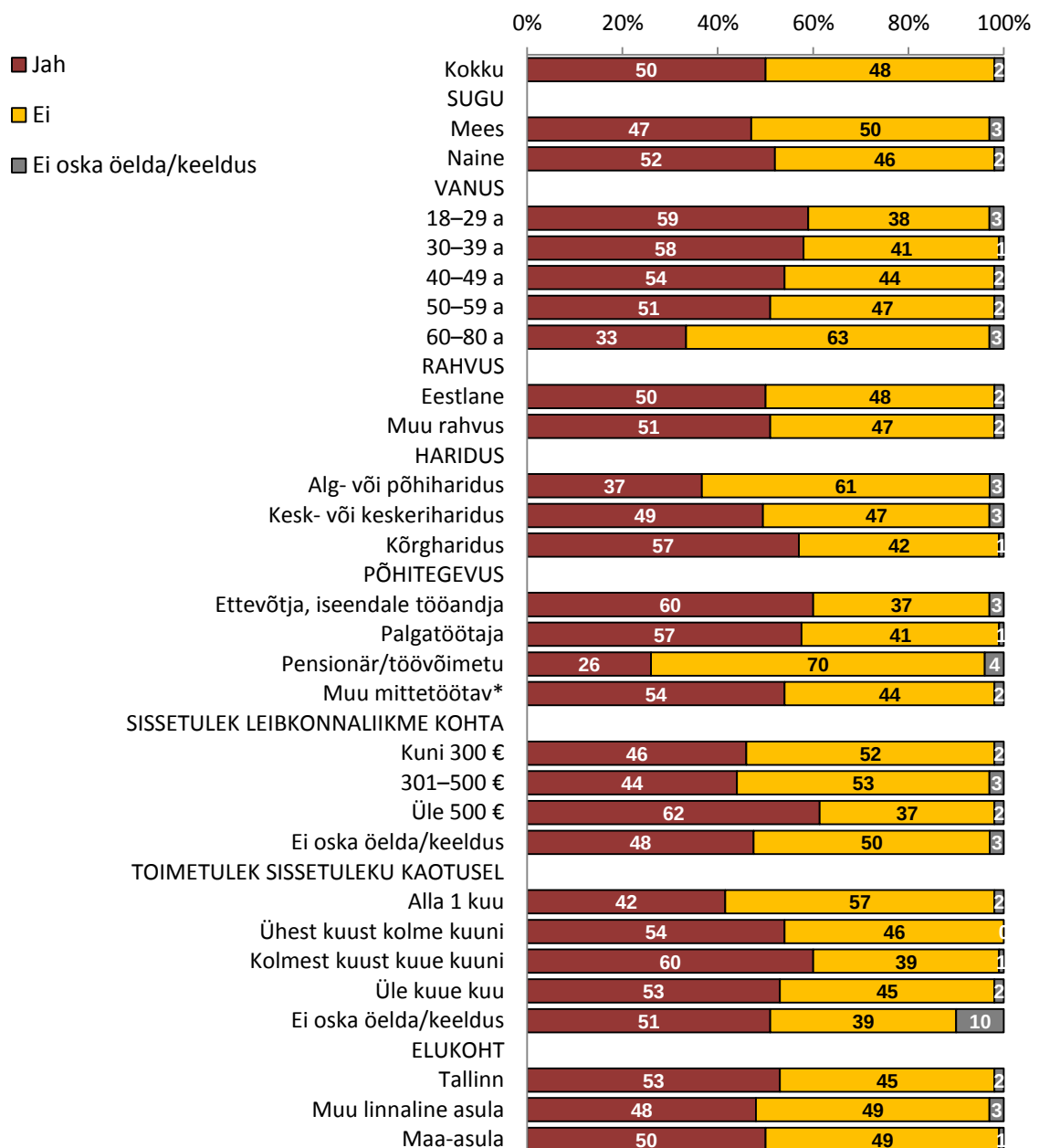
	Keskmine hinnang väidetele (skaala: 5 – nõustun täielikult; 1 – ei nõustu üldse)				
	Maksan arved õigeaegselt	Enne ostmist kaalun hoolikalt	Hoian oma rahaasjadel silma peal	Olen oma raha säästes või investeerides valmis võtma riske	Mul on praegu liiga suured võlad
Kokku	4,6	4,2	4,2	2,3	1,7
Mees	4,4	4,1	4,0	2,5	1,7
Naine	4,6	4,3	4,3	2,1	1,7
18–19 a	4,0	4,1	3,8	3,0	1,2
20–29 a	4,4	3,9	4,0	2,8	1,7
30–39 a	4,5	4,0	4,0	2,6	2,1
40–49 a	4,5	4,2	4,1	2,4	1,8
50–59 a	4,6	4,0	4,2	2,1	1,6
60–74 a	4,8	4,5	4,4	1,7	1,4
75–80 a	4,8	4,4	4,6	1,7	1,1
Eestlane	4,6	4,2	4,3	2,3	1,6
Muu rahvus	4,4	4,3	4,0	2,2	1,9
Kuni põhiharidus	4,3	4,2	3,9	1,9	1,7
Kesk(eri)haridus	4,6	4,2	4,1	2,3	1,7
Kõrgharidus	4,6	4,3	4,3	2,5	1,7
Ettevõtja/iseendale tööandja	4,5	4,1	4,3	2,9	1,8
Palgatöötaja	4,5	4,1	4,1	2,4	1,8
Pensionär/töövõimetu	4,7	4,6	4,3	1,6	1,3
Muu mittetöötav	4,4	4,0	3,9	2,5	1,8
Kuni 300 €	4,5	4,4	4,1	2,1	1,9
301–500 €	4,5	4,3	4,2	2,1	1,6
Üle 500 €	4,6	4,1	4,2	2,6	1,7
Keeldus/RÖ	4,6	4,1	4,0	2,4	1,5
Tallinn	4,5	4,1	4,2	2,4	1,6
Muu linnaline asula	4,6	4,3	4,1	2,2	1,7
Maa-asula	4,6	4,2	4,2	2,3	1,7

* Tabelis on väidete lõikes punasega tähistatud kõrgemad hinnangud ja rohelisega madalamad hinnangud.

2.6. Rahalised eesmärgid

Pooltel elanikest (50%) on olemas mõni rahaline eesmärk. Rahalisi eesmärke omavad enam nooremad (18–29-aastased) vastajad (59%), samas kui üle 60-aastastest vaid kolmandikul (33%) on mõni rahaline eesmärk olemas. Lisaks on märgata, et kõrgema haridustasemega elanike hulgas on rahaliste eesmärkidega vastajate osakaal suurem – 37% alg- või põhiharidusega vastajatel on olemas mõni rahaline eesmärk, samas kui kõrgharidusega elanike seas on see osakaal 57%. Ootuspäraselt mõjutab rahaliste eesmärkide olemasolu ka majanduslik toimetulek ja sissetulek, sealjuures rahvus rahaliste eesmärkide olemasolu ei mõjuta. Rahalisi eesmärke omavate inimeste osakaal on märgatavalt suurem vastajate seas, kelle netosissetulek ühe leibkonnaliikme kohta on üle 500 euro kuus (Joonis 20).

Joonis 20. Kas Teil (isiklikult või koos partneriga) on mõni rahaline eesmärk? (N = kõik vastajad)

* Siia alla kuuluvad töötotsijad, kodused, (üli)õpilased ja vastajad, kes ei tööta ega otsi tööd.

Rahalisi eesmärke omavatel vastajatel paluti lühidalt öelda, mis on nende kõige olulisem eesmärk. Enimnimetatud eesmärkidena toodi välja **kinnisvara remontimist või renoveerimist (15%), laenu, võla või liisingu tagasimaksmist (14%), mootorsõiduki ostmist või remonti (14%) ning oma kodu soetamist (13%)** (Joonis 21). Veidi vähem nimetati olulisema eesmärgina laste õpingute ja iseseisva elu toetamist ning reisimist. Arvestatav osa vastajatest soovis ka omada rahalist tagavara ootamatuteks väljaminekuteks.

Joonis 21. Mis on Teie kõige olulisem rahaline eesmärk? (%; N =568, vastajad, kellel on mõni rahaline eesmärk)

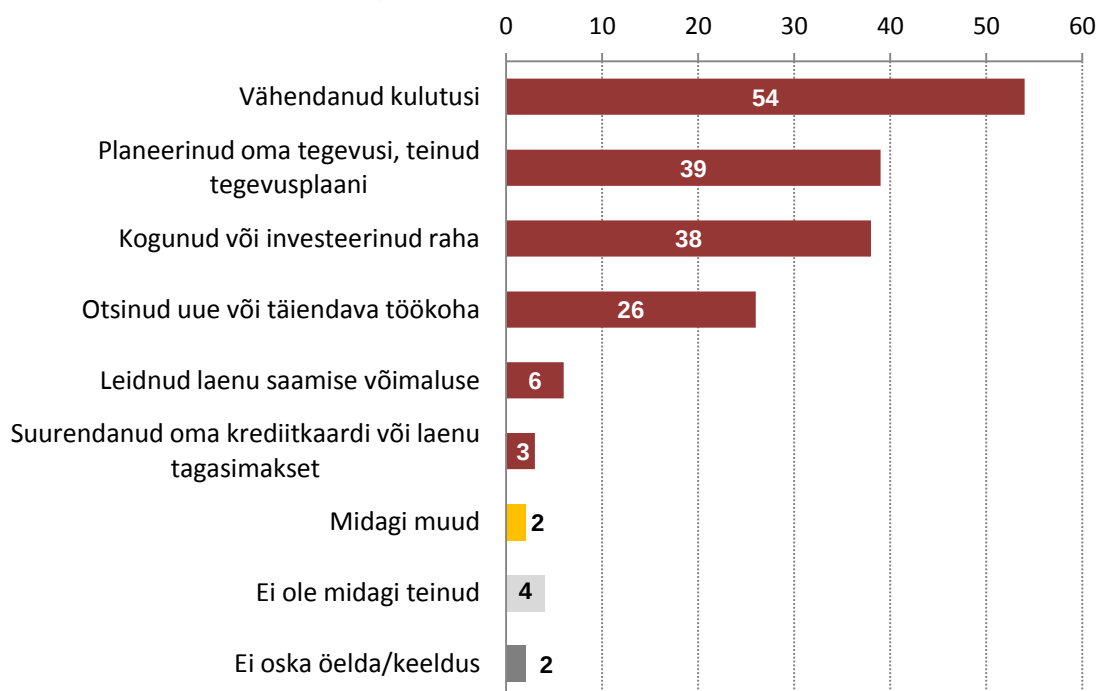
* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vastajate osakaal, kelle eesmärk on laenu, võla või liisingu tagasimaksmine, on suurem kesk- või kõrgharidusega vastajate seas – 17% kõrgharidusega vastajatest nimetas oma olulisemaks rahaliseks eesmärgiks võla tagasimaksmise, samas kui olulise rahalise eesmärgina tõi seda välja 6% põhiharidusega vastajatest.

Lisaks tõid kõrgharidusega vastajad põhiharidusega vastajatest enam välja laste õpingute ja iseseisva elu toetamist, reisimist, majanduslikku kindlustunnet ja tagavara kogumist. Põhiharidusega vastajate hulgas oli enam neid, kes nimetasid eesmärgidena mootorsõiduki ostmist või remontimist, igapäevaeluga toimetulekut, enda õpingute rahastamist ja autojuhilubade taotlemist või uuendamist. Rahvuse lõikes on märgata, et eestlased tõid mitte-eestlastest enam rahalise eesmärgina välja kinnisvara remontimist või renoveerimist (vastavalt 19% ja 8%), samas kui mitte-eestlased laenu, võla või liisingu tagasimaksmist (vastavalt 23% ja 10%) ning oma kinnisvara ostmist (vastavalt 17% ja 11%). Vanuse lõikes tõid kinnisvara remontimist või renoveerimist enam välja üle 40-aastased, samas kui võla, laenu või liisingu tagasimaksmist nimetati enam 30–49-aastaste hulgas. 18–29-aastased nimetasid rahalise eesmärgina enam mootorsõidukite ostmist või remontimist ja enda õpingute rahastamist. Kui mehed kaldusid rahalise eesmärgina naistest enam nimetama mootorsõiduki ostmist või remonti, siis naised meestest enam reisimist ja laste õpingute rahastamist.

Üle poolte (54%) vastajatest on oma eesmärgi saavutamiseks vähendanud kulutusi ning üle kolmandiku vastajatest on selleks koostanud tegevusplaani (39%) või kogunud raha (38%)(Joonis 22). Veerand vastajatest otsis oma eesmärgi saavutamiseks uue või täiendava töökoha. Naiste hulgas on meestest enam neid, kes oma rahalise eesmärgi saavutamiseks on raha kogunud või investeerinud, samas kui mehed on naistest enam oma tegevusi planeerinud ja otsinud uue või täiendava töökoha.

Joonis 22. Milliseid samme Te olete ette võtnud selle eesmärgi saavutamiseks? (%); N=568; vastajad, kellel on mõni rahaline eesmärk)

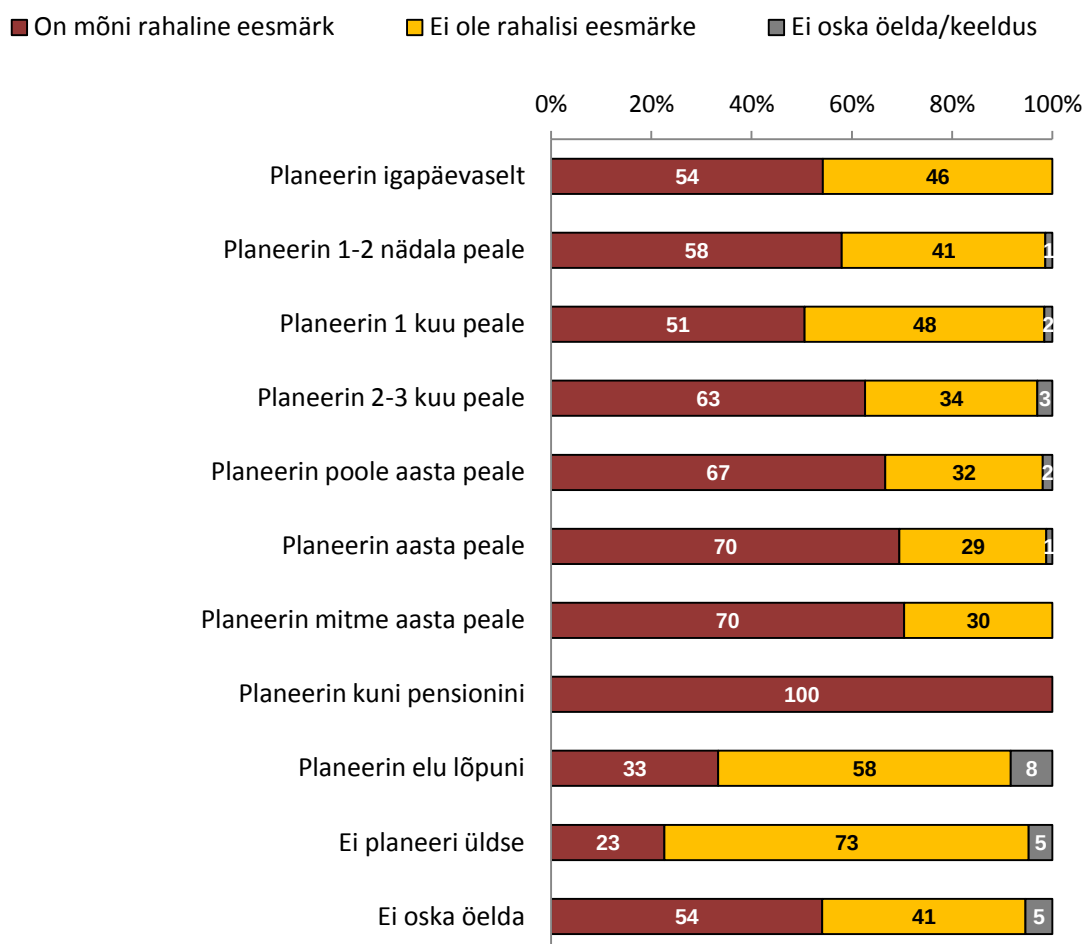
* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Üle 60-aastased on rahalise eesmärgi saavutamiseks noorematest enam oma kulutusi vähendanud, samas kui 18–29-aastaste hulgas on enam neid, kes ei ole oma rahalise eesmärgi saavutamiseks midagi teinud. Raha kogujaid ja investeerijaid on enam 20–49-aastaste hulgas ning uue või täiendava töökoha otsijaid 18–29-aastaste seas.

Eestlased kalduvad mitte-eestlastest oma rahalise eesmärgi saavutamiseks enam raha koguma või investeerima, samas kui mitte-eestlased kalduvad eestlastest enam uut või täiendavat töökohta otsima. Kõrgharidusega vastajad on aktiivsemad oma rahaliste eesmärkide nimel tegutsema, samas kui põhiharidusega vastajatest 11% ei ole midagi eelpool nimetatud eesmärgi saavutamiseks ette võtnud. Vastajad, kelle netosissetulek on alla 300 euro ühe leibkonnaliikme kohta, on samuti passiivsemad rahaliste eesmärkide nimel tegutsema.

Lisaks võrreldi uuringu tulemuste analüüsimisel rahalise eesmärgi olemasolu ja rahaasjade planeerimise pikkust. Üldiselt võib öelda, et mida pikema perioodi peale vastaja on mõnd rahaasja planeerinud, seda enam on nende hulgas ka neid, kellel on mõni rahaline eesmärk olemas. Huvitav on siinkohal see, et ligi veerand (23%) vastajatest, kes oma rahaasju üldse ei planeeri, tõi siiski välja, et neil on mõni rahaline eesmärk olemas. Järelikult on päris arvestatav osa neid elanikke, kes oma rahaliste eesmärkide saavutamiseks aktiivselt ei tegutse ja ette ei planeeri (Joonis 23).

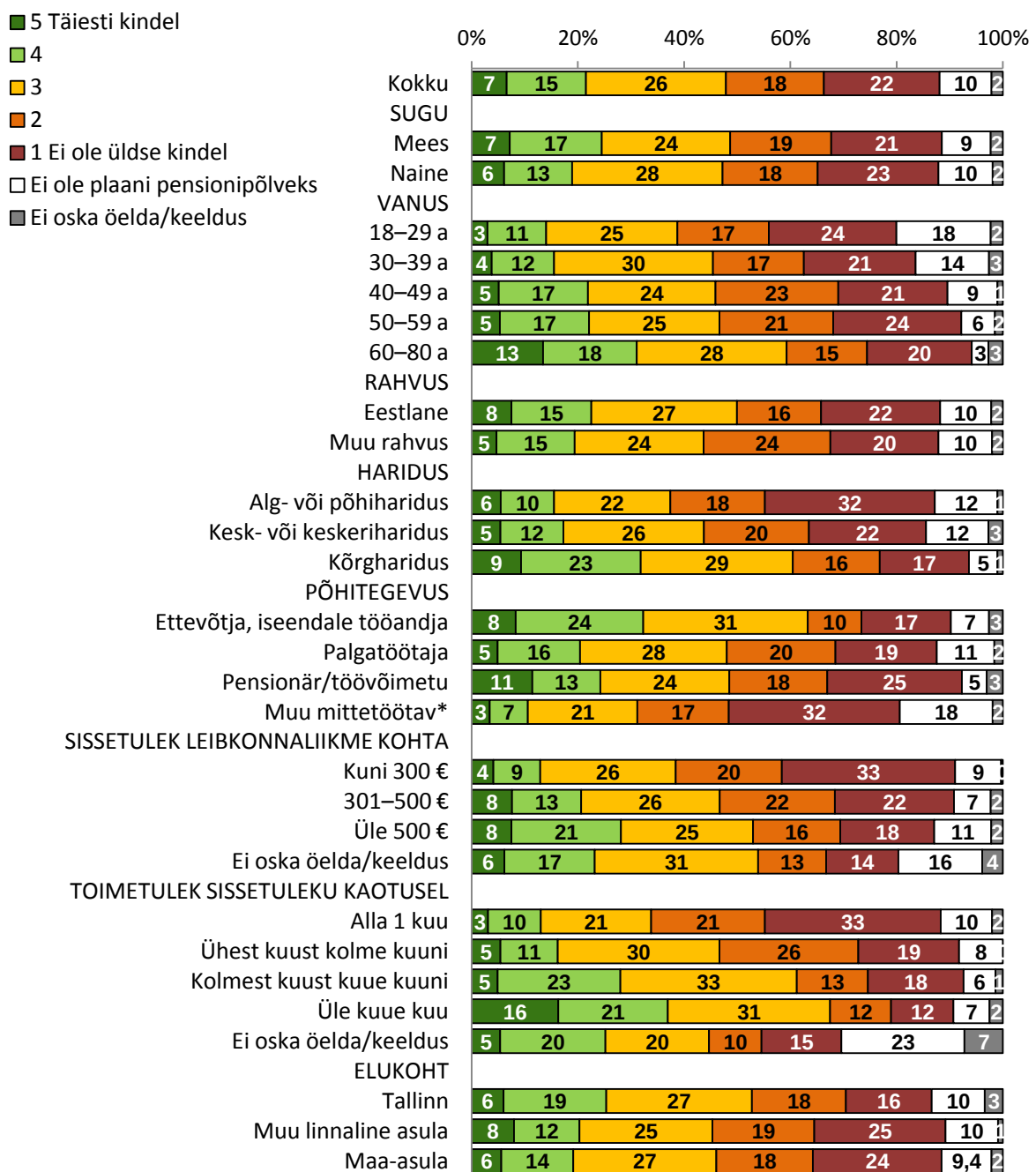
Joonis 23. Rahalise eesmärgi olemasolu ja perioodid, mille peale rahaasju planeeritakse (N = kõik vastajad)

2.7. Pensionipõlve rahaline kindlustamine

Eesti elanikud üldiselt ei tunne, et nad oleksid pensionipõlves majanduslikult kindlustatud. Vaid **7% vastanutest on täiesti kindel, et neil on pensionipõlveks rahaasjad hästi planeeritud**, samas ligi viiendik elanikest (22%) ei ole selles üldse kindel (Joonis 24). Iga kümnendal vastajal ei ole oma pensionipõlveks üldse mingeid plaane ning nende osakaal on suurem 18–29-aastaste, madalama haridusega ja mittetöötavate vastajate seas.

Joonis 24. Skaalal 1 kuni 5, kus 1 tähendab, et Te ei ole üldse kindel, ja 5 tähendab, et olete täiesti kindel, kui kindel Te olete, et olete oma pensionipõlveks rahaasjad hästi planeerinud? (N = kõik vastajad)

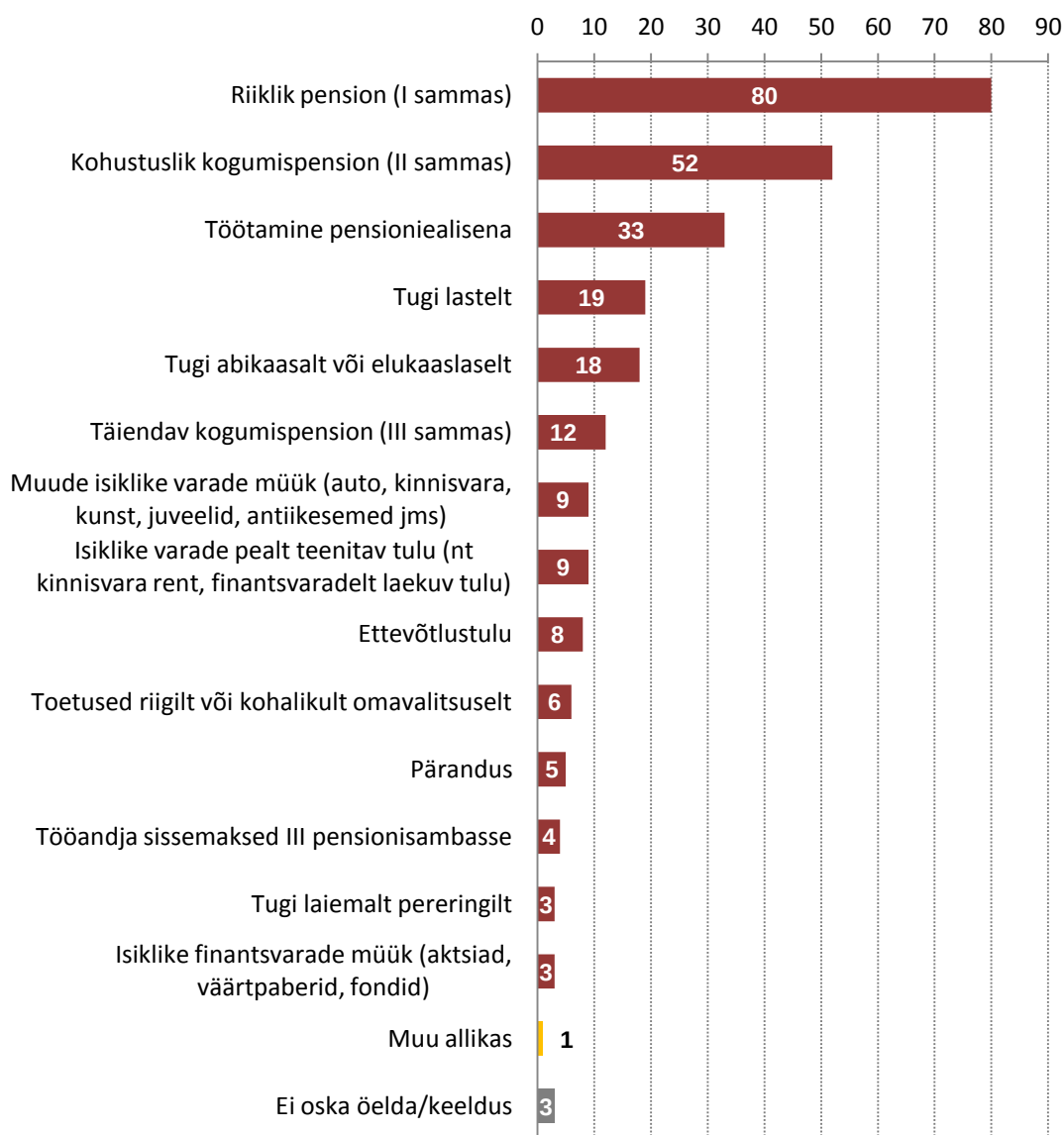

* Siia alla kuuluvad töötajad, kodused, (üli)õpilased ja vastajad, kes ei tööta ega otsi tööd.

Noorte (vanuses 18-29) seas, samuti mittetöötavate ja väiksema toimetulekuga vastajate hulgas on suurem osakaal neid, kes leiavad, et nende rahaasjad ei ole pensionipõlveks hästi planeeritud. End pensionipõlves kindlustatumana tunnevad pigem vastajad, kes on üle 60-aastased, kes tegutsevad ettevõtjana, on kõrgharidusega ning kelle majanduslik toimetulek sissetuleku kaotusel ja sissetulek leibkonnaliikme kohta on kõrgem.

Eesti elanikud näevad kõige enam oma pensionipõlve rahaallikana riiklikku pensionit – 80% elanikest vastas, et see on üks nende pensionipõlve rahaallikatest. Veidi üle poole vastajatest (52%) tõi ühe pensionipõlve rahaallikana välja kohustusliku kogumispensioni (Joonis 25). Kolmandik vastajatest (33%) kavatseb pensionipõlves jätkata töötamist. Lisaks panustab arvestatav osa elanikest laste või abikaasa toele. Väiksem osa vastajatest plaanib pensionipõlve rahastamise kaasata täiendavat kogumispensionit ehk pensioni III sammast, isiklike varade pealt teenitavat tulu või ettevõtlustulu. Kõige vähem mainiti pensionipõlve rahalise allikatena isiklike finantsvarade müüki, tuge laiemalt pereringilt, tööandja sissemaksed III pensionisambasse ja pärandust.

Joonis 25. Millistest allikatest te pensionipõlves raha saate? (%) ; N = kõik vastajad)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Kõrgharidusega vastajad ja need, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta ületab 500 eurot kuus, töid pensionipõlve rahaallikana enam välja täiendavat kogumispensioni, ettevõtlustulu ning isiklike varade pealt teenitavat tulu ja nende müüki. Vastajad, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta kuus on alla 300 euro, panustavad rohkem oma pensionipõlves riigi ja kohaliku omavalitsuse toetusele.

Pensionipõlve rahalise allikana töid riiklikku pensioni teistest enam välja üle 50-aastased ja muust rahvusest vastajad, samas kui kõige vähem nimetasid seda rahalise allikana 18–39-aastased noored (Tabel 6). Kohustuslikku kogumispensionit nägid oma vanaduspõlve kaasatuna märkimisväärselt enam nooremad vastajad, samas kui ainult 17% 60–80-aastastest tõi selle rahalise allikana välja. Olulist rolli mängib siin tõenäoliselt ka asjaolu, et kui varasemalt oli liitumine II pensionisambaga vabatahtlik, siis alates 1983. aastast sündinutele on II pensionisammas kohustuslik.

Huvitav on see, et 50–59-aastased vastajad töid nooremate ja vanemate vastajatega võrreldes enam välja pensioniealisena töötamist ja tuge lastelt või elukaaslaselt. Samas kui 60–80-aastaste vanusegrupis oli nende osakaal kõige väiksem, kes pensionipõlves ootasid tuge elukaaslaselt või kavatsesid pensioniealisena töötada. Siit võib järeldada, et **kuigi enne pensionile jäämist on inimestel ootus pensionipõlves töötamist jätkata ja toetuda lähedastele, siis tegelikkuses see ootus ei pruugi täituda**. Töötamist pensioniealisena plaanivad eelkõige Tallinnas elavad inimesed.

Tabel 6. Peamised pensionipõlve rahastamise allikad sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes (%;
N = kõik vastajad)

	Riiklik pension (I sammas)	Kohustuslik kogumispension (II sammas)	Töötamine pensionie- alisena	Tugi lastelt	Tugi abikaasalt või elukaaslaselt	Täiendav kogumispension (III sammas)	Muude isiklike varade müük	Isiklike varade pealt teenitav tulu	Ettevõtlustulu	Toetused riigilt või kohalikul omavalitsuselt
Kokku	80	52	33	19	18	12	9	9	8	6
Mees	80	51	32	15	15	12	9	9	11	8
Naine	79	54	34	23	21	11	9	8	6	5
18–29 a	64	74	30	11	17	12	11	8	11	5
30–39 a	67	69	33	19	19	12	11	11	11	9
40–49 a	82	61	38	21	18	17	10	13	10	6
50–59 a	85	53	43	26	26	14	11	9	8	6
60–80 a	95	17	27	20	14	5	4	4	4	6
Eestlane	77	54	33	19	18	14	12	10	10	8
Muu rahvus	85	48	35	21	19	6	4	7	4	5
Kuni põhiharidus	77	39	24	15	17	7	1	3	2	14
Kesk(eri)haridus	80	51	32	20	17	9	7	6	6	6
Kõrgharidus	81	61	40	21	21	18	17	17	15	3
Kuni 300 €	78	45	25	21	16	6	4	4	4	13
301–500 €	88	43	31	21	21	10	7	4	5	6
Üle 500 €	78	66	43	19	19	18	17	18	16	3
Keeldus/RÖ	65	57	33	15	14	10	7	8	8	4
Tallinn	82	58	42	19	20	10	11	12	14	3
Muu linnaline asula	81	48	31	19	18	12	8	8	6	7
Maa-asula	76	51	28	21	16	12	9	6	5	10

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

** Tabelis on rahastamise allikate lõikes punasega tähistatud kõrgemad ja rohelisega madalamad osakaalud

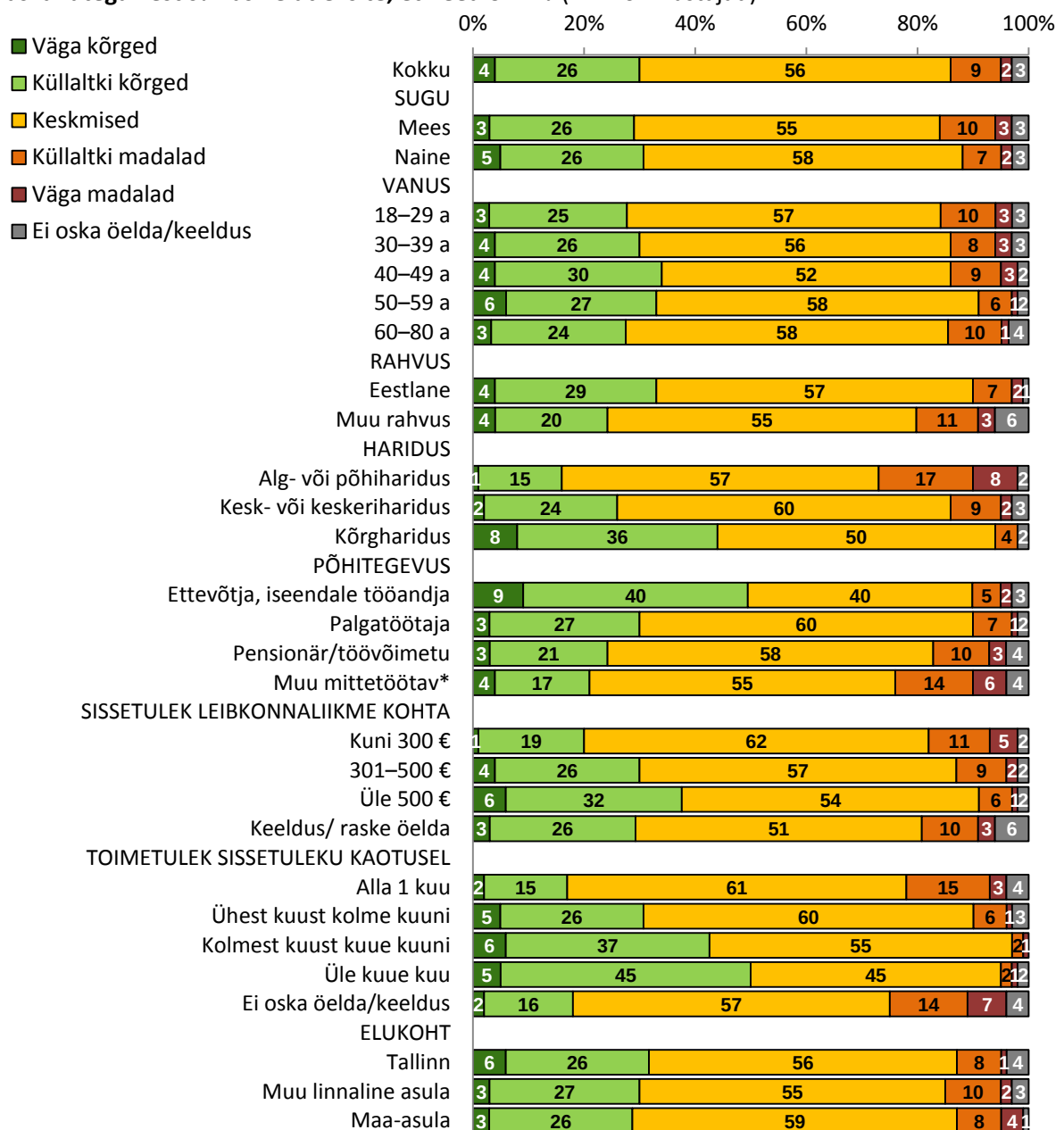
3. Teadlikkus finantsküsimumustes

Kolmas peatükk käsitleb elanike hinnanguid enda rahaga ümberkäimise oskustele ning elanike tegelikku teadlikkust finantsküsimumustes. Lisaks vaadati kuivõrd need kaks näitajat (vastajate hinnang ja finantsküsimumuste õiged vastused) on omavahel kooskõlas.

3.1. Hinnangud rahaga ümberkäimise oskustele

Üle poolte vastajatest (56%) hindab oma üldiseid rahaga ümberkäimise oskuseid võrreldes teiste täiskasvanutega Eestis keskmiseks. Väga kõrgeks või küllaltki kõrgeks hindab oma finantsalaseid oskuseid 30%, samas kui küllaltki madalaks või väga madalaks 11% elanikest (Joonis 26).

Joonis 26. Kuidas Te hindaksite oma üldiseid rahaga ümberkäimise oskuseid võrreldes teiste täiskasvanutega Eestis? Kas Te ütleksite, et need on ...? (N = kõik vastajad)

* Siia alla kuuluvad töötajad, kodused, (üli)õpilased ja vastajad, kes ei tööta ega otsi tööd.

Enda oskuseid rahaga ümberkäimisel kalduvad teistest elanikest kõrgemaks hindama kõrgharidusega, ettevõtja staatusega, eesti rahvusest, parema majandusliku toimetulekuga ja leibkonnaliikme kohta kõrgema sissetulekuga vastajad. Ligi pooled ettevõtjatest (49%) hindavad oma rahaga ümberkäimise oskuseid võrreldes teiste täiskasvanutega Eestis väga või küllaltki kõrgeks. Samuti hindasid oma oskuseid väga või küllaltki kõrgeks pooled (50%) vastajatest, kes sissetuleku kaotusel saaksid raha või muud vajalikku laenamata hakkama üle poole aasta. Enda oskuseid rahaga ümberkäimisel kalduvad madalamalt hindama alg- või põhiharidusega vastajad ja mittetöötavad inimesed. Samuti annavad oma oskustele madalamaid hinnanguid need, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta on alla 300 euro kuus ning kes sissetuleku kaotusel tuleksid majanduslikult toime alla ühe kuu. Lääne- ja Lõuna-Eesti elanikud kalduvad oma oskuseid teistest kõrgemaks hindama, samas kui Kesk- ja Kirde-Eesti elanikud hindavad oma oskuseid rahaga ümberkäimisel madalamalt. Soo löikes hinnangute andmises märkimisväärsed erinevused puuduvad. Selle küsimuse tõlgendamisel peab samas arvestama sellega, et vastused on subjektiivsed ning vastajatel võib olla erinev nägemus sellest, milline on teiste elanike teadlikkus rahaga ümberkäimisel.

3.2. Tegelik finantsteenuste alane teadlikkus

Lisaks elanike enda hinnangutele uuriti finantsteenuste alast teadlikkust ka läbi konkreetsete faktiküsimuste, mis võimaldasid hinnata nende tegelikku finantskirjaoskust. Uuringu käigus küsiti vastajatel 5 finantsteemalist küsimust, mis käsitlesid jagamisoskust, inflatsiooni ja intressi mõistmist ning selle arvutamist. Ootuspäraselt oli õigete vastuste osakaal suurem elanike seas, kes omasid kõrgharidust. Lisaks kaldusid õigeid vastuseid enam andma 30–60-aastased, ettevõtja staatusega ja leibkonnaliikme kohta suurema sissetulekuga vastajad.

1. Kujutage ette, et viiele vennale antakse kingituseks 1000 eurot ning nad peavad selle omavahel võrdselt ära jagama. Kui palju neist igaüks saab? (õige vastus = 200)

95% elanikest oskas sellele küsimusele anda õige vastuse, samas kui 2% ei osanud või keeldus vastust andmast ning 1% andis mitteasjakohase vastuse.

2. Nüüd kujutage, et vennad peavad ootama ühe aasta, enne kui saavad kätte oma osa 1000 eurost, ja inflatsioon on 2%. Kas ühe aasta pärast saavad nad osta rohkem kui täna, samas mahus kui täna, vähem kui täna? (õige vastus = vähem kui täna)

70% elanikest andis sellele küsimusele õige vastuse, samas 13% vastanutest tõi välja, et vastus sõltub sellest, mida nad oma raha eest ostavad.

3. Te laenate õhtul ühele inimesele 25 eurot ja järgmisel päeval annab ta Teile 25 eurot tagasi. Kui suur intressi ta selle laenu puhul maksis? (õige vastus = 0%)

89% vastajatest teadis selle küsimuse õiget vastust, samas kui 6% vastanutest ei soovinud või ei osanud sellele küsimusele vastata.

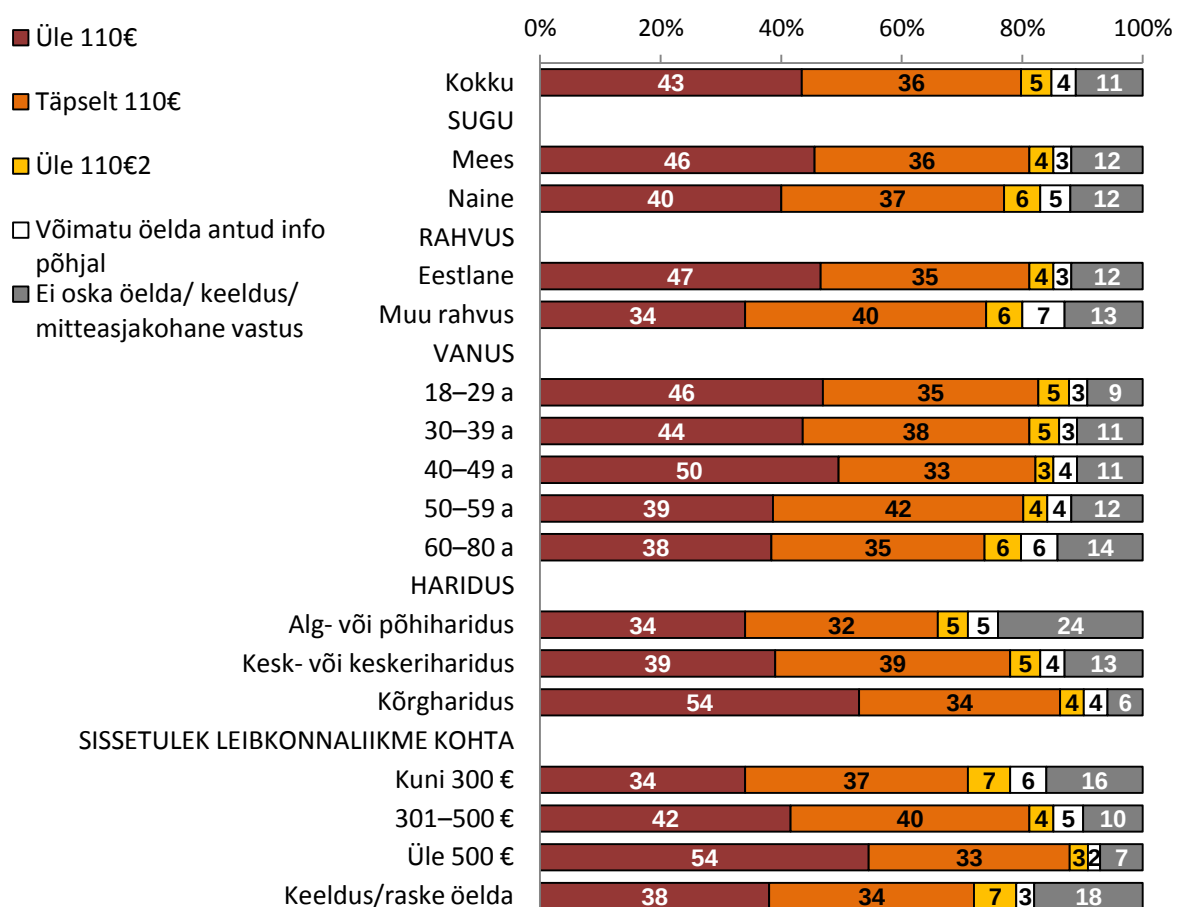
4. Oletame, et Te paigutate 100 eurot hoiusele, mille garanteeritud intressimäär ühes aastas on 2%. Te ei tee sinna rohkem makseid ega võta sealt ka midagi välja. Kui palju raha on sellel hoiusel esimese aasta lõpuks, pärast seda, kui intressimakse on tehtud? (õige vastus = 102 eurot)

79% vastajatest oskas sellele küsimusele õigesti vastata, samas kui vastamisest keeldus 1% ja vastata ei osanud 12% vastanutest.

5. Ja kui palju raha on sellel hoiusel viienda aasta lõpuks? Kõik tingimused jäävad samaks, see tähendab, et intressimäär ei muutu ja Te ei tee sinna rohkem makseid ega võta sealt ka midagi välja. Kas seal on ...? (õige vastus = üle 110 euro)

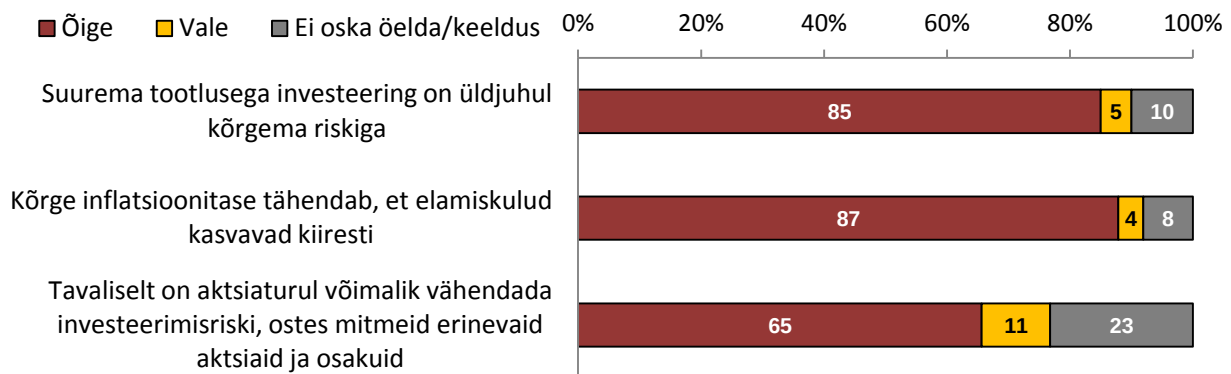
Alla poole elanikest (43%) oskas sellele küsimusele anda õige vastuse. See oli ka küsimus, mille õigete vastuste osakaal oli kõige väiksem. Suur osa vastajatest leidis, et hoiusel on viienda aasta lõpuks täpselt 110 eurot (Joonis 27). Nii nagu teiste küsimuste puhul, siis ka siin oli õigete vastuste osakaal suurem kõrgharidusega ning leibkonnaliikme kohta suurema sissetulekuga vastajate hulgas. Lisaks on märgata, et intressi arvutamise oskus on pigem parem eesti rahvusest ja alla 50-aastastel vastajatel.

Joonis 27. Kui palju on sellel hoiusel viienda aasta lõpuks? Kõik tingimused jäävad samaks, see tähendab, et intressimäär ei muutu ja Te ei tee sinna rohkem makseid ega võta sealt ka midagi välja. Kas seal on ...? (N = kõik vastajad)

Järgnevalt paluti vastajatel hinnata kolme investeerimist ja inflatsiooni puudutavat väidet. Enamik vastajaid (85%) leidsid õigustatult, et suurema tootlusega investering on üldjuhul ka kõrgema riskiga. Peaaegu sama suur enamus (87%) mõistis, et kõrge inflatsioonitase tõstab elamiskulusid (Joonis 28). Vastajate jaoks oli keerulisem aru saada aktsiaturul investeerimisriskide maandamisest – 65% vastajatest arvas, et aktsiaturul on võimalik vähendada investeerimisriski, ostes mitmeid erinevaid aktsiaid ja osakuid, samas veerand vastajat ei osanud väitele hinnangut anda ja iga kümnes vastas valesti. Arvestades eelnevat inimeste madalat investeerimishuvi (vt Joonis 17), on tulemus küllaltki ootuspärane.

Joonis 28. Palun öelge järgmiste väidete puhul, kas need on Teie arvates õiged või valed (N = kõik vastajad)

Nagu eelnevate küsimuste puhul, on ka väidete hindamisel õigete vastuste osakaal suurim kõrgharidusega inimeste hulgas ja vastajate seas, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta on üle 500 euro kuus (Tabel 7). Lisaks on märgata, et investeerimiskiriski ja inflatsioonitaset oskavad paremini hinnata 30–59-aastased vastajad ning pigem linnalistes asulates elavad inimesed.

Tabel 7. Õigete vastuste osakaal sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes (%) (N = kõik vastajad)

	Suurema tootlusega investeering on üldjuhul kõrgema riskiga	Kõrge inflatsioonitase tähendab, et elamiskulud kasvavad kiiresti	Tavaliselt on aktsiaturul võimalik vähendada investeerimiskiriski, ostes mitmeid erinevaid aktsiaid ja osakuid
Kokku	85	88	65
Mees	86	88	66
Naine	85	87	63
18–29 a	82	83	61
30–39 a	86	86	64
40–49 a	90	89	72
50–59 a	89	91	68
60–80 a	82	89	60
Eestlane	84	87	71
Muu rahvus	87	89	50
Kuni põhiharidus	72	81	48
Kesk(eri)haridus	85	86	61
Kõrgharidus	92	93	79
Kuni 300 €	83	85	57
301–500 €	84	87	62
Üle 500 €	90	90	77
Keeldus/RÖ	82	88	59
Tallinn	89	92	64
Muu linnaline asula	85	91	65
Maa-asula	81	80	64

* Tabelis on punasega tähistatud kõrgemad ja rohelisega madalamad õigete vastuste osakaalud.

3.3. Hinnangute ja tegeliku teadlikkuse seotus

Uuringust selgus, et vastajate hinnang enda rahaasjadega ümberkäimise oskustele vastab tegelikkusele ja on adekvaatne. **Vastajad, kes hindasid oma finantsalaseid oskuseid teistest täiskasvanutest kõrgemaks, andsid ka rohkem õigeid vastuseid testivormis esitatud küsimustele ning oskasid keskmisest paremini hinnata inflatsiooni ja investeerimisega seotud väiteid.** Oma oskusi kõige madalamalt hinnanud elanike hulgas oli ka märgatavalt enam väärased vastuseid andnud (Tabel 8).

Tabel 8. Õigete vastuste osakaal ja vastaja hinnang rahaga ümberkäimise oskustele (%); N = kõik vastajad)

	Õiged vastused	Vastaja hinnang rahaga ümberkäimise oskustele				
	Kokku	Väga kõrged	Küllaltki kõrged	Keskmisel	Küllaltki madalad	Väga madalad
1. Küsimus: Viiele vennale antakse kingituseks 1000 eurot ning nad peavad selle omavahel võrdselt ära jagama. Kui palju neist igaüks saab?	95	96	97	95	91	85
3. Küsimus: Te laenate õhtul ühele inimesele 25 eurot ja järgmisel päeval annab ta Teile 25 eurot tagasi. Kui suur intressi ta selle laenu puhul maksis? (õige vastus = 0%)	89	96	87	91	85	62
5. Küsimus: Ja kui palju raha on sellel hoiusel viienda aasta lõpuks? Kas seal on ...?	43	62	48	42	33	24
Suurema tootlusega investeerimine on üldjuhul kõrgema riskiga	85	91	91	85	76	60
Kõrge inflatsioonitase tähendab, et elamiskulud kasvavad kiiresti	88	96	91	87	87	68
Tavaliselt on aktsiaturul võimalik vähendada investeerimiskiriski, ostes mitmeid erinevaid aktsiaid ja osakuid	65	67	80	62	51	46

* Tabelis on punasega tähistatud õige vastuste kõrgemad ja rohelisega madalamad osakaalud.

4. Elanikkonna segmentide kirjeldus

Neljas peatükk annab ülevaate uuringu raames täpsema vaatluse alla võetud elanikkonna segmentidest⁶. Uuringus käsitleti nelja segmenti:

- **18–19-aastased;**
- **inimesed, kes teevad rahaasjades pikaajalisi, st üle 2 aasta kestvaid plaane ja investeerivad** (edaspidi „pikaajalised planeerijad ja investeerijad“);
- **inimesed, kes peavad pidevalt arvestust oma kulude ja tulude üle ning planeerivad rahaasju** (edaspidi „eelarve koostajad“);
- **ettevõtjad.**

Uuritavate segmentide puhul tuleb meeles pidada, et need on omavahel kattuvad (st mõni vastaja võib korraga kuuluda mitmesse erinevasse segmenti) ning samas ei kata need ära kogu valimit (st mõni vastaja ei kuulu ühegi siinse segmendi alla). Näiteks 18–19-aastaste segmendis on 11% pikaajalisi planeerijaid ja investeerijaid, 17% eelarve koostajaid ning ei ole mitte ühtegi ettevõtjat ning pikaajaliste planeerijate ja investeerijate segmendis on 44% eelarve koostajaid, 17% ettevõtjaid ja 3% 18–19-aastaseid (Tabel 9). Segmentide käsitluses kasutatakse terminit „keskmine“ mitte üldkogumi mõistes, vaid võrreldes viidatakse sellele, kuidas antud segmendi tunnuste jaotus paigutub teiste segmentide üldisesse jaotusesse. Tegu ei ole nn aritmeetilise keskmisega, vaid milline on vaadeldava küsimuse domineeriv jaotus kõigi segmentide kontekstis.

Tabel 9. Segmentide omavaheline kattuvus (%)

	18–19-aastased	Pikaajalised planeerijad ja investeerijad	Eelarve koostajad	Ettevõtjad
18–19-aastased	100	11	17	0
Pikaajalised planeerijad ja investeerijad	3	100	44	17
Eelarve koostajad	4	31	100	12
Ettevõtjad	0	43	40	100

43% 18–19-aastaste segmenti kuulujatest elab neljaliikmelises või suuremas leibkonnas, 36% nendest elab 3-liikmelises ja 14% 2-liikmelises leibkonnas, samas kui ainult 8% nendest elab üksi. Oma noore vanuse tõttu on nad põhi- või keskharidusega. 70% 18–19-aastaste segmendist õpivad, 15% nendest töötab ja 12% otsib tööd. Ligi pooled (47%) noortest vastajatest ei oska oma leibkonna netosissetulekut öelda või keeldusid vastamast.

Pikaajaliste planeerijate ja investeerijate segmendis on kõige enam keskealisi ja vähem alla 30- ja üle 60-aastaseid – ligi pooled (49%) sellesse segmenti kuulujatest on 30–49-aastased. 29%-l pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest on nelja või enamaliikmeline leibkond, 24%-l on kolmeliikmeline, 30% kaheliikmeline leibkond ning 17% elab üksi. Ligi kolmveerand (73%) siia segmenti kuulujatest on eestlased ning siin on eestlaste osakaal võrreldes teiste segmentidega märgatavalt suurem.

⁶ Segmentide määratlus on esitatud metoodika osas (lk 15)

Pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest poole (50%) moodustavad keskharidusega inimesed ning 44% omab mingit laadi kõrgharidust. Pikaajaliste planeerijate ja investeerijate seas on teiste segmentidega võrreldes enim palgatöölisi (64%), kuid siin on ka 17% ettevõtjaid, 7% vanaduspensionäre ning 4% õpilasi või üliõpilasi. 42% siia segmenti kuulujatest on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta üle 500 euro kuus, samas kui 17% nendest keeldus sissetuleku avaldamisest või ei osanud seda öelda.

Eelarve koostajatest 23% elab üksi, 36% nendest on kaheliikmeline leibkond, 22% kolmeliikmeline ja 20% nelja- või enamaliikmeline leibkond. Siia segmenti kuulub teiste segmentidega võrreldes rohkem mitte-eestlaseid (46%). 57% siia segmenti kuulujatest omab kesk- või keskeriharidust ja 33% on mingit laadi kõrgharidus. Eelarve koostajate seas on 59% palgatöölisi, 19% vanaduspensionäre ja 12% ettevõtjad. 31% siia segmenti kuulujatest on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta üle 500 euro kuus ja 36% 300–500 eurot kuus.

Üle poole (53%) ettevõtjate segmenti kuulujatest on 40–59-aastased. 29% nendest elab kaheliikmelises leibkonnas, 26% kolmeliikmelises ja samuti 26% nelja- või enamaliikmelises leibkonnas, samas kui 19% ettevõtjatest elab üksi. 43% nendest on kesk- või keskeriharidus ja 54% nendest mingit laadi kõrgharidus. 40% ettevõtjate segmenti kuulujatel on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta üle 500 euro kuus, 32% on see alla 500 euro ning 28% siia segmenti kuulujatest keeldus oma netosissetulekut avaldamast või ei osanud seda öelda.

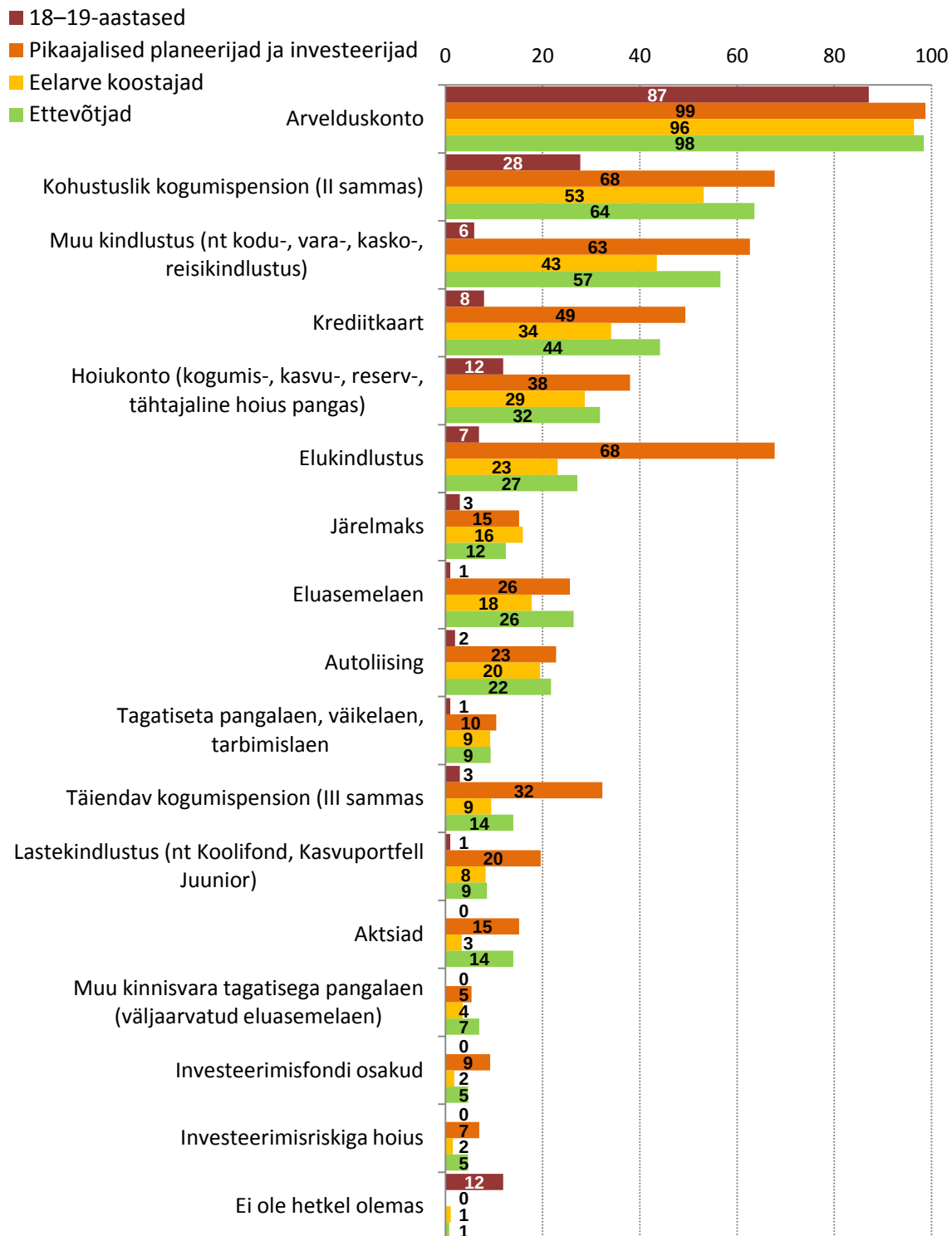
4.1. Finantsteenuste kasutamine

4.1.1. Kasutatavad finantsteenused

Uuringus käsitletud finantsteenustest teadlikkus on kõige suurem ettevõtjate ning pikaajaliste planeerijate ja investeerijate hulgas, samas kui 18–19-aastased on erinevatest finantsteenustest keskmisest vähem teadlikumad. Lisaks on ettevõtjad märgatavalt teadlikumad selliste finantsteenuste olemasolust nagu täiendav kogumispension, lastekindlustus, võlakirjad, investeerimisfondi osakud ja investeerimisriskiga hoius. Näiteks investeerimisfondi osakutest oli teadlik 32% 18–19-aastastest, 57% eelarve koostajatest, 70% pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest ning 82% ettevõtjatest.

Uuringu läbiviimise hetkel oli kõige enam mõni käsitletud finantsteenustest samuti olemas ettevõtjatel või pikaajalistel planeerijatel ja investeerijatel, samas kui finantsteenuseid omasid kõige vähem 18–19-aastased. 12% 18–19-aastastest ei omanud hetkel mitte ühtegi finantsteenust. Noorte seas enamlevinumaks teenuseks on arvelduskonto ja kohustuslik kogumispension. Selline tulemus on ka mõistetav, kuna noored pole tõenäoliselt nii palju erinevate finantsteenuste peale mõelnud ning majanduslikult iseseisvat elu veel alustanud. Pikaajalised planeerijad eristuvad teistest segmentidest selle poolest, et nende hulgas on mõnda kindlustust või pensionifondi omavate inimeste osakaal suurim – 68% nendest on olemas elukindlustus ja 32% täiendav kogumispension. See tuleneb suuresti ka asjaolust, et selliste finantsteenuste olemasolu oli üks pikaajaliste planeerijate määratlemise aluseks. Samuti on ettevõtjatel, võrreldes eelarve koostajate ja noortega, enam mõni kindlustus, krediitkaart või pensionifond. Ettevõtjad sarnanevad finantsteenuste olemasolu poolest pigem pikaajalistel planeerijatel ja investeerijatega (Joonis 29).

Joonis 29. Kas Teil isiklikult või koos kellegi teisega on hetkel mõni nendest finantsteenustest? (%)
N = kõik vastajad*)

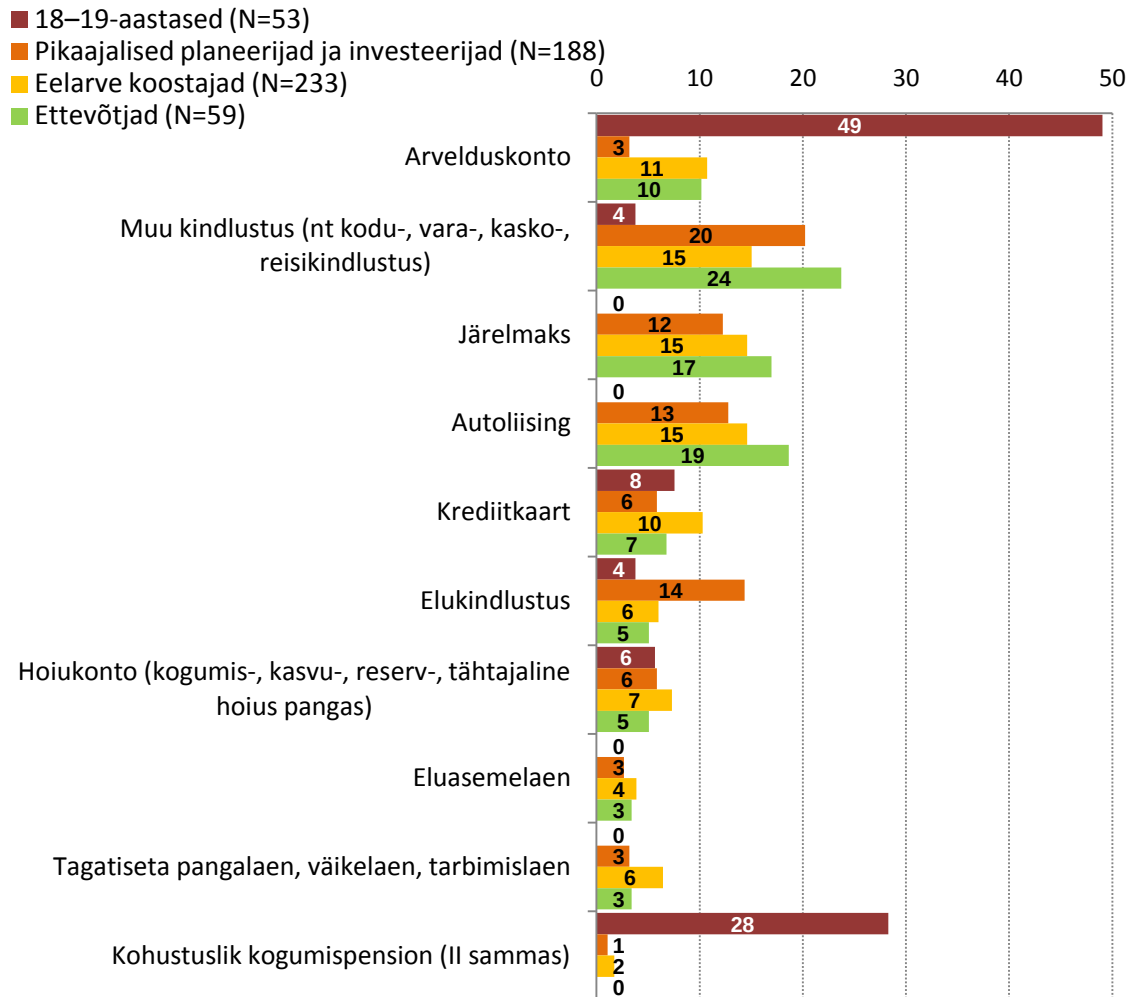
* Selle peatüki raames siin ja edaspidi tähistab see kõiki vastajaid segmentide kontekstis.

**Joonisel on kajastatud enim kasutatavad finantsteenused ning välja jäetud need, kus vastajate arv oli väiksem.

*** Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

18–19-aastaste segmendis on viimasena soetatud finantsteenuseks arvelduskonto ja kohustuslik kogumispension. Pikaajaliste planeerijate ja investeerijate ning ettevõtjate seas on enim neid, kes on endale viimasena soetanud mõne kindlustuse (Joonis 30).

Joonis 30. Millise neist Te viimati soetasite? (%; vastajad, kes on viimase 2 aasta jooksul soetanud vähemalt ühe teenuse)

*Joonisel on kajastatud vaid enim valitud finantsteenused.

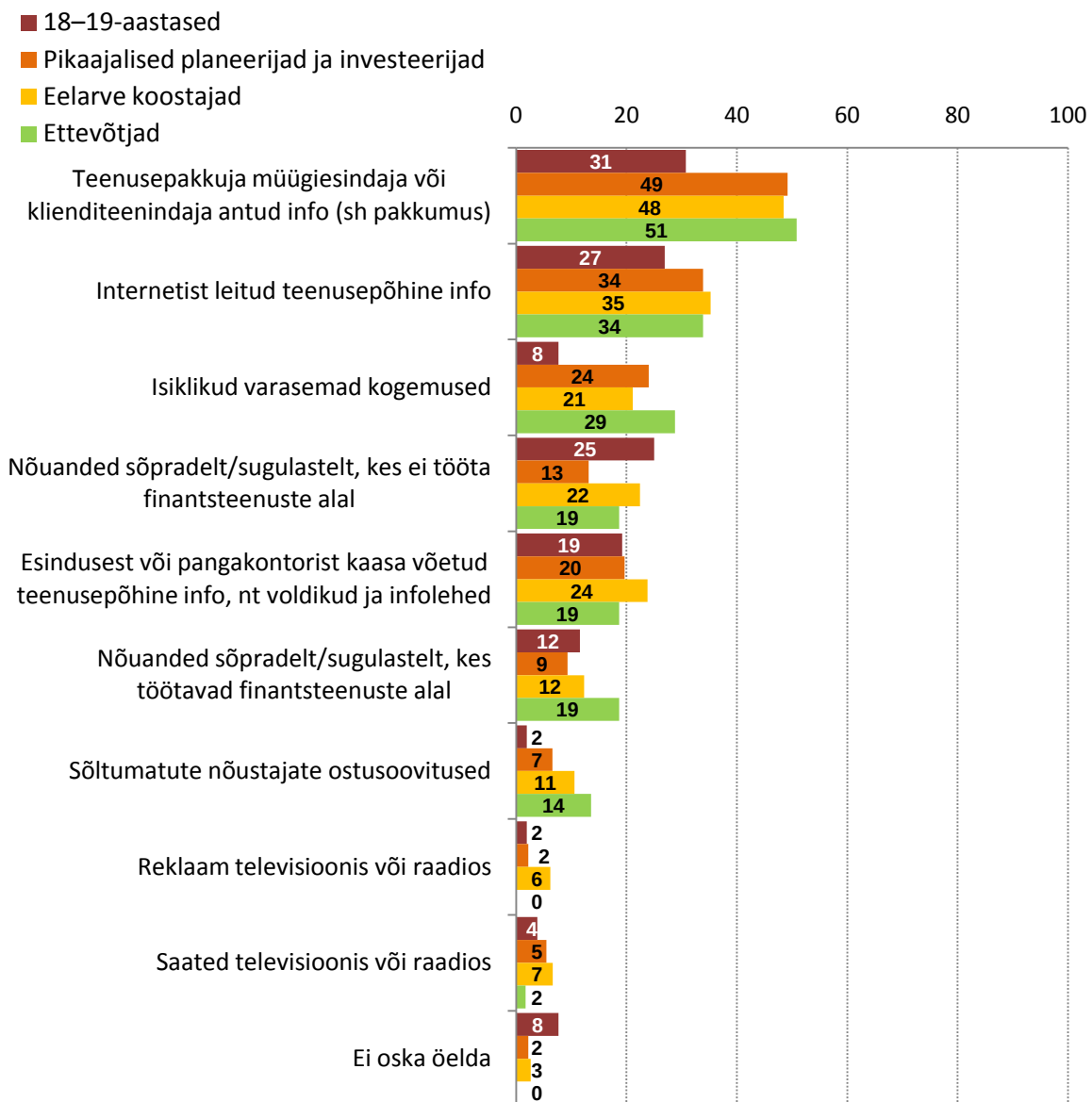
4.1.2. Finantsteenuste valimine

Segmentide lõikes eristuvad finantsteenuse valimise osas 18–19-aastased, kes teistest sihtrühmadest vähem kaaluvad erinevate teenusepakujate võimaluste vahel – pooled (49%) nendest ei kaalunud üldse muid võimalusi. Vaid 26% noortest kaalus erinevate pakujate mitmete võimaluste vahel ning 11% ühe teenusepakkuja erinevate võimaluste vahel, samas kui ligi pooled pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest kaalusid oma valiku tegemisel erinevate pakujate võimaluste vahel ning veerand ühe teenusepakkuja erinevate võimaluste vahel. Ettevõtjate seas oli teiste segmentidega võrreldes kõige rohkem (58%) neid, kes kaalusid erinevate pakujate mitmete võimaluste vahel.

Kindlasti sõltub valiku tegemine ka sellest, millist finantsteenust endale soetati. Noored on endale viimasena pigem soetanud arvelduskonto või kohustusliku kogumispensioni, teised sihtrühmad aga mõne kindlustuse, järelmaksu või autoliisingu.

Finantsteenuse valimisel toetuvad 18–19-aastased teistest segmentidest enam sõprade või pereliikmete nõuannetele, kes finantsteenuse alal ei tööta. Samuti on nad vähem aktiivsemad ise teenusepõhist infot otsima ja sõltumatute nõustajate ostusoovitustele tuginema. Noortel on ka kõige vähem isiklikke varasemaid kogemusi, millele tugineda. Teiste segmentide lõikes on finantsteenust mõjutanud infoallikad suhtelised sarnased. Märgata on, et ettevõtjad kalduvad keskmisest enam teenust valides tuginema sõltumatute nõustajate ostusoovitustele ja enda varasematele kogemustele (Joonis 31).

Joonis 31. Millised infoallikad mõjutasid kõige enam Teie otsust, milline teenus valida (N = vastajad, kes on viimase 2 aasta jooksul soetanud vähemalt ühe teenuse)

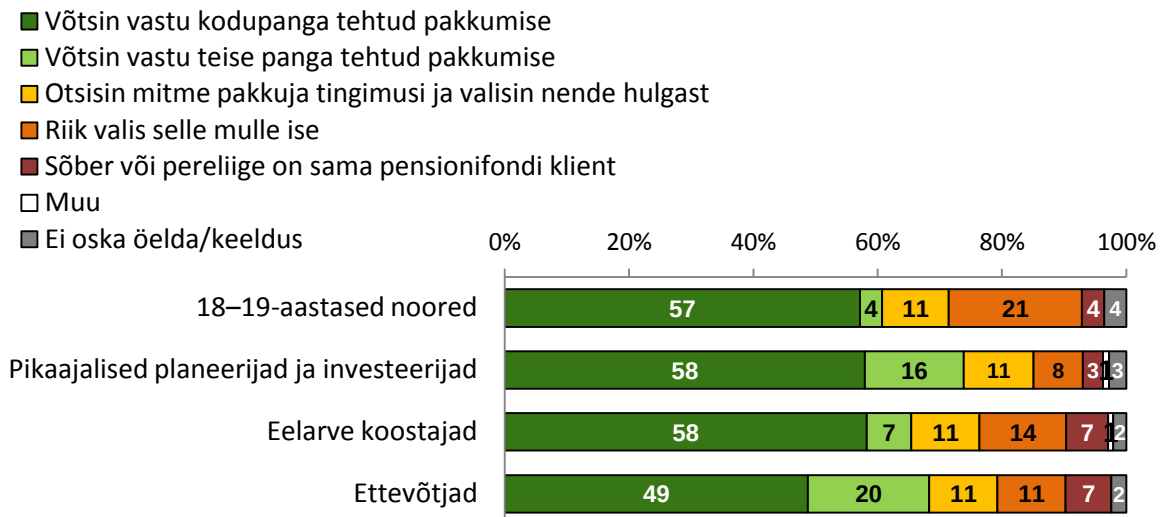

*Joonisel on kajastatud otsust enim mõjutatud infoallikad.

** Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vaadates kohustusliku kogumispensioni fondi valimist, siis ka siin on märgata, et ettevõtjate seas on kõige vähem neid, kes kalduvad vastu võtma oma kodupanga pakkumise. Samuti on nad altimad vastu võtma teise panga poolt tehtud pakkumise. 18–19 aastaste segmentis on kõige vähem neid, kes ise oma otsuse tegid – 21% nendest lasi II samba pensionifondi endale valida riigil (Joonis 32).

Joonis 32. Mille alusel Te valisite selle II samba pensionifondi, kuhu praegu raha kogute (N = kõik vastajad)

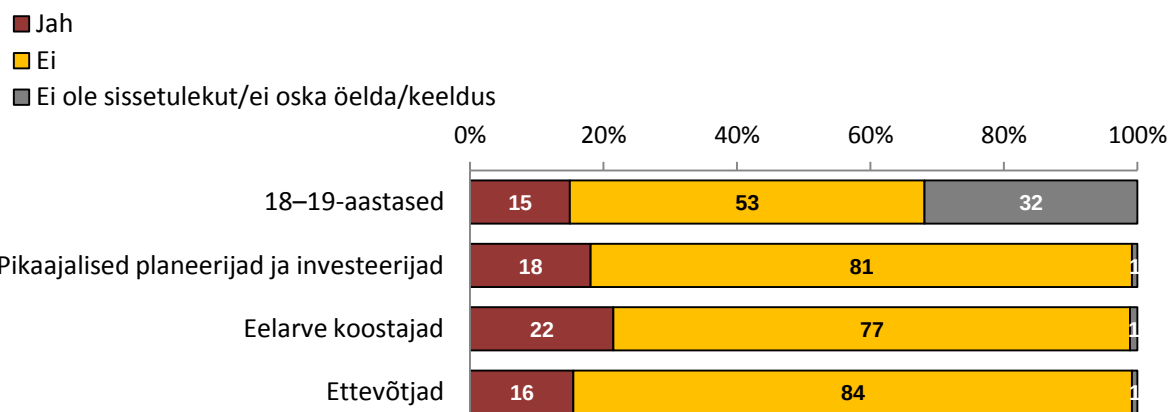

4.2. Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine

4.2.1. Praegune toimetulek

Segmentide vaatlemisel selgub, et teistest majanduslikult veidi vähem kindlustatumad on eelarve koostajad – 22% eelarve koostajatest on viimase aasta jooksul juhtunud, et nende sissetulek ei ole katnud täielikult nende elamiskulusid, samas kui seda on esinenud 16% ettevõtjatest (Joonis 33).

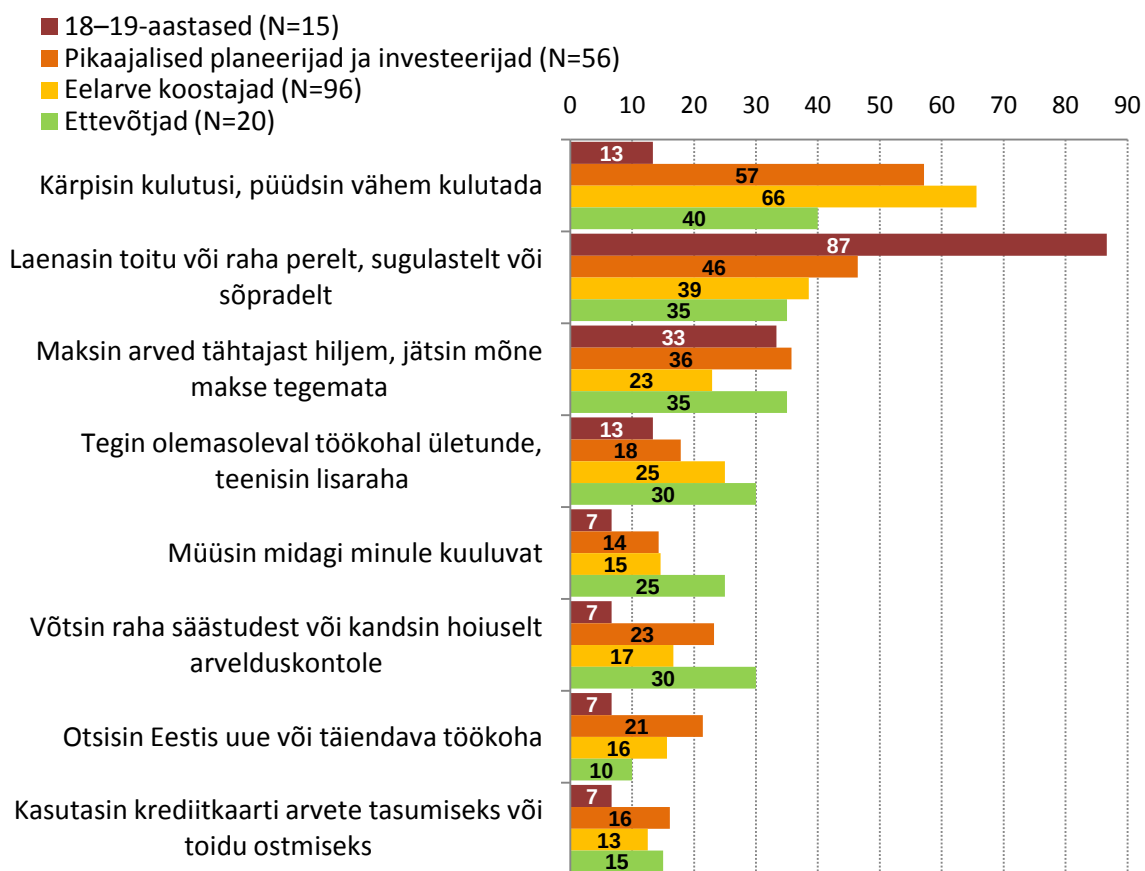
Joonis 33. Mõnikord inimestel juhtub, et nende sissetulek ei kata täielikult nende elamiskulusid. Kas viimase 12 kuu jooksul on Teiega isiklikult seda juhtunud? (N = kõik vastajad)

18–19-aastased noored eristuvad teistest selle poolest, et nende hulgas on enim neid, kes pole oma leibkonnas rahateenijad ja nende majanduslik toimetulek sõltub pigem teistest leibkonnaliikmetest. Kuna noored on kaasatud vähem perekonna rahaasjade korraldamisse ja planeerimisse, siis tõenäoliselt on nad ka vähem teadlikud olukordadest, kus sissetulek ei ole täielikult elamiskulusid katnud. Seetõttu ei pruugi nende hinnang majanduslikule toimetulekule peegeldada tegelikku olukorda.

Vastajatel, kellel oli juhtunud, et sissetulek ei kata täielikult nende elamiskulusid, paluti öelda, mida nad viimasel korral rahaliselt toimetulemiseks ette võtsid. 18–19-aastaste sihtrühmast 87% laenas raha või muud vajalikku perelt, sugulastelt või sõpradelt, kolmandik (33%) noortest maksis arve tähtjast hiljem või jättis mõne makse tegemata. Ettevõtjate seas on teistest rohkem neid, kes toimetuleku raskuste esinemisel tegid olemasoleval töökohal ületunde ning samuti on neil rohkem majanduslikke ressursse, mida raskuste korral kasutada – 30% võttis raha säästudest ja veerand (25%) müüs viimasel korral midagi neile kuuluvat. Võrreldes omavahel pikaajalisi planeerijaid ja investeerijaid ning eelarve koostajaid, siis on märgata, et segmendid on toimetulekuviiside poolest küllaltki sarnased, kuid esinevad ka mõned erinevused. Pikaajaliste planeerijate ja investeerijate sihtrühmas on veidi enam esindatud vastajad, kes toimetulekuraskustes arveid tähtjast hiljem maksid, raha laenasid või täiendava töökoha otsisid, samas kui eelarve koostajad on teistest suurema tõenäosusega oma kulutusi kärpinud (Joonis 34).

Joonis 34. Mis Te viimasel korral tegite, et rahaliselt toime tulla, kui Teie sissetulek ei katnud täielikult elamiskulusid? (%; N = kellel viimase 12 kuu jooksul juhtus, et sissetulek ei katnud täielikult elamiskulusid)

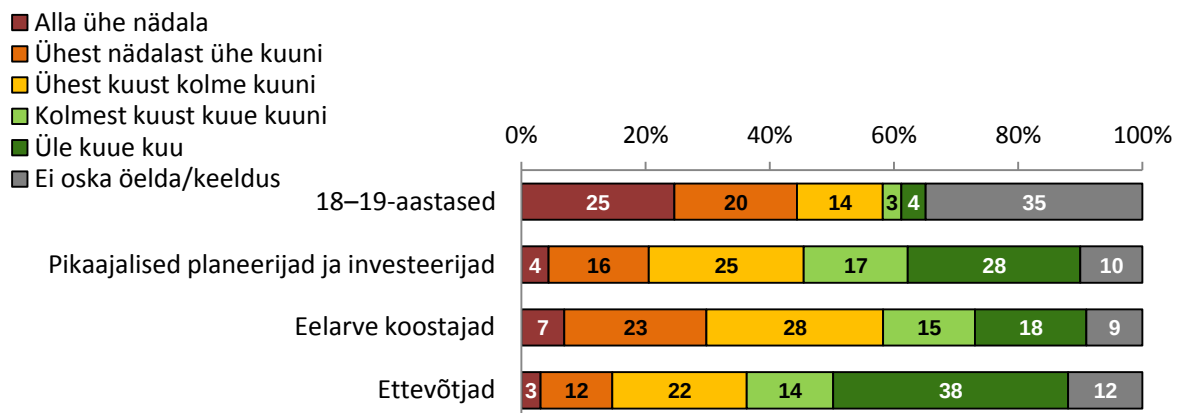

*Joonisel on kajastatud vaid enam levinumad tegevused.

** Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Ettevõtjate suuremat majanduslikku kindlustatust kinnitab ka asjaolu, et peamise sissetulekuallika kaotades suudavad nad ilma laenamata või kodust välja kolimata oma elamiskulusid teiste sihtrühmadega võrreldes pikema aja vältel katta. Rohkem kui kolmandik (38%) sellesse segmenti kuulujatest suudaksid sissetuleku kaotusel oma elamiskulusid katta **üle kuue** kuu (Joonis 35). Pikaajaliste planeerijate ja investeerijate sihtrühmast suudab sissetulekuallika kaotuse korral elamiskulusid üle kuue kuu katta 28% ja eelarve koostajatest 18%. 18–19-aastaste madalam toimetulek ei ole üllatav nende nooruse tõttu – veerand (25%) nendest tuleks sissetulekuallika kaotuse korral toime alla ühe nädala ja kolmandik (35%) ei oska oma toimetulekut hinnata. 18–19-aastaste puhul on pigem tegemist vastajatega, kes veel iseseisvat elu pole alustanud ja kellel sissetulek puudub.

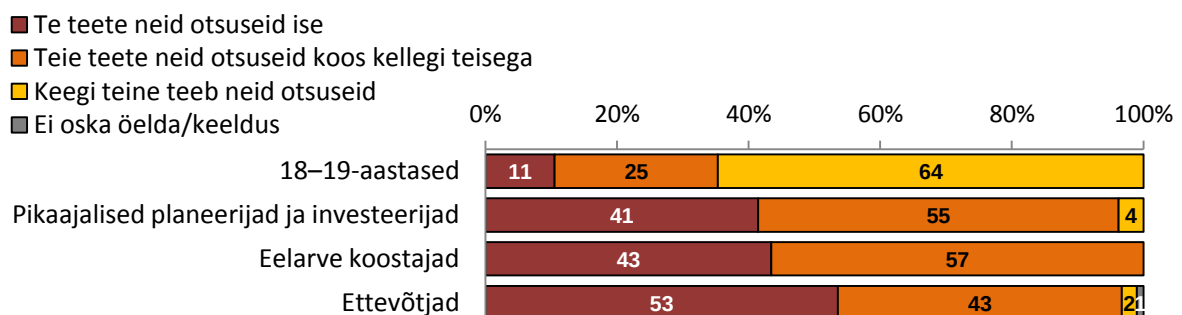
Joonis 35. Kui Te kaotaksite oma peamise sissetulekuallika, siis kui pika aja vältel Te suudaksite oma elamiskulusid veel katta, ilma et peaksite laenama või kolima välja oma kodust? (N = kõik vastajad)

4.2.2. Rahaasjade korraldamine ja planeerimine

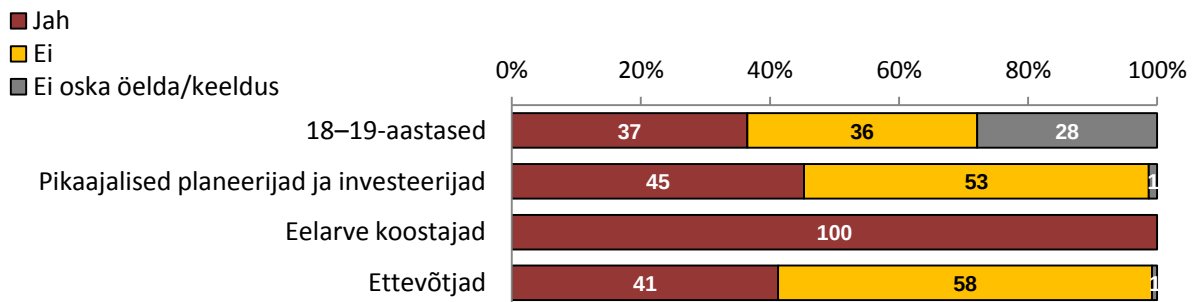
18–19-aastastest 64% ei osale oma leibkonna igapäevaste rahaasjade korraldamises. Samas kui peaaegu kõik pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest, eelarve koostajatest ning ettevõtjatest on rahaasjade korraldamisega seotud otsuste tegemisse kaasatud (Joonis 36). Üle poole (53%) ettevõtjatest vastutab oma leibkonna rahaasjade eest üksi, samas kui pikaajaliste planeerijate ja investeerijate ning eelarve koostajate segmendis on ülekaalus need vastajad, kes teevad finantsalaseid otsuseid koos kellegi teisega.

Joonis 36. Kes Teie leibkonnas vastutab igapäevaste rahaasjade korraldamise eest? (N = kõik vastajad)

Leibkonna eelarve olemasolu oli eelarve koostajate segmendi määratlemise üheks aluseks. Seega kõikidel sinna sihtrühma kuulujatel oli leibkonnas koostatud eelarve. Kuna 18–19-aastaste hulgas on suur osa neid, kes igapäevaste rahaasjade korraldamises ei osale, pole üllatav ka asjaolu, et rohkem kui veerand (28%) nendest ei oska hinnata, kas nende leibkonnal on eelarve koostatud. Lisaks on märgata, et pikaajaliste planeerijate ja investeerijate seas on ettevõtjatest veidi enam neid, kelle leibkonnal on koostatud eelarve (Joonis 37).

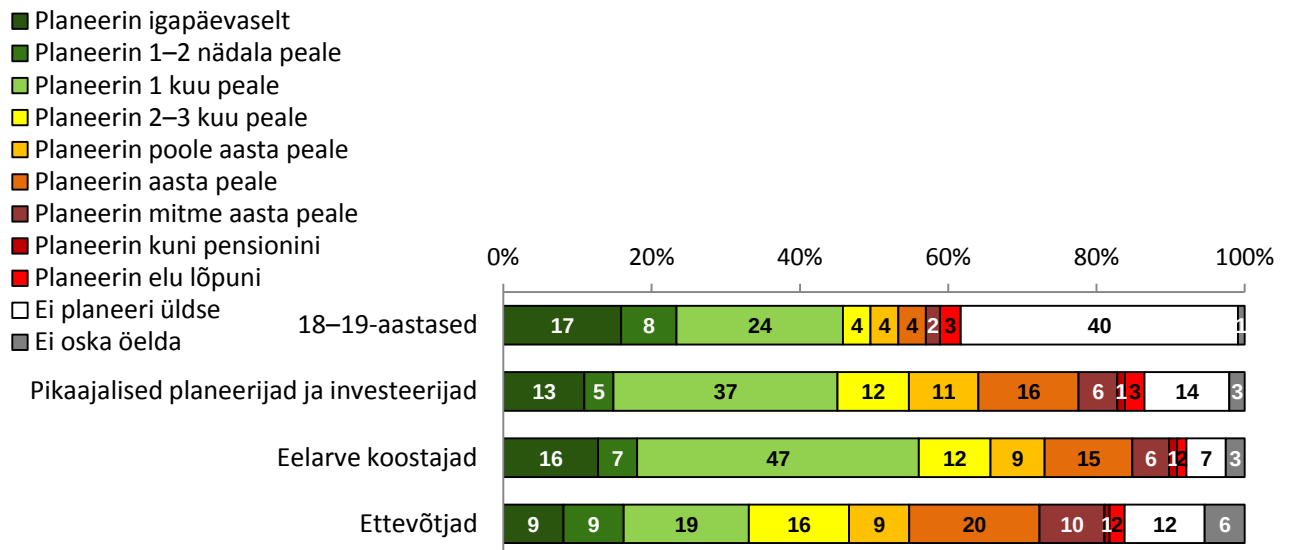
Joonis 37. Kas Teie leibkonnal on koostatud eelarve? (N = kõik vastajad)

18–19-aastaste segmendis on kõige väiksem nende osakaal, kes mingeid rahaasju pikemaks perioodiks planeerivad. Noorte segmendis ligi pooled (49%) planeerivad oma rahaasju ühe kuu või mõne väiksema perioodi peale. Lisaks on selles segmendis kõige enam neid, kes oma rahaasju üldse ei planeeri (40%). Üldiselt on nii eelarve koostajate kui pikemaajaliste planeerijate ja investeerijate sihtrühmas neid, kes planeerivad nii igapäevaselt, mõne kuu, aasta või pikema perioodi peale. Vastaja võis valida mitu erinevat perioodi, mille peale ta oma rahaasju planeerib ja eelarve koostajate segmenti kuulumine ei välista pikaajaliste planeerijate ja investeerijate segmenti kuulumist ja vastupidi. Ligi pooled (47%) eelarve koostajate segmendist planeerivad oma rahaasju 1 kuu peale ning teiste sihtrühmadega võrreldes on selles segmendis 1 kuu raames planeerijaid kõige enam. See suuresti tuleneb ka asjaolust, et tegemist on sihtrühmaga, kellel on koostatud leibkonna eelarve, mis on suurel määral kuusissetulekust sõltuv. Sihtrühmade lõikes kalduvad rahaasju enam kõige pikemate perioodide peale planeerima ettevõtjad (Joonis 38).

Huvitav on ka asjaolu, et kui vastajatel paluti hinnata oma rahaasjade planeerimise ajalist pikkust, siis pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest 14% ja eelarve koostajatest 7% vastas, et nad ei planeeri üldse rahaasju mingi ajaperioodi peale ette. Üheks põhjenduseks võib olla see, et küsitletud inimeste vastused erinevatele küsimustele võivad olla omavahel vastuolus või saavad vastajad küsimusest erinevalt aru saada. Pikaajaliste planeerijate ja investeerijate segment moodustati nendest elanikest, kes omasid teatud finantsteenuseid, mis nõudsid tuleviku peale mõtlemist ja ette planeerimist (nt elukindlustus, täiendav kogumispension, investeerimisfondi osakud, aktsiad). Samas selliste teenuste olemasolu ei võrdu automaatselt sellega, et vastaja ise leiab, et ta planeerib oma rahaasju mingi perioodi peale. Eelarve koostajad on need vastajad, kellel on olemas leibkonna eelarve, millega otsustatakse, kui suurt osa sissetulekutest kasutatakse kulutamiseks, arvete maksmiseks ja säästmiseks. Siinkohal on raskem selgitada seda, miks eelarvet omavad inimesed leiavad, et nad ei planeeri rahaasju mingi perioodi peale ette. Kuna küsimuses küsiti just ajalist planeerimist, siis võib olla asi ka selles, et vastaja ei osanud nimetada mingit konkreetset ajalist perioodi, kuigi vastaja võis küsimuses valida mitu perioodi, sest rahaasju saab erineva perioodi peale planeerida.

Joonis 38. Kui pika aja peale Te oma rahaasju planeerite? (N = kõik vastajad)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vaadates vastajate põhjendusi, miks nad rahaasju just sellisteks perioodideks planeerivad, siis 18–19-aastaste seas esineb suure ülekaaluga kaks selgitust – kõige enam toodi välja asjaolu, et nad ei oma ise sissetulekut ja nende rahaline olukord sõltub teistest inimestest (22%) ja nad planeerivad lähtuvalt oma sissetuleku laekumisest (20%). Pikaajalised planeerijad ja investeerijad põhjendasid planeeritavaid perioode sellega, et planeeriti lähtuvalt sissetuleku laekumisest (17%), sissetulek ei võimaldanud teisiti planeerida (12%) ja planeeritav periood oli kujunenud harjumuseks (11%). Eelarve koostajate seas on enim esinenud põhjendused samad, mis pikaajalistel planeerijatel ja investeerijatel, kuid on märgata, et eelarve koostajate seas on kõige enam neid, kes planeerivad lähtuvalt sissetuleku laekumisest – veerand (26%) nendest põhjendab oma planeeritavat perioodi just sellega. Ettevõtjate seas domineerivateks rahaasjade planeerimisperioodide põhjendusteks on harjumus (18%), kuludest ja tuludest ülevaate omamine (14%) ja sissetuleku laekumine (12%).

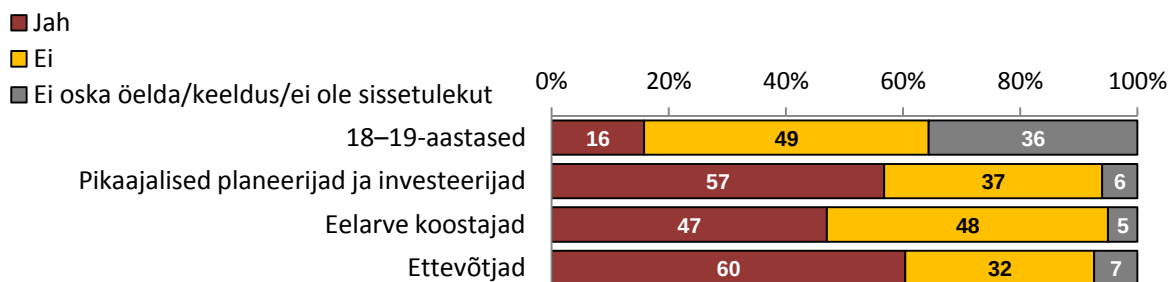
4.2.3. Säätmine

Igakuise sissetuleku suurust väljaminekut on teistest sihtrühmadest enam võimalised tegema ettevõtjad ning pikaajalised planeerijad ja investeerijad – üle poole ettevõtjatest (60%) ning pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest (57%) oleksid suutelised tegema sellise suurema väljamineku, ilma et laenaksid raha või paluksid perekonna või sõprade abi. Eelarve koostajate seas jagunevad vastajate osakaalud peaaegu võrdselt pooleks – ligi pooled nendest (47%) oleksid võimalised tegema kuusissetuleku suurust väljaminekut, teine pool (48%) samas ei oleks selleks suuteline. Noorte segmenti väikseim suutlikkus suurt väljaminekut teha ei ole üllatav. 18–19-aastastest 16% leiab, et oleks võimalised tegema sellise väljamineku, samas veerand noortest (33%) iseseisvat sissetulekut ei oma (Joonis 39).

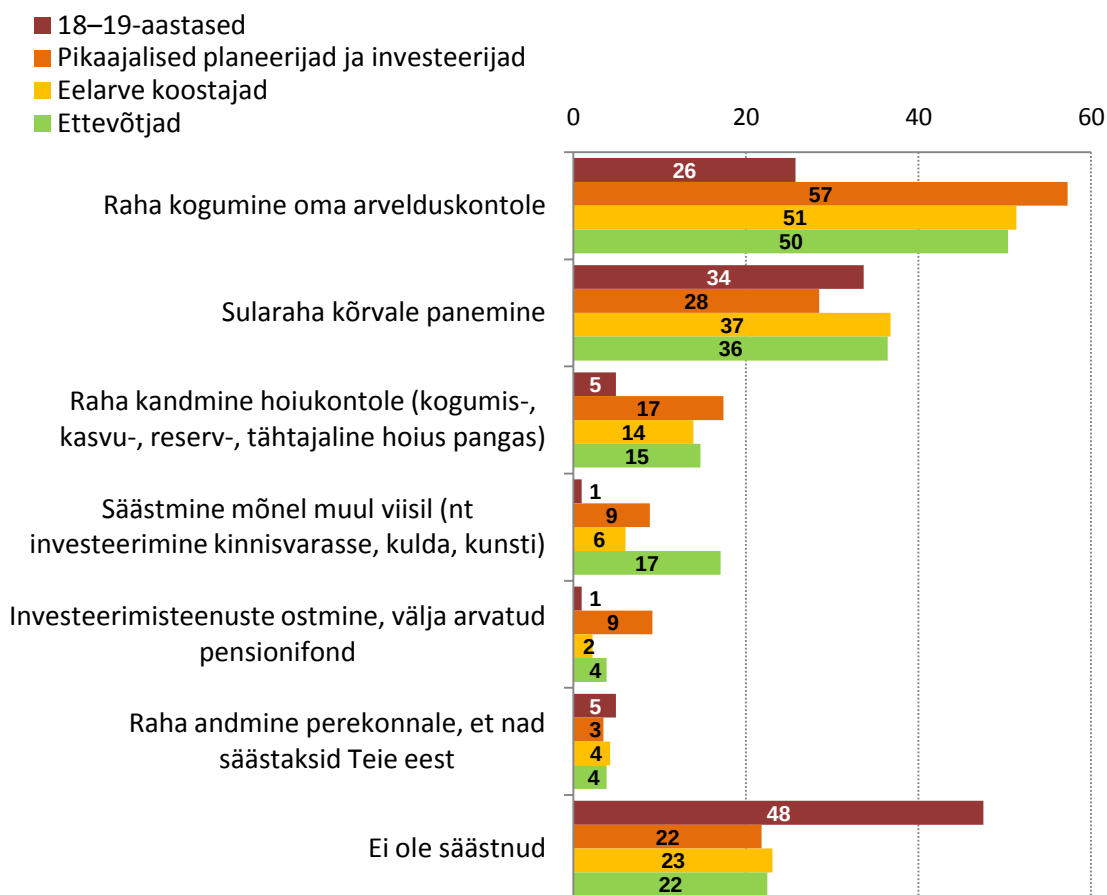
Väiksema sissetuleku või selle puudumise tõttu on 18–19-aastaste sihtrühm ka kõige passiivsem oma raha säästma (Joonis 40). Ligi pooled (48%) ei ole raha ühelgi viisil viimase 12 kuu jooksul säästnud, samas kui teistest segmentides on neid alla veerandi (22–23%).

Segmentide vaatlemisel on märgata, et pikaajaliste planeerijate ja investeerijate seas on veidi rohkem neid, kes eelistavad raha koguda arveldus- või hoiukontole ning vähem sularaha kõrvale panijaid. Lisaks on nende seas kõige enam neid, kes eelistavad investeerimisteenuseid osta. Ettevõtjad eelistavad teistest tunduvalt enam säästa mõnel muul viisil, näiteks investeerida kinnisvarasse, kulda või kunsti (Joonis 40).

Joonis 39. Kui Teie peaksite täna tegema suure väljamineku, mis on võrdväärne Teie enda igakuise sissetulekuga, kas Te suudaksite selle eest tasuda, ilma et laenaksite raha või paluksite perekonna või sõprade abi? (N = kõik vastajad)

Joonis 40. Kas Teie isiklikult olete viimase 12 kuu jooksul raha säästnud mõnel järgmistest viisidest, sõltumata sellest, kas Teil on see raha endiselt alles või mitte? (%; N = kõik vastajad)

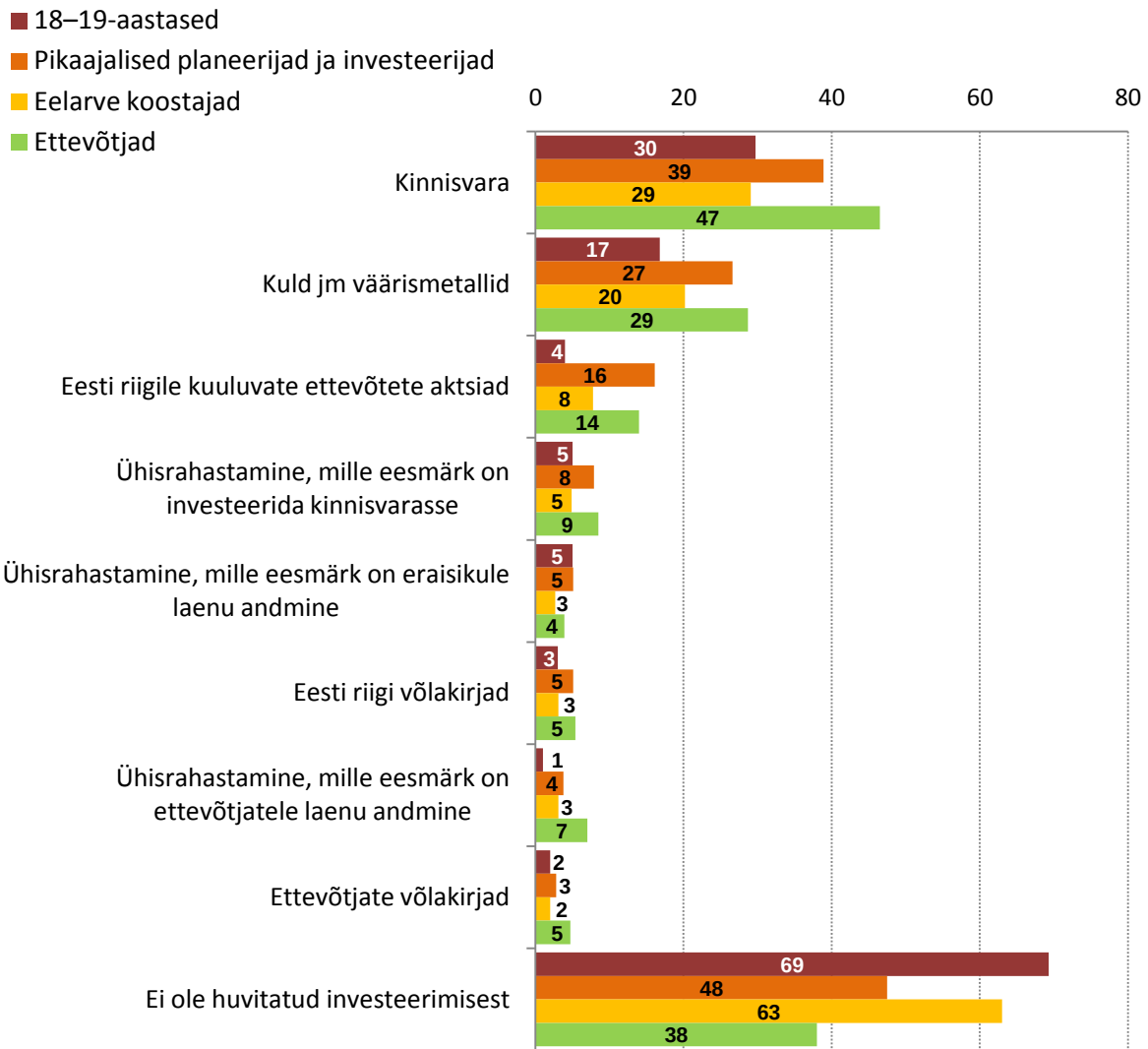
*Jooniselt on välja jäetud *Raha kogumine hoiulaenuühistus*, sest mitte ükski segmenti kuulunud vastajatest sellist säästmisviisi ei kasutanud.

** Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

4.2.4. Investeeringimine

Kõige enam on uuringus käsitletud viisil investeerimisest huvitatuid ettevõtjate ning pikaajaliste planeerijate ja investeerijate hulgas – 62% ettevõtjatest ning 52% pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest on võimaluse korral huvitatud ühel või rohkem viisil investeerimisest (Joonis 41).

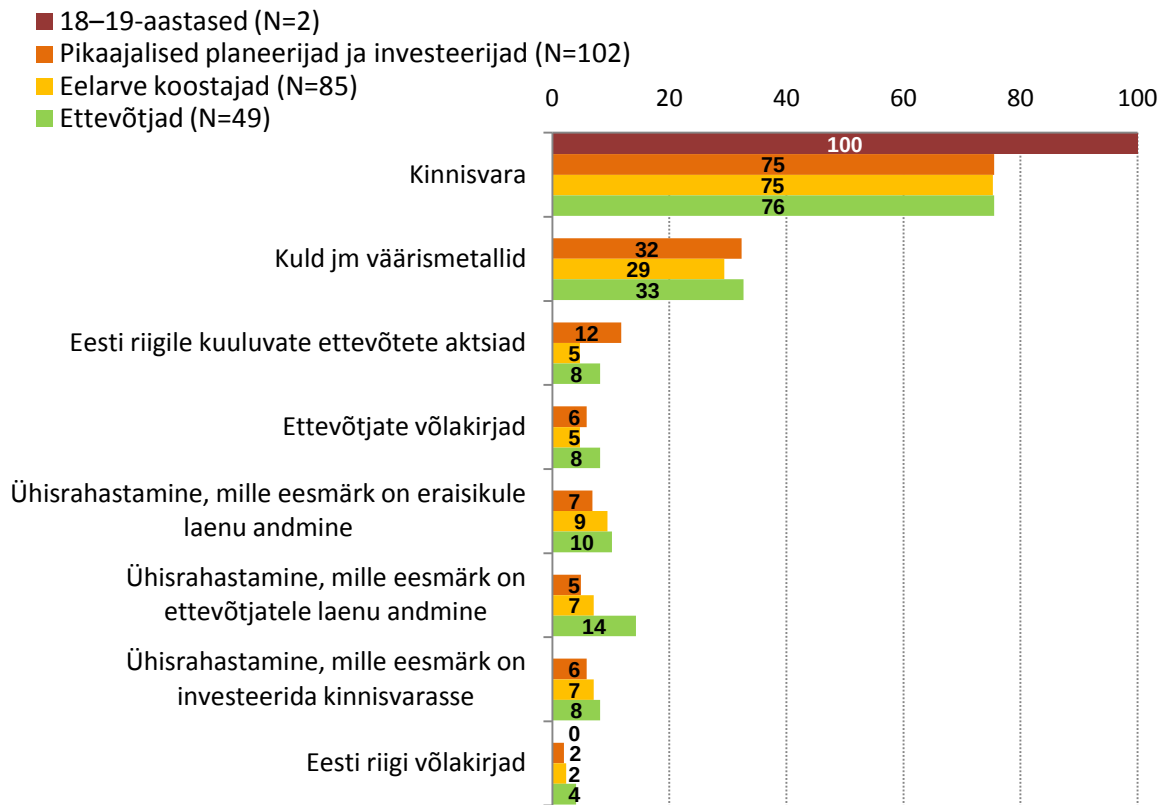
Joonis 41. Kas Te olete võimaluse korral huvitatud mõnel viisil investeerimisest? (%) (N = kõik vastajad)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Samuti on kõige enam tänaseid investeerijaid pikaajaliste planeerijate ja investeerijate ning ettevõtjate segmendis. 18–19- aastastest ei investeeeri mitte ühelgi uuringus käsitletud viisil 98%, eelarve koostajatest ei investeeeri 81%, pikaajalistest planeerijatest ja investeerijatest 68% ning ettevõtjatest 62%. Üldiselt pikaajalised planeerijad ja investeerijad kui ka eelarve koostajad ning ettevõtjad märgatavalt üksteisest investeerimisviiside poolest ei erine – kolmveerand nendest, kes mingil viisil investeerivad, eelistavad selleks just kinnisvara. Ettevõtjate seas on märgata teistest veidi suuremat investeerimist ühisrahastamise erinevatesse vormidesse (Joonis 42).

Joonis 42. Kas Te hetkel investeerite mõnel sellisel viisil? (N = investeerijad)

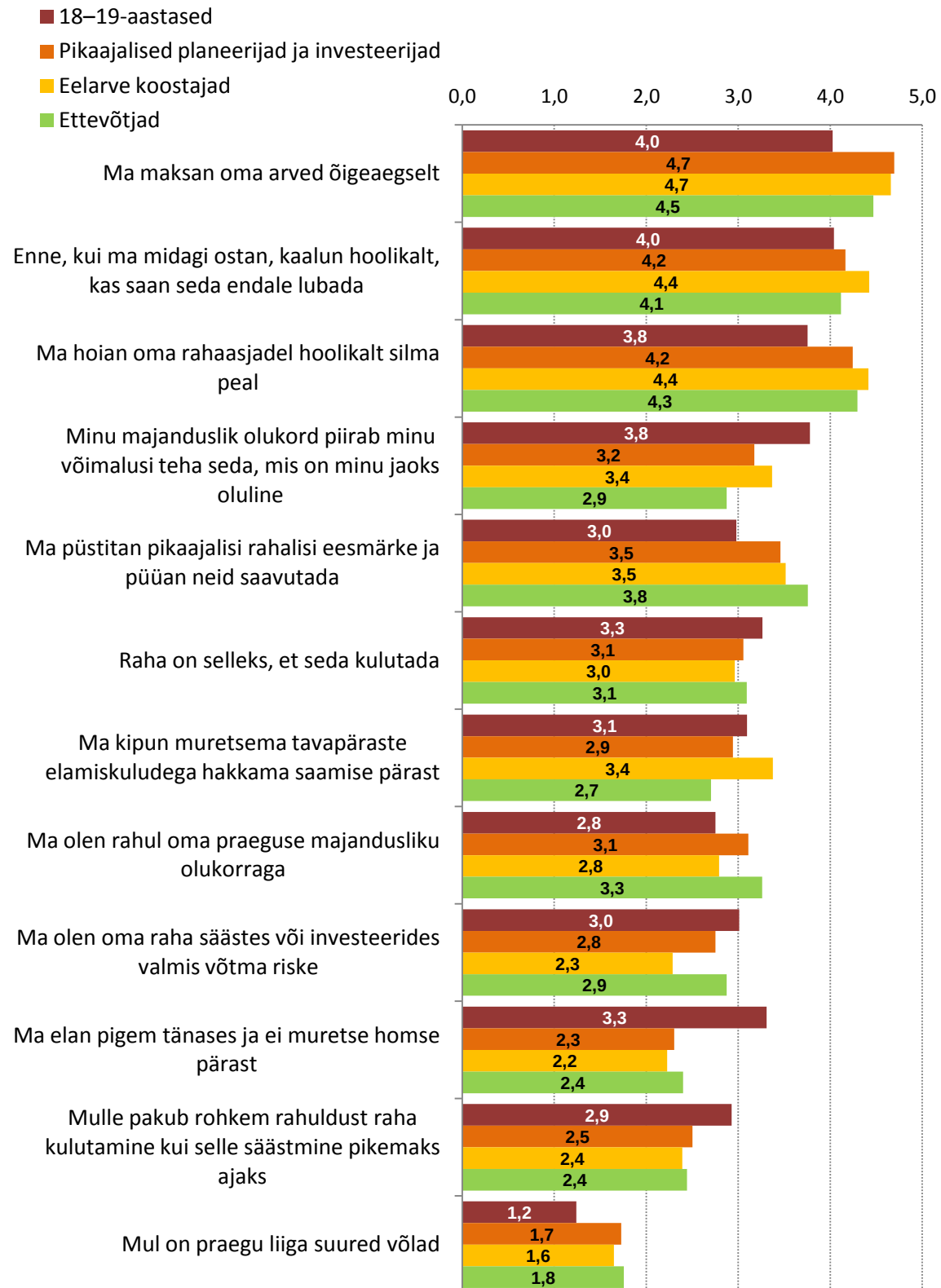

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

4.2.5. Hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega

18–19-aastased on teistest sihtrühmadest enam raha säästes või investeerides valmis võtma riske. Samuti on nad rohkem nõus sellega, et raha on selleks, et seda kulutada ja nad elavad pigem tänases ega muretse homse pärast. Neile pakub teistest enam rahuldust raha kulutamine kui säästmine pikemaks ajaks. Noorte segment samas nõustub teistest vähem väidetega, et nad maksavad oma arveid alati õigeaegselt ja hoiavad oma rahaasjadel hoolikalt silma peal. Nende hulgas on vähem neid, kes püstitavad pikaajalisi rahalisi eesmärke ja on oma käesoleva majandusliku olukorraga rahul. Ettevõtjate seas on teiste sihtrühmadega võrreldes rohkem neid, kes püstitavad pikaajalisi rahalisi eesmärke ja püüavad neid saavutada ning on rahulolevad oma praeguse majandusliku olukorraga. Samuti muretsevad nad teistest vähem oma tavapäraste elamiskuludega hakkamasaamise pärast. Eelarve koostajate sihtrühmas on keskmisest enam neid, kes enne millegi ostmist kaaluvad hoolikalt, kas nad saavad seda endale lubada ning kes kipuvad muretsema oma tavapäraste elamiskuludega hakkamasaamise pärast. Pikaajaliste planeerijate ja investeerijate hinnangud erinevatele väidetele on ettevõtjatega ja eelarve koostajatega suhteliselt sarnased, kuid nende hinnangud paigutuvad teistega võrreldes skaala keskele (Joonis 43).

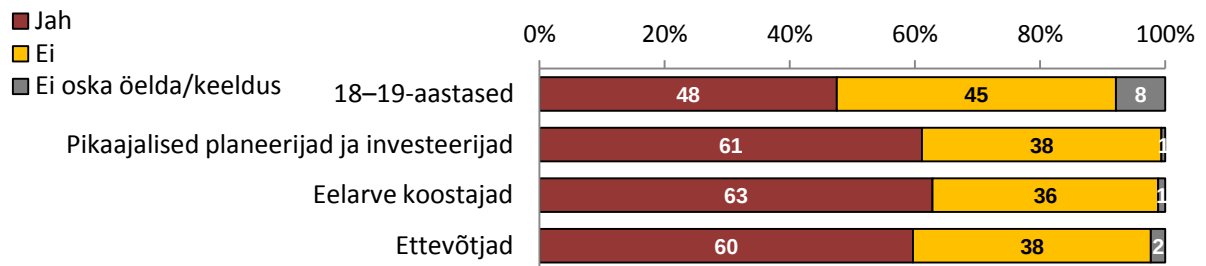
Joonis 43. Kuivõrd Te nõustute või ei nõustu järgmiste väidetega, kasutades skaalat 1–5, kus 5 tähendab, et Te olete täiesti nõus sellega, et väide kirjeldab Teid, ning 1 tähendab, et Te ei ole sellega üldse nõus (keskmine; N = kõik vastajad)

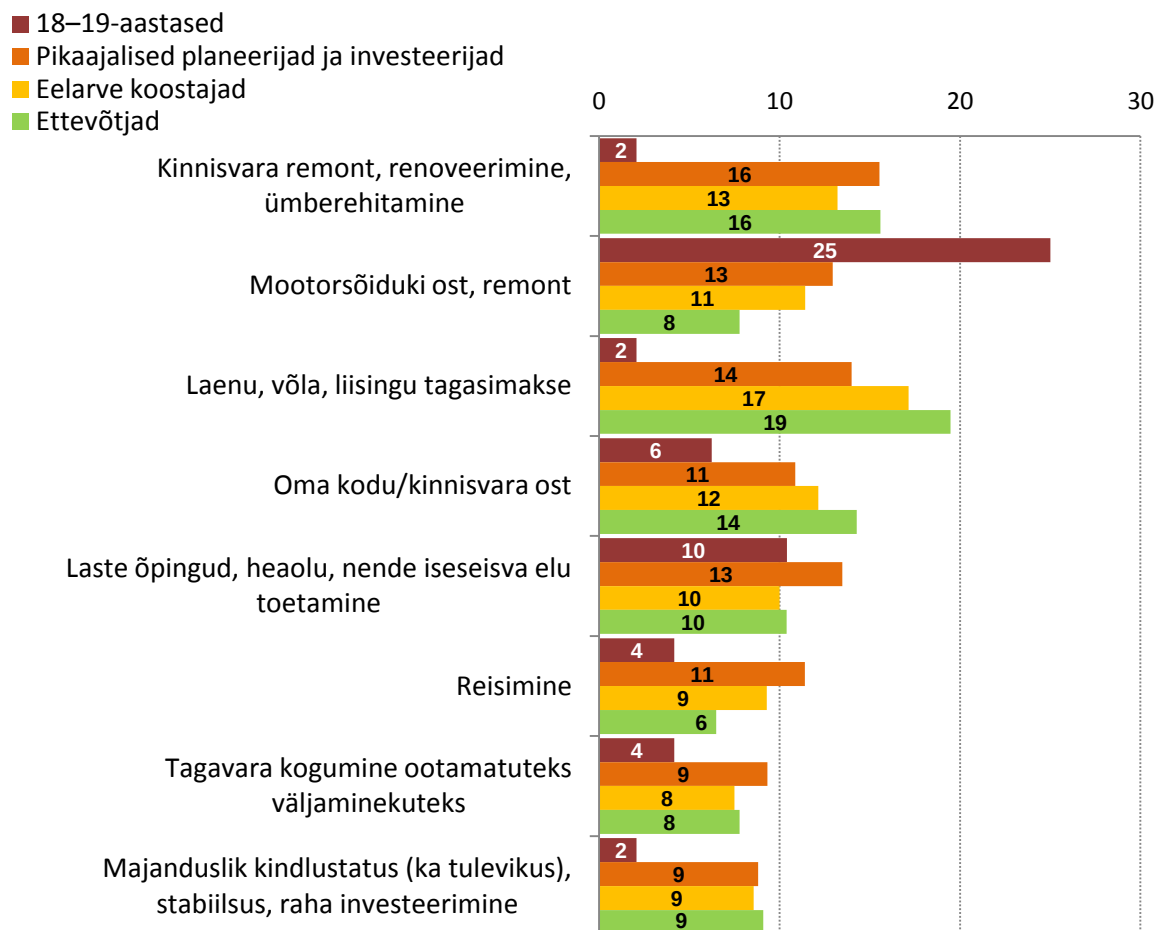
4.2.6. Rahalised eesmärgid

Rahaliste eesmärkide olemasolu poolest eristuvad 18–19-aastased – nende hulgas on kõige vähem neid, kellel on olemas mõni rahaline eesmärk (Joonis 44). Pikaajalised planeerijad ja investeerijad, eelarve koostajad ning ettevõtjad rahalise eesmärgi olemasolu poolest ei erine, üle poolte nendest (60–63%) on olemas isiklikult või koos partneriga mõni rahaline eesmärk. Olulisemad rahalised eesmärgid on ära toodud Joonisel 45.

Joonis 44. Kas Teil (isiklikult või koos partneriga) on mõni rahaline eesmärk? (N = kõik vastajad)

Joonis 45. Mis on Teie kõige olulisem rahaline eesmärk (%; N = vastajad, kellel on mõni rahaline eesmärk).

*Joonisel on kajastatud vaid enim nimetatud eesmärgid.

** Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

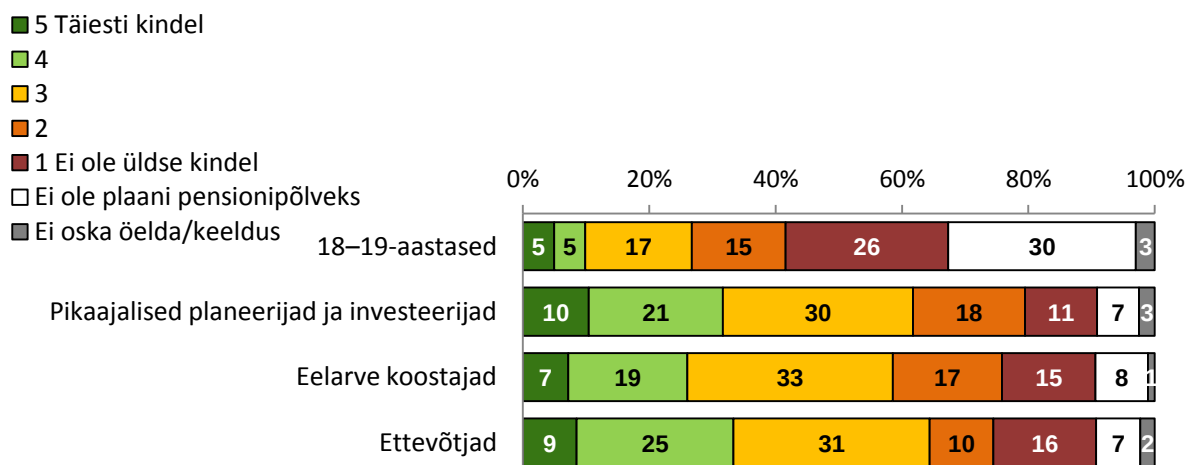
18–19-aastastest ligi veerandil on nendest üheks olulisemaks rahaliseks eesmärgiks mootorsõiduki ostmise või remontimine. Teised segmendid on oma rahaliste eesmärkide poolest sarnasemad ja need on rohkem erinevate eesmärkide vahel jaotunud. Nendes sihtrühmades nimetati rahaliste eesmärkidena kõige rohkem kinnisvara remontimist või ostmist, mõne laenu tagasimaksmist, laste iseseisva elu toetamist ning samuti mootorsõiduki ostmist või remonti. Ettevõtjad töid teistest enam välja laenu, võla või liisingu tagasimaksmist ja oma kodu soetamise ning nende seas oli kõige vähem neid, kes soovisid endale mõnd mootorsõidukit osta – tõenäoliselt see on neil juba olemas.

Vastajad, kellel oli mõni rahaline eesmärk paluti välja tuua tegevused, mida ta on selle täitmiseks ette võtnud. 18–19-aastased olid kõige vähem aktiivsemad oma rahaliste eesmärkide elluviimisel – 10% nendest ei olnud oma eesmärgi saavutamiseks midagi ette võtnud, samas kui teised segmendid olid oluliselt aktiivsemad eesmärgi saavutamise nimel tegutsema. Lisaks olid noored teistest veidi enam oma eesmärkide saavutamiseks raha laenanud. Pikaajalised planeerijad ja investeerijad, eelarve koostajad ning ettevõtjad olid eesmärkide saavutamiseks kõige sagedamini vähendanud oma kulutusi (vastavalt 56%, 52% ja 47%), koostanud tegevusplaani (vastavalt 46%, 50% ja 51%), kogunud või investeerinud raha (vastavalt 42%, 38% ja 38%).

4.2.7. Pensionipõlve rahaline kindlustamine

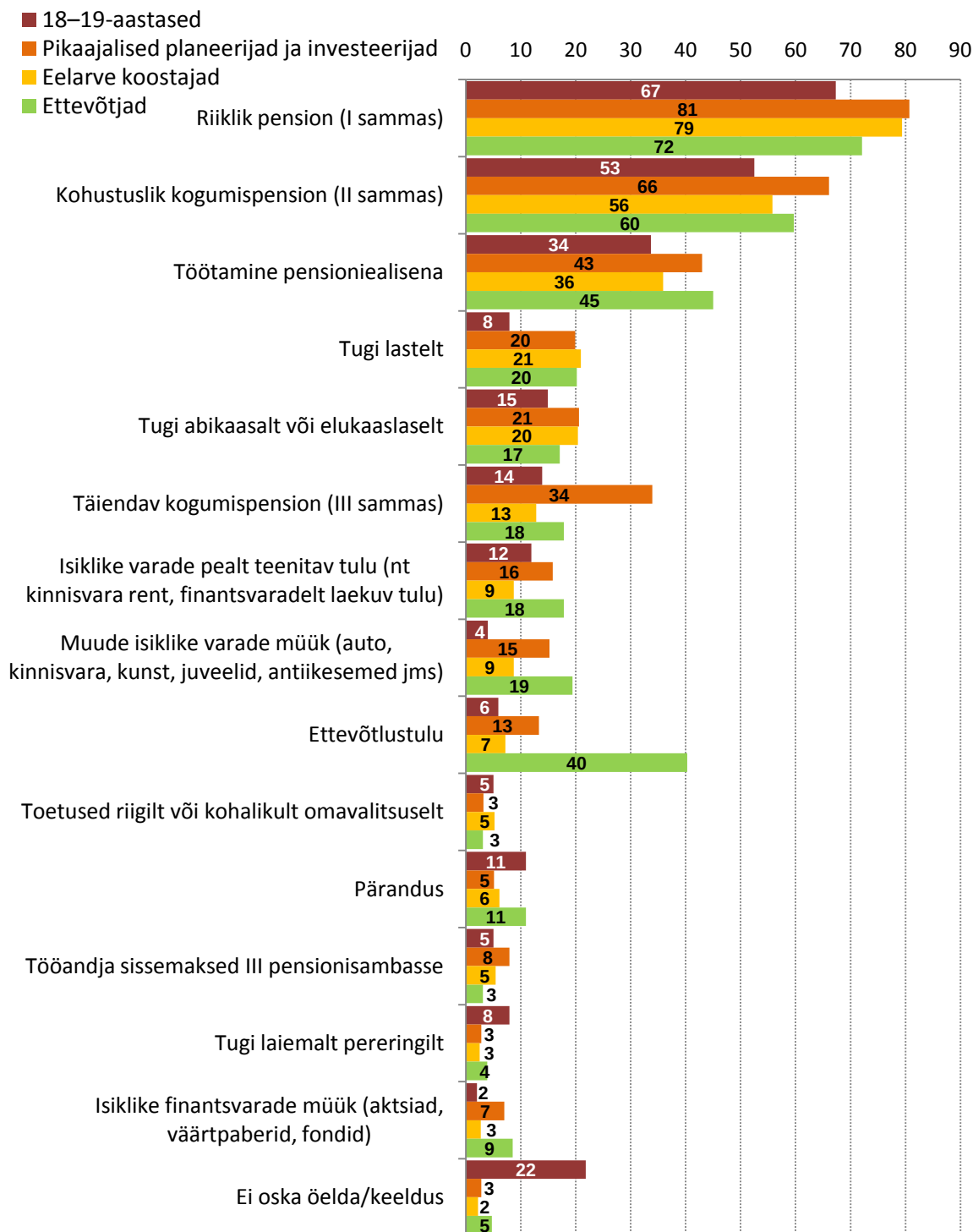
Pensionipõlve rahalise kindlustamise osas eristub jällegi 18–19-aastaste segment, kus ligi kolmandikul (30%) ei ole oma noore vanuse tõttu pensionipõlveks veel mingeid plaane. Samuti on nad ka kõige vähem kindlad selles, et neil on pensionipõlveks rahaasjad hästi planeeritud. Võrreldes omavahel ülejäänud kolme segmenti, siis on märgata, et ettevõtjate seas on veidi rohkem neid, kes on kindlad selles, et nende vanaduspõlve rahaasjad on hästi planeeritud ning eelarve koostajate seas on neid veidi vähem (Joonis 46).

Joonis 46. Skaalal 1 kuni 5, kus 1 tähendab, et Te ei ole üldse kindel, ja 5 tähendab, et olete täiesti kindel, kui kindel Te olete, et olete pensionipõlveks rahaasjad hästi planeerinud? (N = kõik vastajad)

Kõigi nelja sihtrühma lõikes on märgata, et pensionipõlve rahaallikatena nähakse kõige enam riiklikku ja kohustuslikku kogumispensiooni. Ettevõtjad ja pikaajalised planeerijad ja investeerijad panustavad teistest sihtrühmadest veidi enam pensionieas töötamisele, isiklike varade pealt teenitavale tuludele ja selle müügile. Pikaajalised planeerijad ja investeerijad näevad pensionipõlve rahaallikana teistest tunduvalt enam täiendavat kogumispensiooni, samas kui 40% ettevõtjatest loodavad vanaduspõlve rahastada ka ettevõtlustulust (Joonis 47).

Joonis 47. Millistest allikatest Te oma pensionipõlves raha saate? (%) ; N = kõik vastajad)

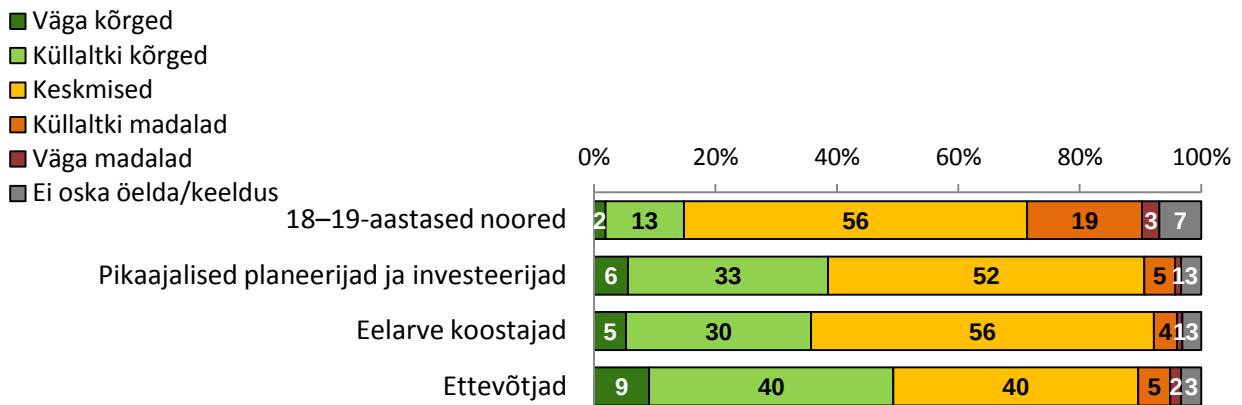

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

4.3. Teadlikkus finantsküsimumustes

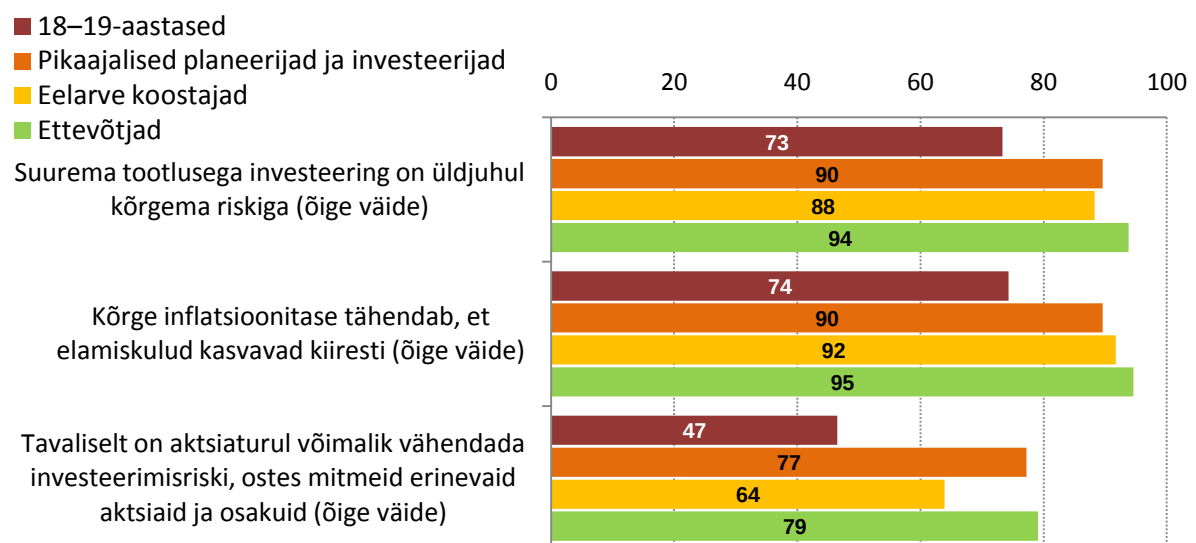
Oma rahaga ümberkäimise oskuseid võrreldes teiste täiskasvanutega Eestis hindas kõige kõrgemalt ettevõtjate segment – ligi pooled (49%) leidsid, et nende rahaga ümberkäimise oskused teistega võrreldes väga või küllaltki kõrged. Kõige madalamalt hindas oma oskuseid 18–19-aastaste sihtrühm (Joonis 48).

Joonis 48. Palun öelge, kuidas Te hindaksite oma üldiseid rahaga ümberkäimise oskuseid võrreldes teiste täiskasvanutega Eestis. Kas Te ütleksite, et need on ...? (N = kõik vastajad)

Uuringus testi meenutavatele finantsteemalistele küsimustele õigesti vastanute osakaal oli kõige suurem ettevõtjatel ning pikaajalistel planeerijatel ja investeerijatel. Kõige madalam oli õigete vastuste osakaal 18–19-aastaste sihtrühmas. Noorte segment oskas ka teistest vähem hinnata õigesti investeerimist ja inflatsiooni puudutavaid väited (Joonis 49). Teiste segmentide lõikes õigete hinnangute osakaal niivõrd ei erine, kuid on märgata, et ettevõtjate seas on veidi enam neid, kes väiteid õigesti oskasid hinnata. Aktsiaturul investeerimisriski vähendamist puudutavat väidet oskasid enam õigesti hinnata pikaajalised planeerijad ja investeerijad ning ettevõtjad.

Joonis 49. Palun öelge järgmiste väidete puhul, kas need on Teie arvates õiged või valed (%; N = kõik vastajad)

5. Võrdlus varasemate uuringutega

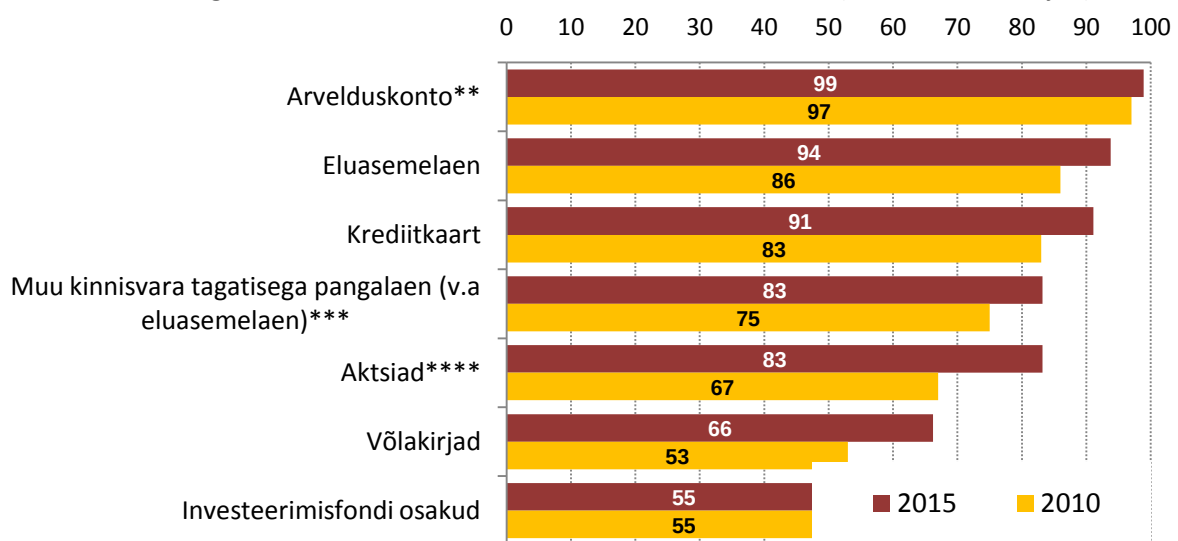
Eesti elanike finantskirjaoskuse taseme hindamine toimub peamiselt OECD finantskirjaoskuse võrdlusuuringu (viimati läbiviidud Eestis 2010. aastal) ja Finantsinspektsiooni poolt regulaarselt läbi viidava finantsteenuste tarbijauuringu kaudu (läbiviidud 2006., 2009. ja 2012.aastal). 2015. aastal läbiviidud uuring on eelnevate finantskirjaoskuse taset mõõtvate uuringute kordusuuring. Üheks uuringu ülesandeks oli võrrelda Eesti elanike finantskirjaoskuse taset 2010. ja 2012. aasta uuringutulemustega. 2010. aastal läbi viidud uuringus küsitleti 18–74-aastaseid, samas kui 2012. ja 2015. aasta uuringud viidi läbi 18–80-aastaste Eesti elanike seas. Selleks, et tulemused oleksid vanusegrupiti võrreldavad, jäeti kahel viimasel aastal vanemad vastajad (75–80-aastased) välja ning andmed kaaluti vastavate sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel uuesti. Seega käesolevalt on välja toodud 2010., 2012. ja 2015. aasta uuringu tulemuste võrdlus **18–74-aastaste Eesti elanike seas**.

Järgnevas peatükis on esitatud 2010. 2012. ja 2015. aastal läbi viidud uuringute põhitulemuste võrdlus. Kuna kolmel aastal toimunud uuringute küsimused ja kategooriad kattuvad vaid osaliselt – küsimused puuduvad üldse või nende sõnastus, skaalad ja kategooriad on muutunud, siis käesolevas peatükis on välja toodud aastate võrdlus nende küsimuste ja tunnuste lõikes, mida on võimalik võrrelda. Joonistel on võrdluses välja toodud vaid need küsimuste vastusevariandid ja kategooriad, mis esinesid nii 2010., 2012. kui ka 2015. aasta uuringus. 2010. aasta tulemused on esitatud **993** vastaja, 2012. aasta tulemused **1431** vastaja ja 2015. aasta tulemused **1055** vastaja põhjal.

5.1. Finantsteenuste kasutamine

Käesoleval aastal oli kasutatavate finantsteenuste loetelu võrreldes 2010. aastaga pikem ja täielikum ning võrrelda saab teadlikkust finantsteenustest kahe aasta lõikes 7 finantsteenuse korral. 2010. ja 2015. aastal läbi viidud uuringute tulemuste võrdlus näitab, et **inimeste teadlikkus finantsteenustest on kasvutendentsis**. Kõige rohkem on tõusnud teadlikkus aktsiate ja võlakirjade finantsteenuste olemasolust (Joonis 50).

Joonis 50. Palun öelge, kas Te olete kuulnud nendest finantsteenustest (%); N = kõik vastajad

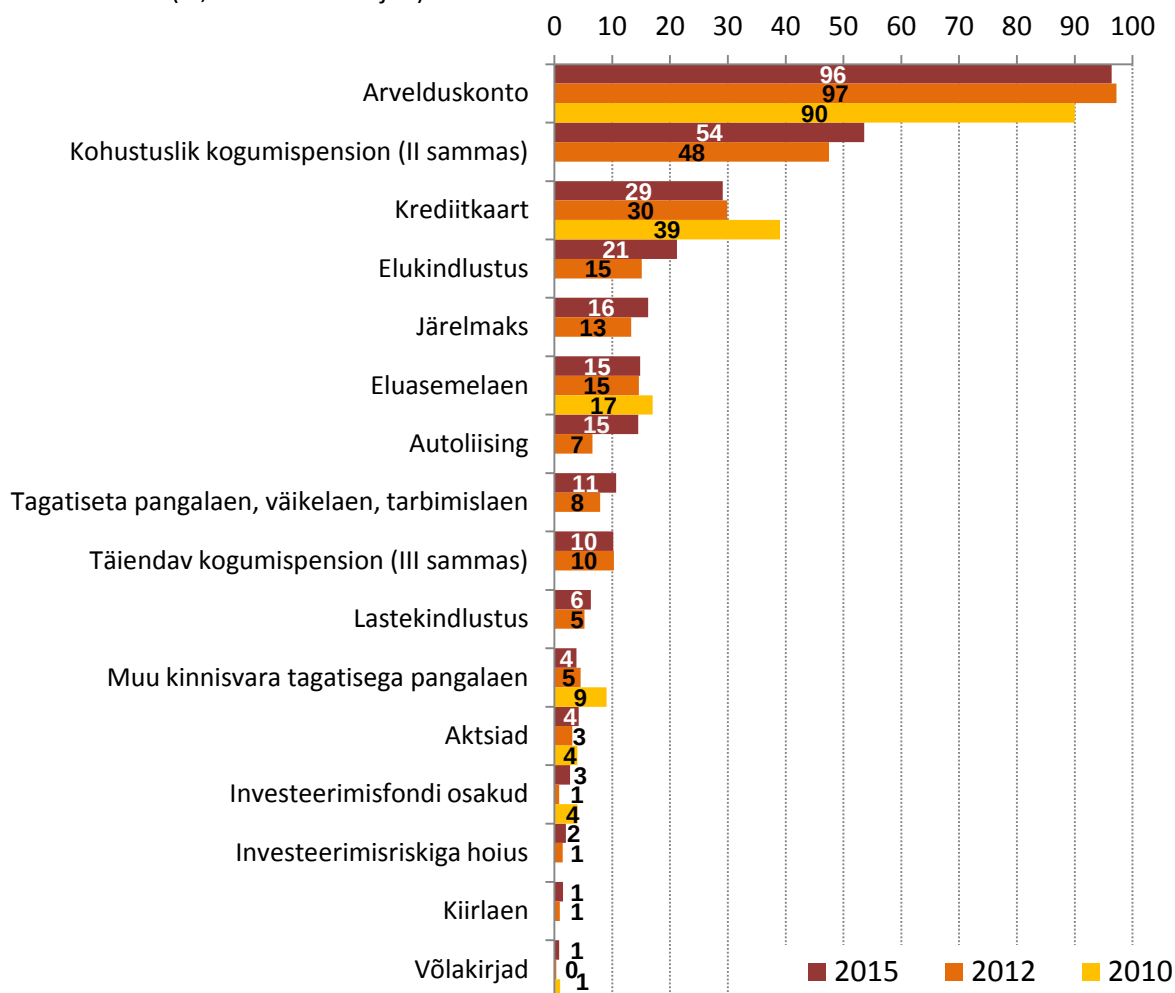
* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Finantsteenuste nimetused on 2010. ja 2015. aastatel veidi erinevad, aga tulemused on võrreldavad (**2010: arveldusarve; ***2010: muu kinnisvara tagatisega pangalaen; ****2010: aktsiad ja osakud).

Eesti elanike finantsteenuste olemasolus märkimisväärsed erinevusi 2010., 2012. ja 2015. aasta lõikes märgata ei ole – kõige enam on uuringus käsitletud finantsteenustest vastajatel olemas arvelduskonto, kohustuslik kogumispension ja krediitkaart. Viimase viie aasta jooksul on 6 protsendipunkti võrra kasvanud arvelduskontot omavate inimeste hulk ning mõningal määral vähenenud krediitkaardi kasutajate ja kinnisvara tagatisega pangalaenu (va eluasemelaenu) omavate inimeste osakaal. Kolme viimase aasta jooksul on veidi tõusnud nende vastajate osakaal, kellel on olemas autoliising, kohustuslik kogumispension (II samm) ja elukindlustus (Joonis 51).

Viimase 2 aasta jooksul oli enim soetatud finantsteenusteks nii 2010. kui 2015. aastal arvelduskonto, mõni kindlustus või krediitkaart. Siiski on viimase 5 aasta jooksul langenud nende elanike osakaal, kes on endale soetanud viimase 2 aasta jooksul arvelduskonto (24%-lt 13%-le) ja krediitkaardi (14%-lt 8%-le). Jätakuvalt on aktsiad ja võlakirjad finantsteenused, mida viimase 2 aasta jooksul on Eesti elanikud endale kõige vähem soetanud.

Joonis 51. Palun öelge, kas Teil isiklikult või koos kellegi teisega on hetkel mõni nendest finantsteenustest ** (%) (N = kõik vastajad)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

** Küsimuse sõnastus oli aastatel 2010 ja 2012 praegusest veidi erinev, aga tulemused on võrreldavad (2010: *Palun öelge, kas Teil on hetkel mõni nendest finantsteenustest*; 2012: *Milliseid finantsteenuseid järgnevatel olete viimastel aastatel kasutanud?* Vastaja pidi märkima teenused, mis tal on hetkel olemas).

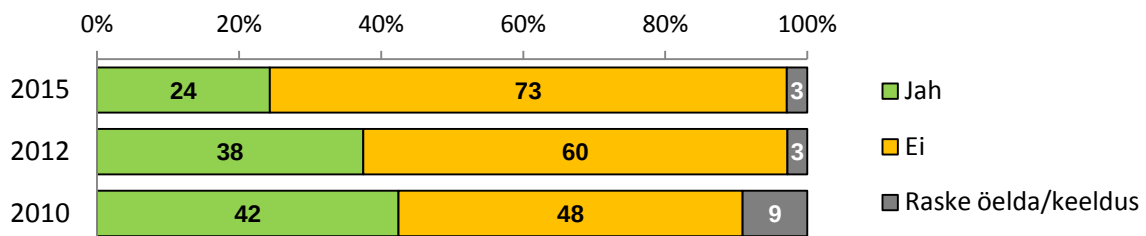
Finantsteenuste nimetused on 2010., 2012. ja 2015. aastatel veidi erinevad, aga tulemused on võrreldavad (2010, 2012: arveldusarve; 2012: kohustusliku pensionifondi osakud (II samm); 2012: vabatahtliku pensionifondi osakud (III samm), 2010: aktsiad ja osakud; 2012: SMS-laen ehk kiiralaen).

5.2. Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine

5.2.1. Praegune toimetulek

Kolme aasta uuringu andmete põhjal võib väita, et **Eesti elanike majanduslik toimetulek on veidi paranenud**. 2010. ja 2012. aasta võrdluses on märgata, et nende inimeste osakaal, kellel ei ole viimase aasta jooksul juhtunud, et nende sissetulek ei kata täielikult nende kulutusi, on tõusnud 12 protsendipunkti võrra (Joonis 52). Kolmest aastast erineb märkimisväärselt käesolev (2015) aasta. Suurem erinevus 2010. ja 2012. aasta ning 2015. aasta vahel on olulisel määral tingitud sellest, et kahel esimesel aastal küsiti olukorra kohta, kus sissetulek ei katnud täielikult kulutusi ning 2015. aastal sõnastus muutus ning küsiti elamiskulude kohta. Elamiskulud on palju kitsam mõiste kui kulutused üldiselt.

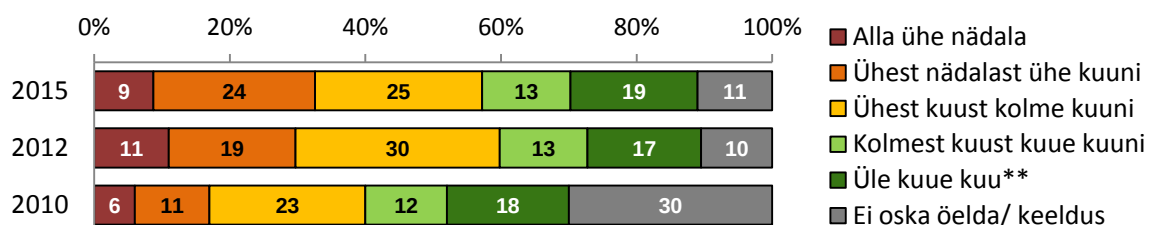
Joonis 52. Kas viimase 12 kuu jooksul on Teiega isiklikult juhtunud, et Teie sissetulek ei kata täielikult Teie elamiskulusid?* (N = kõik vastajad)

*Küsimuse sõnastus 2010. ja 2012. aastal: *Mõnikord ei kata inimeste sissetulek täielikult nende kulutusi. Kas viimase 12 kuu jooksul on Teiega seda juhtunud?*

Viie aasta jooksul on jäänud samaks nende inimeste osakaal, kes sissetulekuallika kaotades suudaksid oma elamiskulusid katta kolmest kuust kuni kuue kuuni ja üle kuue kuu. Võrreldes 2010. ja 2015. aastat on märgata, et suurenenud on nende elanike osakaal, kes suudaksid sissetuleku kaotades oma elamiskulusid katta ühest nädalast ühe kuuni (Joonis 53), samas kui pikematel perioodidel hakkama saanute osakaal on jäänud samaks. See ei tähenda Eesti elanikkonna majandusliku toimetuleku langemist, vaid muutus on suuresti tingitud nendest vastajatest, kes 2010. aastal vastata ei osanud või vastamisest keeldusid.

Joonis 53. Kui Te kaotaksite oma peamise sissetulekuallika, siis kui pika aja vältel Te suudaksite oma elamiskulusid veel katta, ilma et peaksite laenama raha või kolima välja oma kodust?* (N = kõik vastajad)

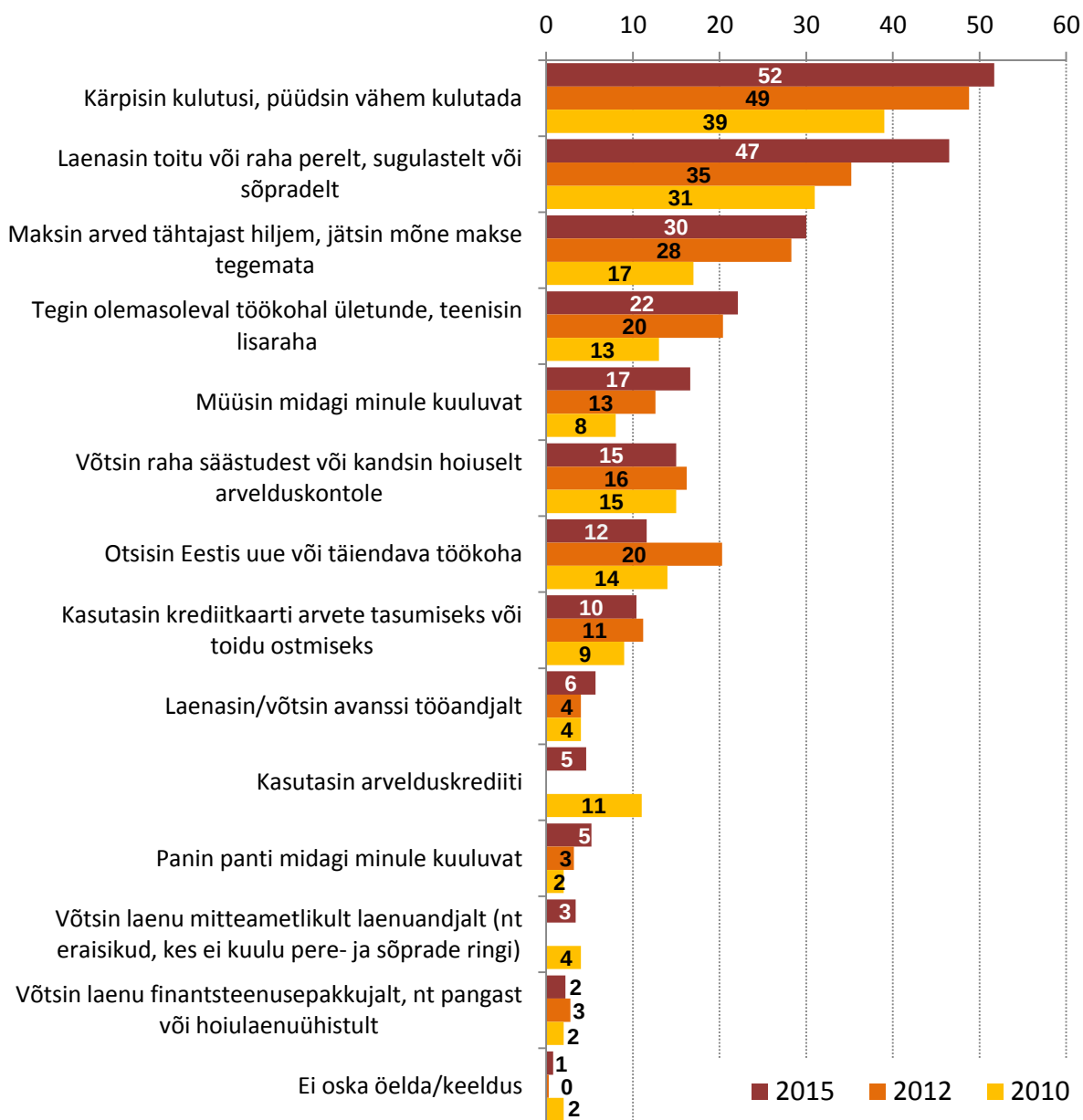

* Küsimuse sõnastus 2012. aastal: *Kui Te kaotaksite oma peamise sissetulekuallika, siis kui pika aja vältel Te suudaksite oma elamiskulusid veel katta, ilma et peaksite laenama raha?*

** 2012. aastal oli küsimuse vastusevariantide loetelu pikem. Selle vastusevariandi hulka kuulub 2012. aastal olnud vastusevariant *aasta või enam*.

Peamised tegevused oma rahalise toimetuleku parandamiseks olid nii 2010., 2012. kui ka 2015. aastal samad. Vastajad, kes olid viimase 12 kuu jooksul olnud olukorras, kus nende sissetulek ei katnud täielikult nende elamiskulusid/kulutusi, püüdsid kulutusi kärpida, laenasid vajaliku lähedastelt või maksid arveid tähtajast hiljem (Joonis 54). 5 aasta võrdluses on märgata, et inimesed on antud olukorra lahendamiseks aktiivsemad oma kulutusi kärpima, sugulastelt või sõpradelt laenama, töökohal ületunde tegema või midagi endale kuuluvat müüma. Samuti on ligi poole võrra tõusnud nende inimeste osakaal, kes maksid oma arved tähtajast hiljem või jätsid mõne makse tegemata.

Joonis 54. Mis Te viimasel korral tegite, et rahaliselt toime tulla, kui Teie sissetulek ei katnud täielikult elamiskulusid?* (%)** (N = vastajad, kellel viimase 12 kuu jooksul juhtus, et sissetulek ei katnud täielikult elamiskulusid)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

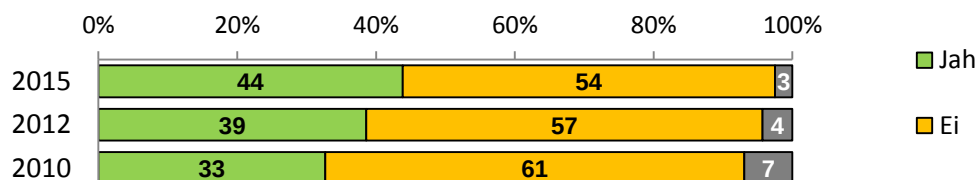
** Küsimuse sõnastus 2010. ja 2012. aastal: *Mis Te viimasel korral tegite, et rahaliselt toime tulla, kui Teie sissetulek ei katnud täielikult kulutusi?*

*** Tegevuste nimetused on 2010., 2012. ja 2015. aastatel veidi erinevad, kuid võrreldavad.

5.2.2. Rahaasjade korraldamine ja planeerimine

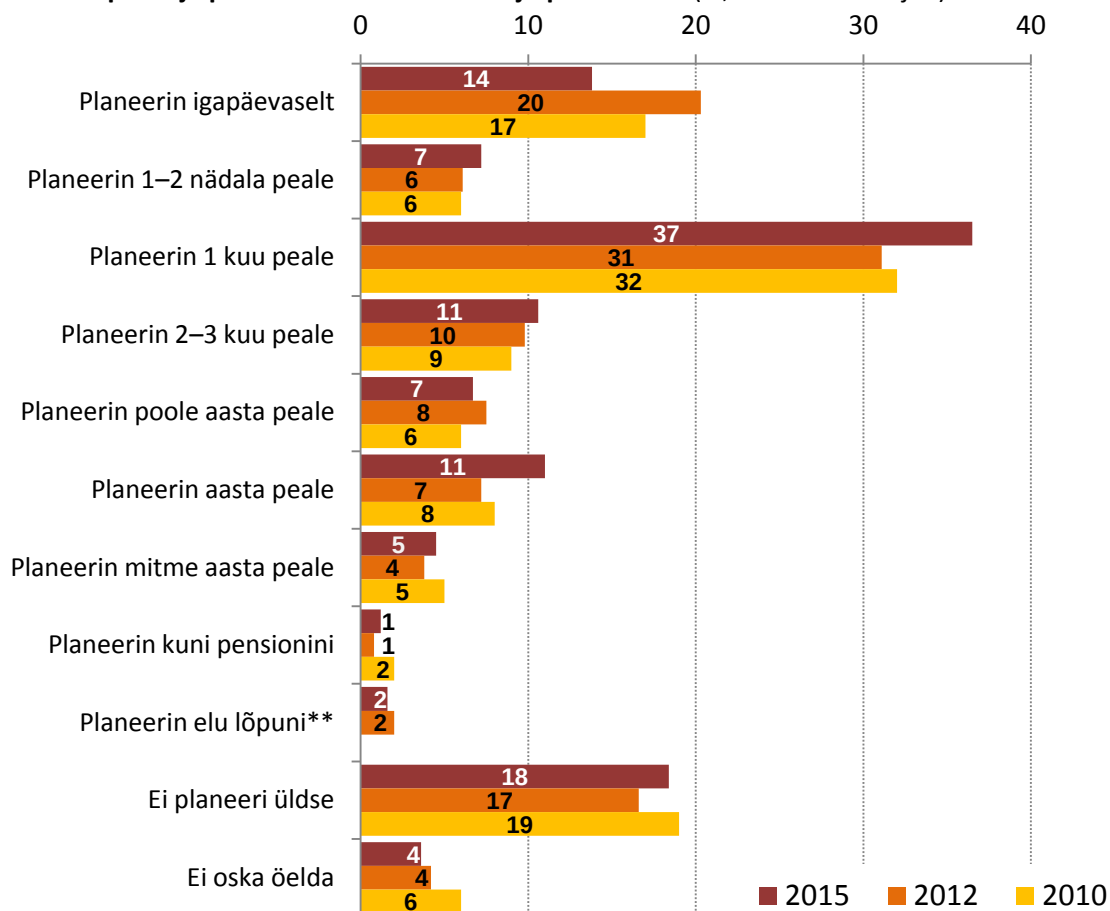
5 aasta jooksul on Eesti elanikud hakanud rohkem oma sissetulekute ja väljamineku kohta eelarvet pidama. Kui 2010. aastal oli eelarve olemas 33% Eesti leibkondadest, siis 2015. aastal on eelarve koostatud 44% leibkondadest (Joonis 55). Aastate võrdluses on märgata tendentsi, et **inimesed on hakanud rohkem planeerima seda, kui suurt osa sissetulekute kasutatakse kulutamiseks, arvete maksmiseks ja säästmiseks.**

Joonis 55. Kas Teie leibkonnal on koostatud eelarve? (N = kõik vastajad)

Vaadates rahaasjade planeerimise perioodi, siis märkimisväärsed muutused aastate võrdluses puuduvad. **Elanike osakaal, kes oma rahaasju üldse ette ei planeeri, on jäänud samaks (Joonis 56).** Lisaks on muutumatud enim levinud rahaasjade planeerimise perioodid – enamasti planeeritakse 1 kuu peale või igapäevaselt. Samas veidi rohkem on Eesti elanikud hakanud planeerima 1 kuu peale ning märksa vähem on neid, kes planeerivad igapäevaselt.

Joonis 56. Kui pika aja peale ette Te oma rahaasju planeerite? (%; N = kõik vastajad)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

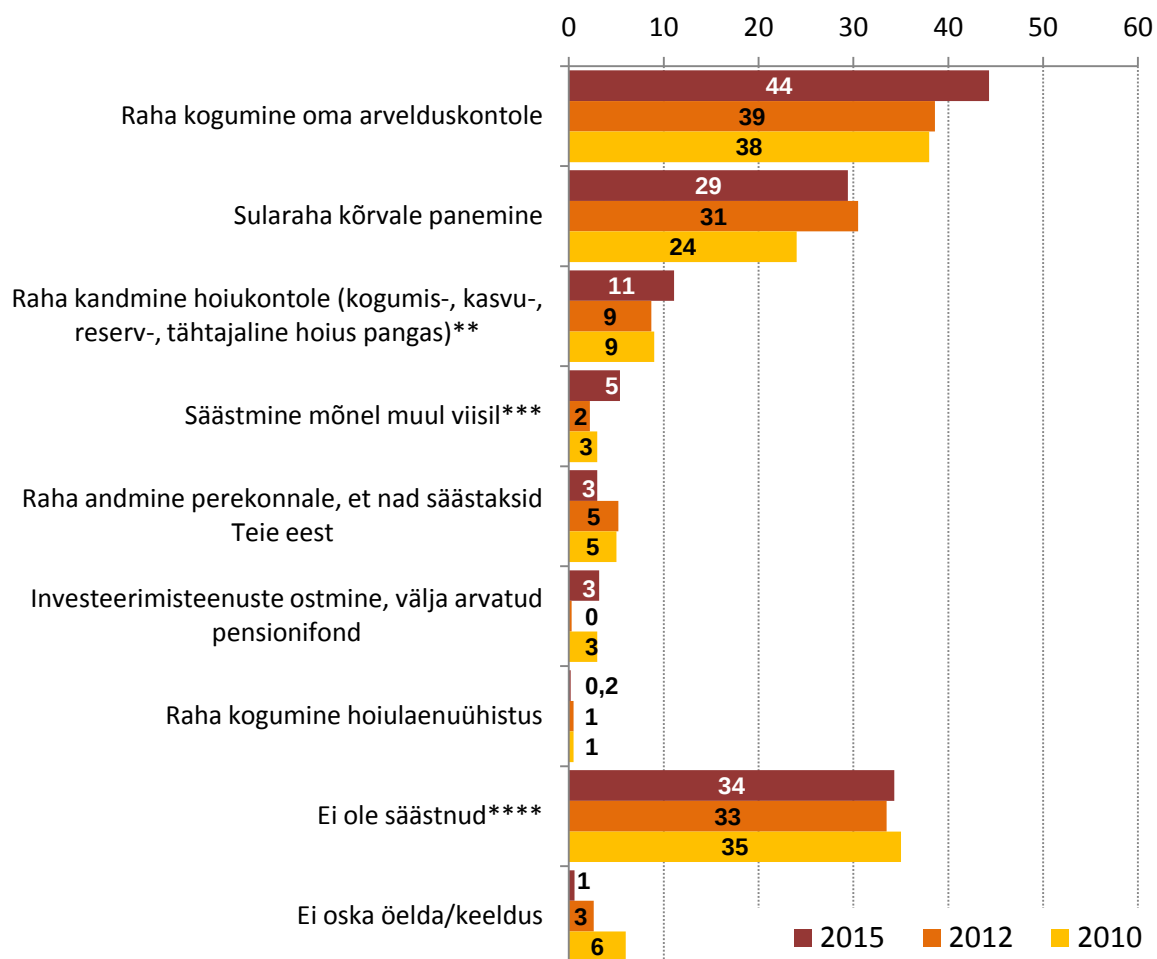
** 2010. aastal kategooria *planeerin elu lõpuni* puudus.

Samuti on jäänud samaks elanike põhjendused, miks eelnevalt valitud perioodiks rahaasju planeeriti. Vastajad planeerisid oma rahaasju lähtuvalt sissetulekust (sh palgapäevast palgapäevani), üritasid majanduslikult toime tulla ja mitte võlgu jääda ning selline rahaasjade planeerimise periood oli kujunenud harjumuseks või ei osatud pikemaks perioodiks rahaasju ette prognoosida.

5.2.3. Säastud

Viimase viie aasta jooksul ei ole elanike finantskäitumine seoses raha säästmisega muutunud. Viimase 12 kuu jooksul raha säästnud inimeste osakaal on jäänud võrdlemisi samaks – ligi kolmandik elanikkonnast ei ole viimase aasta jooksul raha kogunud. Enamlevinum säästmise viis läbivalt kolmel võrreldaval aastal on raha kogumine oma arvelduskontole, kuid suur osa inimestest eelistab ka sularaha kõrvale panna (Joonis 57).

Joonis 57. Kas Teie isiklikult olete viimase 12 kuu jooksul raha säästnud mõnel järgmistest viisidest, sõltumata sellest, kas Teil on see raha endiselt alles või mitte? (%) N = kõik vastajad)

* Küsimuse sõnastus on 2010., 2012. ja 2015. aastatel veidi erinev, kuid võrreldav (2010: *Kas olete viimase 12 kuu jooksul raha säästnud mõnel järgmistest viisidest?*; 2012: *Kas olete viimase 12 kuu jooksul raha kogunud mõnel järgmistest viisidest?*).

Vastusevariantide sõnastus on 2010., 2012. ja 2015. aastatel veidi erinev (** 2010: raha kandmine tähtajalisele hoiusele; *** 2010, 2012: investeerimine mõnel muul viisil; **** 2010: mitte ükski nendest, 2012: mitte ühelgi viisil).

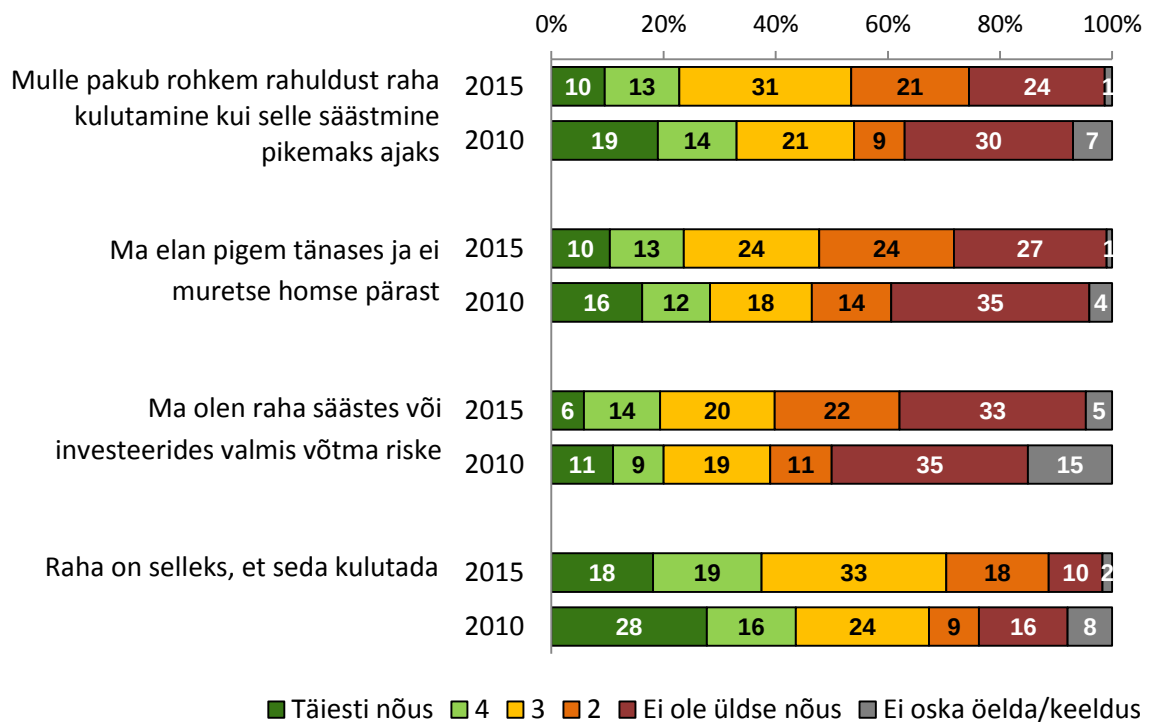
***** Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

5.2.4. Hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega

Võrreldes 2010. ja 2015. aastat on märgata rahaasjade korraldamisega seotud hoiakutes teatavaid muutuseid. **Inimestele on hakanud rohkem rahuldust pakkuma raha säästmine kui selle kulutamine** ning samuti on vähenenud 10 protsendipunkti võrra nende inimeste osakaal, kes on täiesti nõus väitega, et raha on selleks, et seda kulutada (Joonis 58). See võib olla seotud eelnenud majanduslangusega ning vajadusega turvatunde järele, mida rahaline reserv pakub.

Eelnevat kinnitab ka asjaolu, et viimase viie aasta jooksul on Eesti elanikud hakanud rohkem muretsema oma tuleviku pärast. Seega võib järeldada, et 2008–2010. aastatel aset leidnud majandussurutis on jätnud Eesti elanikkonna rahaasjadega seotud hoiakutesse teatava jälje, mis väljendub soovis pigem raha säästa ja kokku hoida.

Joonis 58. Palun öelge, kuivõrd Te nõustute või ei nõustu järgmiste väidetega, kasutades skaalat 1–5, kus 5 tähendab, et olete täiesti nõus sellega, et väide kirjeldab Teid, ning 1 tähendab, et Te ei ole sellega üldse nõus (N = kõik vastajad)

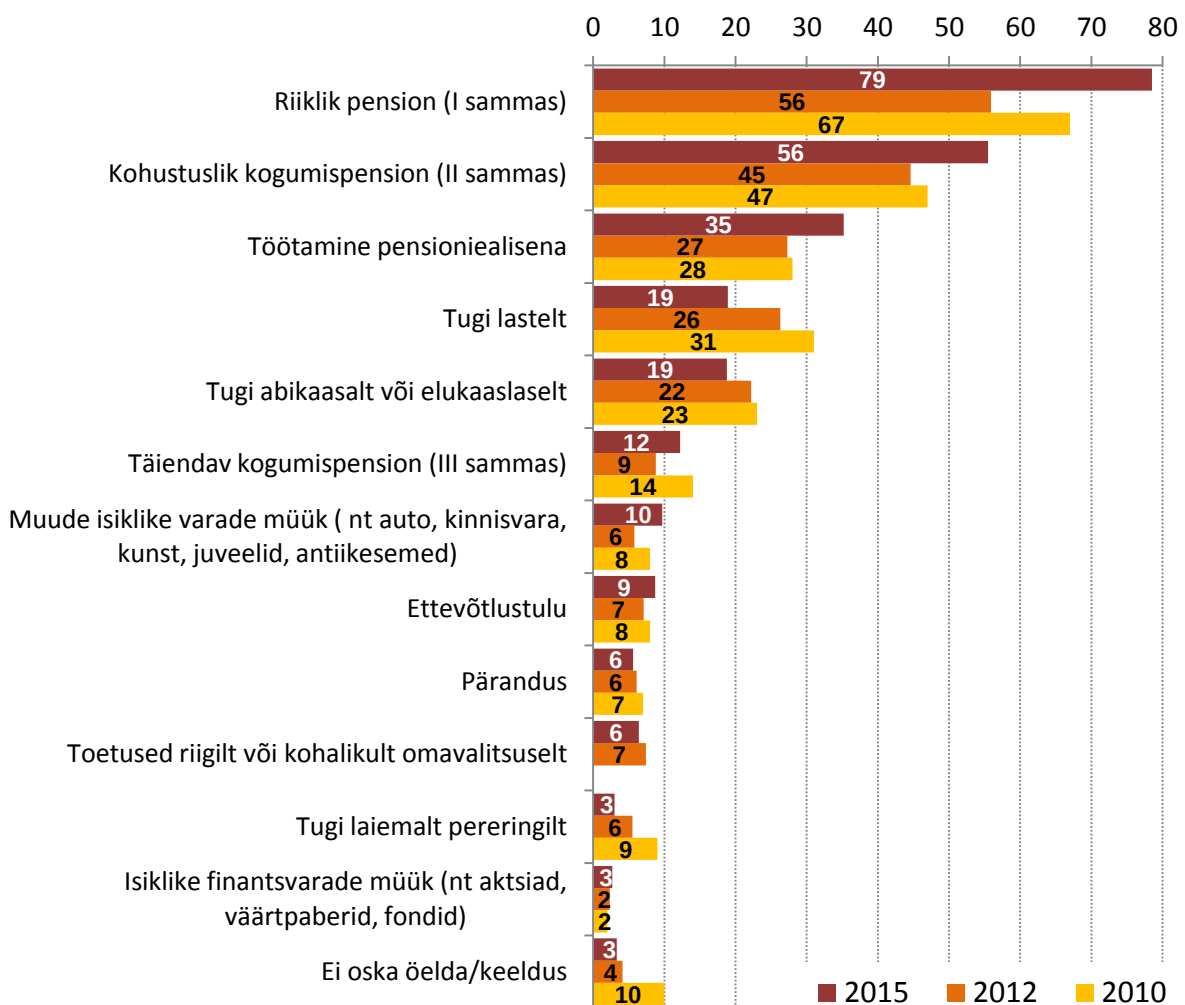

2.2.5. Pensionipõlve rahaline kindlustamine

Kõige enam nimetati rahalise allikana pensionipõlves nii 2010., 2012. kui 2015. aastal riiklikku pensionit (Joonis 59). Lisaks on käesoleval aastal eelmiste aastatega võrreldes I pensionisammast tunduvalt rohkem nimetatud pensionipõlve rahalise allikana. See võib näidata elanikkonna teadlikkuse kasvu riiklikust vanaduspensionist. Riiklikku vanaduspensioni makstakse palgast arvestatavast sotsiaalmaksust ning seda on õigus saada kõikidel Eesti alalistel elanikel, kes on saanud 63-aastasteks ning kellel on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži või kes piisava pensionistaaži puudumisel on Eestis elanud 5 aastat vahetult enne pensionile minekut. Seega tegelikkuses on pensioni I sammu pensionipõlve kaasatud tõenäoliselt märgatavalt rohkematel inimestel, kui joonisel kajastub. Lisaks võib see näidata elanike skeptilisust ja usaldamatust pensionisüsteemi suhtes ning teatavat ebakindlust, et sealt tulevikust ka realselt raha saada.

Võrreldes eelmiste aastatega on pensionipõlve rahastamisse rohkem hakanud kuuluma riiklik ja kohustuslik kogumispension ning vähem lähedaste toetus. Mõnevõrra on kasvanud ka töötamine pensioniealisena. See näitab pensionipõlve planeerimises teatud iseseisvuse suurenemist ja vähem lootmist teiste inimeste toele.

Joonis 59. Millistest allikatest Te oma pensionipõlves raha saate?** (%; N = kõik vastajad)

* Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

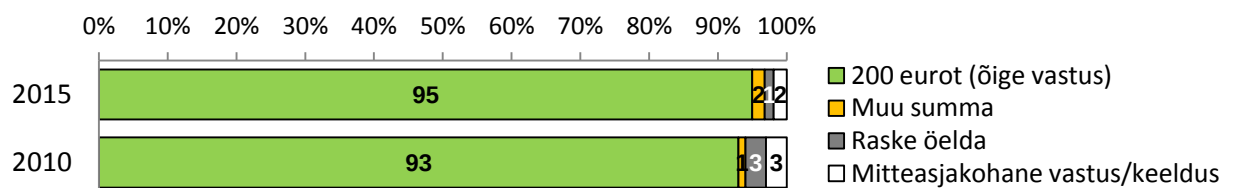
** Küsimuse sõnastus 2010. ja 2012. aastal: Mis järgmisest loetelust on Teil vanaduspõlve rahastamise plaanidesse kaasatud?

5.3. Teadlikkus finantsküsimumustes

Läbivalt on nii 2010., 2012. kui 2015. aasta uuringutes mõõdetud inimeste teadlikkust finantsküsimumustes. Järgnev peatükk annab ülevaate Eesti elanike finantskirjaoskuse tasemest, keskendudes enamjaolt 2010. ja 2015. aasta uuringu tulemuste võrdlemisele.

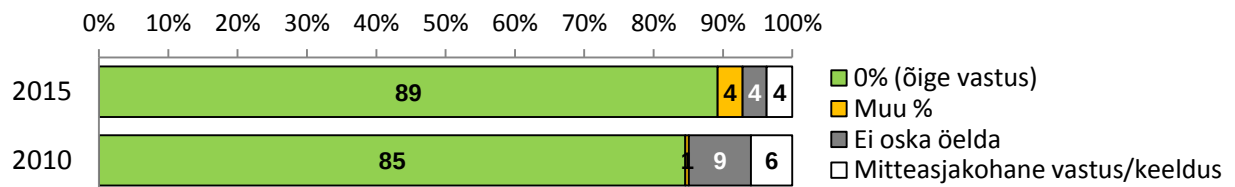
Võrreldes erinevate aastate tulemusi ja õigete vastuste osakaalu on märgata, et **Eesti elanike finantskirjaoskuse tase näitab tõusutendentsi** (Joonised 60–64). Oluliselt on viimase viie aasta jooksul paranenud inimeste arusaam intressist ja selle arvutamisest ning teadlikkus investeerimisest.

Joonis 60. Kujutage ette, et viiele vennale antakse kingituseks 1000 eurot ning nad peavad selle omavahel võrdselt ära jagama. Kui palju neist igaüks saab? (N= kõik vastajad)

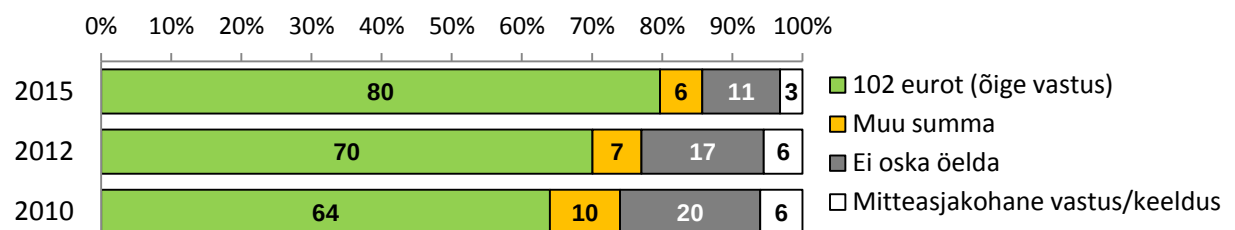
* 2010. aasta uuringus kasutati küsimuses kingitud summana 10 000 krooni.

Joonis 61. Te laenate õhtul ühele inimesele 25 eurot ja järgmisel päeval annab ta Teile 25 eurot tagasi. Kui suurt intressi ta selle laenu puhul maksis? (N= kõik vastajad)

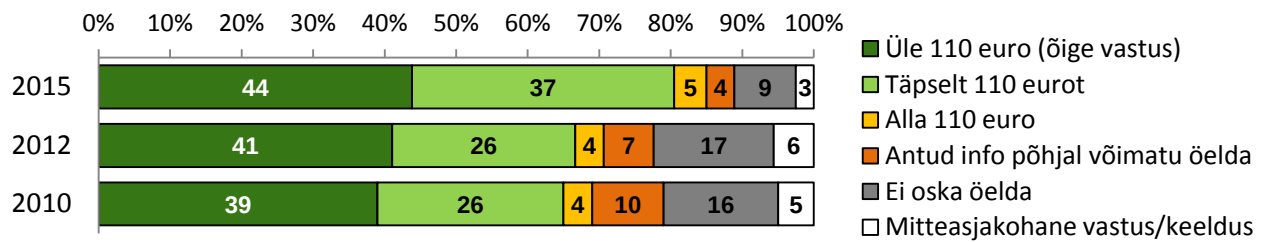
* 2010. aasta uuringus oli küsimuse sõnastus veidi teine, kuid tulemused on võrreldavad (2010: Te laenate ühel õhtul sõbrale 250 krooni ning järgmisel päeval annab ta Teile 250 krooni tagasi. Kui palju intressi ta selle laenu puhul maksis?)

Joonis 62. Oletame, et Te paigutate 100 eurot hoiusele, mille garanteeritud intressimäär ühes aastas on 2%. Te ei tee sinna rohkem makseid ega võta sealt ka midagi välja. Kui palju raha on sellel hoiusel esimese aasta lõpuks, pärast seda, kui intressimakse on tehtud? (N= kõik vastajad)

* Küsimuse sõnastused kolmel aastal veidi erinevad, kuid küsimused on võrreldavad.

Joonis 63. Ja kui palju raha on sellel hoiusel viienda aasta lõpuks? Kas seal on ...? (N = kõik vastajad)

* Küsimuse sõnastused kolmel aastal veidi erinevad, kuid küsimused on võrreldavad (2010: *Ja kui palju raha on sellel arvel viienda aasta lõpuks?*; 2012: *Ja kui palju raha on sellel hoiusel koos intressidega viienda aasta lõpuks?*).

Joonis 64. Palun öelge järgmiste väidete puhul, kas need on Teie arvates õiged või valed (N = kõik vastajad)

